

11-C-80 4

aaa

»Historie politického zločinu.«

LUDVÍK SEDMNÁCTÝ

NAPSAL
Dr. VILÉM GABLER.

Taaa b

Illustrace dle současných rytin.

T-4.004

1320/82

PRAHA.
Nakladatelské družstvo Máje, zaps. s. s. r. o.
Tiskem J. Jelena na Mělníce.

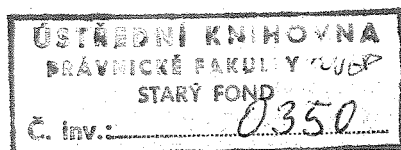

Dr. Vilém Gabler, historik český, zesnulý roku 1897, zanechal řadu vynikajících děl, kterými osvětlují se velké události francouzských dějin.

Spisem »Ludvík Sedmnáctý« zahajujeme řadu prací Gablerových, jehož vzácnou předností byla ušlechtilost dikce a dovednost udržovati čtenářů zájem do posledního řádku. Práce Gablerovy z důvodů literárních otiskujeme přesně dle původního znění.

Nakladatelské družstvo Máje.

Všecka práva jsou vyhražena.

Osudy princovy až do úředního vyhlášení smrti jeho.

Otázka, zda korunní princ francouzský Ludvík Karel, který by se byl po otci svém Ludvíku XVI. stal králem francouzským pod jménem Ludvíka XVII., zemřel dne 8. června 1795 ve vězení věže Templářské, nebo

**Ludvík XVI., Ludvík XVII.
a Marie Antoinetta.**

zda byl vysvobozen a zda z těch 37 potom ve Francii se objevivších »falešných korunních princů« (les faux dauphins) skutečně některý byl synem krále Ludvíka, tato otázka zaujímá mezi spornými otázkami dějin od r. 1795 až po naše dni nepopíratelně přední místo.

Jako by se tu jednalo o tajemný zločin, který tíží svědomí národa francouzského, a který, nemůže-li býti

odčiněn, měl by aspoň býti veřejně vyznán, pátrá se ve Francii neustále po tom, co vlastně se stalo v staré tvrzi Templářské v červnu 1795, když úřední list revoluční vlády oznámil světu, že tam zemřel »malý Capet«. Zajiště není žádné jiné sporné otázky dějepisné, která by v takové míře a po tak dlouhou dobu zajímala netoliko obmezený kruh badatelů dějepisných, ale i nejšířší vrstvy obecnstva.²⁾

Jmenovitě v posledním desetiletí jest otázka tato předmětem veřejné pozornosti, a to zásluhou strany nikoliv politické, nýbrž jen literárně historické, která rozhodně prohlašuje, že se jí nejedná o nižádný převrat politický, ale pouze o pravdu historickou, jež i v této otázce na vzdory všem nesnáším a překážkám časovým musí konečně zvítěziti. Strana tato sama si dala název »le parti de la survivance«, a programem jejím jest dokázat, že královský princ, i v dějinách známý pod jménem Ludvíka XVII., nezemřel dne 8. června 1795 v Pařížské věži Templářské, že skutečně byl z vězení vysvobozen, a že jest to onen hodinář Špandavský, kterému pruská policie dala jméno Karel Ludvík Naundorf.

Od r. 1883 vydává tato strana v Toulouse týdeník »La Légimité«, který se výhradně zabývá jen touto otázkou a uveřejnil během posledního desetiletí v této příčině velmi zajímavý a drahocenný materiál historický. Roku 1892 utvořila se v Paříži »Société d'études sur la Question Louis XVII.«, a od začátku r. 1893 vydává měsíčník »Bulletin d'études sur la Question Louis XVII«, který má stejný účel jako Toulouská »La Légimité«. Konečně pořádá tato strana v posledních letech veřejné přednášky ve větších městech (profesor Collins r. 1893 v Evreuxu, Provins r. 1894 v Ženevě a v Toulouse, Laguerre r. 1894 v Gentu a v Paříži) dovozujíc, že Karel Ludvík Naundorf, zemřelý v Holandsku dne 10. srpna 1845 a pochovaný tam pod jménem prince francouzského, vévody z Normandie, skutečně byl synem Ludvíka XVI. a že potomstvo jeho jest jedinou legitimní ratolestí nejstarší královské linie Burbonské.

Upřímné snahy této strany nepotkávají se ovšem v nynější Francii s velkou sympatií. Žádná ze stran politických, na které nyní rozdělen jest národ francouzský, nespátňuje v tom prospěch svůj, aby potomkové Naun-

dorfovi uznání byli jako legitimní nápadníci francouzského trůnu. Přívrženci monarchie rozpadají se v nynější Francii na Orleanisty a Bonapartisty, a žádná z těchto dvou stran monarchistických si nepřejí, aby se mnoho mluvilo o Ludvíku XVII., protože historie tohoto královského prince jest nesmazatelnou skvrnou v annálech obou těchto dynastií. Strana republikánská též nerada slyší o Ludvíku XVII., jelikož smutný osud tohoto nevinného dítěte královského připomíná neohlavnější stránky republikánského hnutí ve velké revoluci francouzské. Strana socialistická pak již dokonce zaujímá k otázce Ludvíka XVII. stanovisko odmítavé, pokládajíc vůbec všechno bádání historické o věcech minulých za práci marnou a zbytečnou a majíc jediné na mysli své utopické plány o budoucím utváření společnosti lidské.

Za takových okolností můžeme spolku historických studií o otázce Ludvíka XVII. věřiti, že nikterak nehodlá rozmnožiti počet monarchických stran ve Francii a prohlásiti snad potomka Naundorfova za pretendenta na královský trůn francouzský; spolek si také sotva dělá naději, že by potomkům Naundorfovým čili Burbonům holandským vymohl náležitý podíl na oněch 307 milionech franků, které královští Burbonové r. 1830 odnesli s sebou z Francie. Avšak něco jiného vysvítá z prohlášení tohoto spolku, co má svou nepopíratelnou důležitost ne toliko pro národ francouzský, ale pro celou vzdělanou Evropu, a to jest snaha, která víc a více si získává půdy v dějepisné literatuře francouzské: vyvrátiti ve všech podrobnostech onu smýšlenou legendu, ještě stále podávanou na místě pravých dějin veliké revoluce francouzské, a postaviti na její místo skutečnou historickou pravdu.

»Chceme«, praví tento spolek, »omeziti se na objasnění této otázky historické: zemřel-li Ludvík XVII. v Templu, čili mohl vyvážnouti z tohoto vězení, avšak zůstati zničen pod kletbou občanské smrti, kterou nad ním udržovala vysoká státní politika. — Tento jest určitý cíl našeho bádání, k němuž zveme všechny lidi neustranné a milující pravdu. Bylo by skutečně dětinské ze strany každého, kdo si zakládá na samostatnosti svého přesvědčení, popírati zájem této otázky, která

měla tak rozhodný tajný vliv na dějiny našeho století. Doba, kdy mnoho mladých horlivých badatelů a upřímných vlastenců s netajenou nevolí se odvrací od onoho smýšleného obrazu, na němžto se nám v nepravém světle ukazují osoby a děje revoluce francouzské, zdá se nám dobře volena k našemu dílu. Hrdá mysl jejich se vzbouří proti úloze podvedeného hlupáka, kterou jim vnucuje ve vlastním zájmu ta která moc vládní, a mnozí rozhodně staví se proti tomu. Tito nám porozumějí a budou našinci.«³⁾

Bádáním v příčině Ludvíka XVII. některé temné a záhadné stránky dějin veliké francouzské revoluce postaveny byly do jasnějšího světla, tak že beze všeho ohledu na zájmy osobní tím vědě historické vzešel nepopíratelný prospěch.

Král Ludvík XVI., narozený dne 23. srpna 1754, byl jakožto korunní princ dne 16. května 1770 oddán s rakouskou arcivévodkyní Marií Antoníí, dcerou císařovny Marie Terezie. Z manželství toho pocházely čtyři děti: 1. Marie Terezie, narozená 19. prosince 1778 ve Versailles a nazvaná Madame Royale do svého zasnoubení s Ludvíkem Antonínem, vévodou Angoulemským, synem hraběte Artoiského, druhého bratra krále Ludvíka XVI., dne 10. června 1799. Pod jménem vévodkyně Angoulemské setkáme se s ní v dalším průběhu tohoto pojednání. Zemřela ve Frohsdorfu v Dolním Rakousku dne 19. října 1851. 2. Ludvík Josef, první korunní princ, narozený 22. října 1781, zemřel v zámku Meudonském 4. června 1789. 3. Karel Ludvík, narozený 27. března 1785, vévoda Normandský, korunní princ od smrti svého staršího bratra. 4. Marie Žofie, narozená 9. července 1786, zemřela 16. června 1787. Dle nařízení Ludvíka XVI. dostal druhý korunní princ, křtěný Karel Ludvík, jméno Ludvík Karel, protože přání královo bylo, aby nástupce jeho nazýval se Ludvík XVII. Okolnost tato jest důležitá pro naše pojednání, neboť se tím vysvětluje, že »falešní korunní princové« obyčejně vystupovali pod jménem Ludvík Karel; jediný Naundorf vždy se psal Karel Ludvík, vévoda Normandský, čímž chtěl naznačiti, že nevystupuje jako korunní princ, ale toliko jako syn Ludvíka XVI.

Den 4. června 1789 byl pro krále Ludvíka průběhem velké revoluce, prvním dnem žalostným a trapným, žalostným pro otce a trapným pro krále. Sněm všech stavů zemských byl shromážděn ve Versailles od 5. května; ještě se nejmenoval národním shromážděním. Dne 4. června král dostav zprávu o smrti svého staršího syna, dal rozkaz,, aby nikdo nebyl k němu připuštěn. Přišla deputace ze sněmu; král vzkázal, že jí tohoto dne nemůže přijmouti. Deputace naléhala na to, že musí býti připuštěna, a král po druhé vzkázal, že snažně žádá, aby byl ušetřen. Deputace ani tím nedala se odbyti; král povolil konečně řka u velkém pohnutí: »Což pak mezi nimi není žádného otce?«⁴⁾

Hrdinou našeho historického románu jest druhý korunní princ Ludvík Karel; třeba abychom jej blíže poznali.

Dle svědectví souvěkých osob byl to zdravý hošík velmi živé povahy, podobný své matce, která slynila krásou. Podrobné zprávy o něm máme od jeho vychovatelky ovdovělé markýzky Tourzelové. Tato vysoce vzdělaná a duchaplná dáma byla jmenována vychovatelkou královských dětí na počátku měsíce srpna 1789, když dvorní šlechta francouzská před bouří revoluční začala s e stěhovati z Francie, a dřívější vychovatelka, hraběnka Polignacová, též byla opustila dvůr Versailleský. Markýzce Tourzelové nabídnuto bylo místo vychovatelky královských dětí, ona váhala je přijmouti; jižjiž to nebylo čestné vyznamenání, ale úloha snad také nebezpečná. Zvítězila vřelá oddanost královské rodině nad ohledy na prospěch osobní; možno říci, že se obětovala; paměti její jsou drahocenným příspěvkem k dějinám francouzské revoluce, jsou také pravou kronikou utrpení královské rodiny.⁵⁾

Píše v nich k roku 1789, když korunnímu princovi šlo na pátý rok: »Tento mladý princ, náramně pokročilý na svůj věk, často se mne tázal po příčinách změn v jeho postavení a říkal: »Vidím dobře, že jsou tu lidé zlomyslní, kteří tatínkovi dělají mrzutosti, a litují, že již tu není naše životní stráž, kterou jsem měl radší, nežli tu národní gardu, na které mi pranic nezáleží.«⁶⁾ Odpověděla jsem mu, že král a královna by se hněvali, kdy by se nechoval slušně k národní gardě, a kdy by

před ní mluvil o své touze po životní stráž; řekla jsem mu, že může zachovati svou lásku životní stráž, ale že by o tom měl mluvit mezi námi a těšiti se naději, že zase nastanou lepší časy, a že král zase bude míti kolem sebe svou životní stráž. — ‚Máte pravdu,‘ řekl princ, a od toho okamžení již nikdy nezmínil se o této věci veřejně. I jeho paměť byla podivuhodná, a bystrost jeho ducha tak zvláštní, že ve věku čtyř let pronášel velmi případné poznámky o tom, co viděl a slyšel.

»Učitelem jeho byl abbé d'Avaux, který také učil prvního korunního prince a princeznu, jeho sestru. Byl to muž velmi působivý, který tak dobře uměl zacházeti s dětmi, že se jim učení stalo pravou zábavou. Korunní princ měl jej velmi rád, a pan abbé velmi zdárně působil na jeho vývoj duševní, vštěpuje mu při každé příležitosti užitečné a zajímavé vědomosti. Princ byl náramně zvědav i tázal se po všem, co viděl. Velmi dobře pozoroval, zda odpověď, která mu dána na jeho otázku, je správná čili nic, a často dělal při takové příležitosti velmi vtipné poznámky. Jednoho dne, když ho pokárala za něco, co řekl nemístného, kdosi, jenž právě u mne byl, pravil žertem: ‚Vsadím se, že paní de Tourzel nemá pravdu, že pan korunní princ má vždy pravdu.‘ — ‚Pane,‘ řekl s úsměvem princ, ‚vy jste pochlebník; neboť jsem skutečně dnes ráno ve zlosti řekl něco neslušného.‘

»Princ chtěl jednou zkusiti, zda bych si troufala postavit se mu na odpor. Neučinil, čeho jsem na něm žádala, a pravil mi zcela chladně: ‚Neuděláteli, co chci, budu křičeti; na terase budou slyšeti, a uvidíte, co z toho bude.‘ — Řekne se, povídám, že jste nehodné dítě. — ‚Ale, což kdy bych si křičením udělal nějakou bolest?‘ — Pak vás položím do postele a budu s vámi nakládati jako s nemocným. — Princ se skutečně dal do křiku, dupal nohama a dělal pekelný rámus. Já dala rozkaz, aby přichystali jeho postel a přinesli mu k večeri jen polévku. Princ na mne vyvalil oči, přestal křičeti a pravil: ‚Chtěl jsem jenom viděti, co bych s vámi pořídil; vidím, že vás musím poslechnouti. Odpusťte mi již to více neudělám.‘ — Druhého dne pravil královně: ‚Víš, maminko, koho jsi mi dala za guvernanku? Paní Přís-nou.‘

»Ačkoliv se učil velmi snadně, se čtením mu to nešlo; bylo mu to nudné, a nedával si práci, aby se tomu naučil. Když královna mu řekla, že jest to hanba pro čtyřletého chlapce, neumí ještě čísti, princ pravil: ‚Maminko, naučím se tomu pro tebe k novému roku.‘ Bylo to ke konci měsíce listopadu. Princ se ptal pana abbéa d'Avaux, jak dlouho ještě do nového roku, že to musí věděti, an slíbil mamince, že k novému roku bude umět čísti. Když slyšel, že do nového roku již je jenom jeden měsíc, díval se princ nějakou chvíli jako v rozpacích na pana abbéa, a řekl mu pak velmi odhodlaně: ‚Prosím vás, můj dobrý paně abbé, dejte mi po dvou hodinách denně, a já se budu hodně namáhati.‘ A skutečně dostal slovu: na den nového roku přišel záře v obličej do pokoje ke královně s knihou v ruce a objímaje královnu řekl: ‚Přináším ti svůj novoroční dárek: umím čísti.‘ Veselost a roztomilé chování korunního prince byly jediným potěšením královny, která tehdáž neznala jiné zábavy nežli společnost svých dětí.⁷⁾

Když dne 18. dubna 1791 (v pondělí po květné neděli) král s rodinou chtěl z Tuilerií odjeti do zámku Saint-Cloudského, aby tam mohl v klidu strávit velkonoční svátky, lid Pařížský se tomu protivil a nutil krále v Paříži zůstat. »Každý«, píše paní Tourzelová, »snadno si může představiti zármutek, jenž panoval po celém hradě Tuilerijském nazejtří tohoto osudného dne . . . Ubohý malý korunní princ vida, že je sám se mnou a s panem abbém d'Avaux, řekl mi s povzdechem: »Jsou to zlí lidé, všichni ti tam, že dělají takové mrzutosti tatínkovi, který je přece tak dobrý. Říkám to jenom vám, moje drahá paní Tourzelová, protože vás mám rád z celého srdce, neboť vím, že se nesmí o tom mluvit.‘ A při tom mne objal svými maličkými ručkama a tisknul mne k sobě . . . Bylo to dítě přítulné a plné citu pro všechno, co se mu dělalo; při každé příležitosti vyjádřil se způsobem něžným a roztomilým.« (Mémoires I. 278).

»Velmi rád čítal vypravování o událostech historických. Abbé d'Avaux dal mu čísti všechno, co by mu mohlo býti poučné a zároveň zábavné. Velmi dobře si všechno pamatoval, mluvíval s námi o tom, a často dělal velmi trefné poznámky, které pronášel beze vší domýšlivosti s přirozenou naivností dětskou. Jednoho dne

se tomu podivil sám abbé Barthelemy, člen akademie věd. Princ četl některé zlomky z životopisu Scipionova a Hannibalova a porovnání jich mezi sebou. ‚Já raději mám Scipiona,‘ pravil, ‚to je můj hrdina.‘ — ‚Chtěl byste viděti jeho štít?‘ řekl mu abbé d’Avaux — ‚To bych byl rád,‘ odpověděl princ. Byl to abbé Barthelemy, který princovi přinesl štít Scipionův. Princ velmi bedlivě si prohlížel štít, obracel jej na všechny strany, a pak najednou se obrátiv běžel pro svou šavli. Vrátiv se přejel štít několikrát svou malou šavličku. Abbé Barthelemy zeptal se prince, proč to dělá. ‚Brousím svou šavli o štít velkého muže,‘ odpověděl princ«. (Mémoires I. 299).

»Korunní princ miloval krále, ale jelikož mu král imponoval, chování jeho ke králi nebylo tak volné a nenucené jako ke královně. Královnu zbožňoval, k ní se vyjadřoval způsobem roztomilým, vždy hledě jí pověděti něco příjemného. Jeho veselost a jeho roztomilost byly královně jedinou útěchou za tolika nepříjemností, které jí takorůzka denně bylo snášeti. Královna vychovávala mladého prince velmi dobře, a jakkoliv jej měla nesmírně ráda, musím jí dle pravdy dáti svědectví, že ho nikdy nerozmažovala a že vždy podporovala každé poučení, jehož se mladému princovi dostávalo. Princ velmi rád pracoval a rád se učil; často se stalo, že ještě nechtěl přestati se učit, když učitel jeho již uznal za dobré ukončiti lekci, aby se mladý princ příliš neunavil. Při tom byl velmi živý a veselý. Rád běhal a skákal a jeho největším potěšením bylo, choditi po nějaké obtížné cestě nebo skočiti do hlubokého příkopu. Ničeho se nebál, a často bylo s ním dost práce zdržeti ho od něčeho, čím chtěl ukázati svou sílu a svou obratnost. Nic ho neodstrašovalo, a ačkoliv jeho zevnějšek neprozrazoval zvláštní tělesnou sílu, přece ku podivu dobře snášel každé namáhání.« (Mémoires I. 373).

»Korunní princ měl bystrý rozum a vynikal přirozenou ušlechtilostí mysli. Lež měl v ošklivosti a pokládal ji za podlost. Pravdu miloval nade všecko; když se v něčem prohřešil, vždy sám se mi upřímně ke všemu přiznal, a nikdy mi nebylo třeba ptáti se jiných lidí. Kdykoliv viděl u mne osoby, o nichž věděl, že jsou oddány králi a královně, říkal jim věci roztomilé a choval se k nim velmi zdvořile. Byl povahy živé a prudké

a mívával výbuchy zlosti dosti silné. Ale jakmile to přešlo, vždy toho velice litoval, imenovitě když se to stalo před lidmi. ‚Co si budou myslet o mně!‘ říkával s pláčem, a byloli možno, prosil jich vždycky, aby nikomu o tom

Ludvík XVII.

nepovídali. Každý jej měl rád, kdo měl příležitost jej poznati blíže, a s bolestným citem hleděli jsme všříc nebezpečstvím, hrozícím dítěti tak roztomilému a tak velice nadějnému.« (Mémoires II. 83).

Královská rodina stala se ve velké revoluci obětí dvojího spiknutí: Orleanistického a republikánského. Cí-

lem Orleanistického spiknutí byla změna dynastie: vévoda Orleanický měl se státi králem. Cílem pozdějšího spiknutí⁸⁾ republikánského ovšem bylo zrušení každé dynastie.

Svobodní zednáři měli podíl v obojím spiknutí: na začátku revolučního hnutí byli Orleanisty, vždyť vévoda Filip Orleanický byl velmistrem spolku; běh revoluce udělal z nich republikány. Zvláštní zajisté jest, že ve veliké revoluci francouzské ani Orleanisté ani republikáni ani svobodní zednáři nedosáhli toho, co původně chtěli. Orleanisté a Girondini, tito vlastní nositelé republikánské myšlenky, k uskutečnění svých záměrů, t. j. ku převratu poměrů státních a společenských užívali velkoměstské Pařížské luzy; a svobodní zednáři to byli, kteří r. 1789 v tajné schůzi toto působení hrůzou na vyšší kruhy prostředkem pouličních vražd vymyslíli a schvalovali.

Pařížská luza byla na začátku revoluce Orleanistická, t. j. byla placena agenty vévody Orleanického. Později stala se republikánskou a sloužila také Girondinům. Nabyvši konečně vědomí, že ona vlastně vykonala všechny tak zvané velké skutky revoluční, že ona vždy byla hlavním činitelem v tak zvaných slavných dnech revoluce (dne 14. července 1779 při dobytí Bastilly, 5. a 6. října 1789 při útoku na zámek Versailleský, 20. června 1792 při vtržení do královského sídla v Paříži, a konečně 10. srpna 1792 při dobytí Tuilerií a svržení krále Ludvíka XVI.), luza tato zcela přirozeně chtěla také mít svůj podíl v dobyté slávě a moci a ve všech ostatních vymoženostech revolučních, a takto z republikánské hrůzovlády utvořila se demagogická luzovláda.

Orleanismus utonul v republikanismu (Filip Orleanický také padl guillotinou), republikanismus Girontinů zvrhl se v nevázanost a krvelačnou zdivočlost demagogického sprostáctví (Girondiny stihla záhuba), svobodní zednáři, tito původní theoretikové hrůzovlády, museli se konečně také jako přemnozí poctiví lidé skrývatí před podezřívou ukrutností luzovládců.

Den 10. srpna 1792 jest osudným dnem začátku luzovlády v Paříži. Král Ludvík, maje vždy jen to na mysli, aby nebyl příčinou prolévání krve, odebral se dne 10. srpna 1792, když všechna luza z předměstí táhla

proti Tuileriím, se svou rodinou do národní sněmovny. Tam seděli pohromadě strůjcové obojího proti němu zosnovaného spiknutí, totiž přívrženci vévody Orleanického a nositelé myšlenky republikánské, jichžto společným cílem bylo odstranění dynastie Burbonské. A dne 10. srpna 1792 ještě nebylo rozhodnuto, která z těchto dvou stran konečně zvítězí. Jest to vůbec jedna z těch mnohých až posud nevysvětlených stránek velké revoluce, kterak původní revoluční Orleanismus utonul v republikanismu. Tolik je jisto, že dne 10. srpna 1792 naděje Orleanistů ještě nebyly zmařeny, a to též víme, že ku pádu republikánských Girontinů (r. 1793) všemožně přispěli sklamaní Orleanisté.

Dne 10. srpna 1792 utvořila se na radnici Pařížské první kommuna neblahé paměti. Delegáti 48 sekcí Pařížských, sami to vůdcové Pařížské luzy, zaujali tam místo posavadního zastupitelstva městského, a jelikož oni tohoto dne byli pravými vítězi, přivlastňovali si také právo k dalšímu vedení vítězného boje revolučního, a postavili ihned své rozkazy proti dekretům národního sněmu.

Národní sněm dle návrhu Vergniaudova uzavřel, že král Ludvík XVI. dle přání lidu má býti sesazen, a že královské rodině má býti vykázán palác Lucemburský (bývalé sídlo krále bratra hraběte Provenského) a 500.000 franků ročního důchodu až do dalšího definitivního rozhodnutí o jejím osudu. Kommuna se vyslovila proti tomu. Národní sněm povolil a vykázal královské rodině obydlí vždy ještě velmi slušné v budově ministerstva spravedlnosti. Kommuna ani tím nebyla spokojena; stála na tom, že svržený král jest vězněm lidu Pařížského a že jen ona má právo naznačiti místo, kde má býti uvězněn a jak se má s ním nakládati. Kdy by Bastila nebyla zbořena, zajisté by královskou rodinu byli uzavřeli do Bastilly. Ale Paříž tehdy ještě měla něco Bastille podobného, totiž starou tvrz Templářskou. Do této tvrze byla tedy k rozkazu komunity královská rodina ze sněmovny dopravena dne 13. srpna 1792 odpoledne.

Le Temple nebo l' Enclos du Temple (ohrada templářská) bylo prostranství alespoň tak dlouhé jako Václavské náměstí v Praze a nejméně třikrát tak ši-

roké. Bylo obehnáno vysokou zdí s cimbuřím. Vchod byl jedině na straně západní sloupovým portálem tak zvaného »paláce« (le Palais). Tato velmi rozsáhlá budova, bývalé sídlo velmistřů řádu Templářského, před revolucí byla městskou residencí nejmladšího bratra krále Ludvíka XVI. hraběte d'Artois. Uvnitř ohrady stromovím posázené byly dvě větší budovy a několik menších domů. Byl tam veliký kostel, vystavěný dle vzoru kostela sv. Jana v Jerusalemě, a pak ona tvrz středověká (la tour du Temple), která měla býti vězením královské rodiny. Tvrz tato byla od paláce vzdálena dvě stě kroků. Byla zbudována na začátku roku 1306 a záležela z dvou k sobě přistavěných částí, mezi nimiž nebylo uvnitř žádného spojení, a jež se nazývaly velká věž (la grande tour) a malá věž (la petite tour). Velká věž tvořila mohutný čtverec, 150 stěaviců vysoký, o čtyřech poschodích, nad kterým vyčnívalo 5 špičatých střech. Na každém rohu toho čtverce byla totiž kulatá věž. Zdi byly tři metry tlusté. Malé a nízké dvěře v jedné z těchto nárožních věží byly jediným vchodem do budovy; točité schody v této věži vedly nahoru až na cimbuří. V každém poschodí byla jen jediná síň asi 30 kroků ve čtverci,⁹⁾ s třemi kabinety ve třech nárožních věžích. Mohutný čtverhranný pilíř, vystavěný ze základů až do 4. poschodí uprostřed této budovy, byl v každém poschodí nositelem vysokých kleneb. Z jednoho poschodí do druhého Harmand de la Meuse, člen konventu, při své návštěvě královských dětí r. 1794 napočítal 82 stupně.¹⁰⁾

Malá věž, podlouhlý to čtverhran, měla jen troje poschodí, a též na dvou rozích kulaté věže se špičatými střechami. I tu v jedné z těchto nárožních věží byly schody.

Velká věž sloužovala Templářům jako zbrojnice, archiv a pokladna; v menší věži bývaly byty zřízenců Templářských.

Ohrada Templářská měla do r. 1789 zvláštní privilej: byla totiž útočištěm dlužníků, kteří se tam mohli zdržovati a nesměli býti soudně stíháni, až by se se svými věřiteli nějak vyrovnali.¹¹⁾

V srpnu r. 1792 velká věž byla úplně prázdná, a jenom v malé věži bylo něco starého nábytku.

Ulice Pařížské za těchto dnů srpnových r. 1792 poskytovaly zcela zvláštního divadla. Co v Paříži dne 14. července 1789 nastalo po tak zvaném dobytí Bastilly, opakovalo se po 10. srpnu 1792 v míře větší a s účinkem hroznějším. Všelijak ozbrojené tlupy vítězné luzy táhly s křikem a s hlukem po ulicích a ohrožovaly bezpečnost osob a majetku. Nikdo jim v tom nebránil. Krámy zavírány, obyčejný ruch na ulicích přestal a v zámožnějším obyvatelstvu všude panoval strach a zděšení. Po 14. červenci 1789 toto obyvatelstvo ještě mělo odvalu veřejně vystupovati, shromažďovati se a protestovati proti výtržnostem tak zvaných vítězů Bastilských. Ozbrojená garda měšťanská byla tehdy zřízena, výbojná luza byla zatlačena do svých pelechů v předměstích, a pokoj a pořádek opět zjednan. Po 10. srpnu 1792 však ozbrojená luza vystupovala s takovým vědomím své síly a moci, že zámožnější třídy městského obyvatelstva již si netroufaly vystupovati veřejně; jedni hleděli se zachrániti útekem z Paříže, jiní alespoň tím pozornost od sebe odvrátili, že se veřejně neukazovali.

Ale vůdcové Pařížské luzy znali své protivníky a chtěli se jich zbaviti, aby sobě pojistili dobyté vítězství a panství v městě. Hned po 10. srpnu 1792 začalo v Paříži libovolné zatýkání tak zvaných »reakcionářů« nebo »nepřátel lidu« (t. j. luzy), jež se dalo ne snad dle nařízení všemohoucí kommunity, nýbrž jednoduše dle libosti jednotlivých členů jejích. Všechny věznice Pařížské naplňovaly se tisíci takto zatčených osob mužského a ženského pohlaví, které pak v prvních dnech měsíce září placenými katany sveřepým způsobem povražděny. Volby do národního konventu musely vypadnouti dle přání vůdců luzy, a proto konány v Paříži v těchž dnech, když se vraždilo ve vězeních.

Že královská rodina dne 13. srpna 1792 na cestě ze sněmovny do Templu nebyla povražděna, bylo skutku jen šťastnou náhodou. Neboť kočár, v kterém jela, každou chvíli byl zadržěn nějakou tlupou ozbrojené luzy; královská rodina byla zasypána nejhruššími nadávkami, a vždy to komisaře kommunity, kteří rodinu královskou doprovázeli, stálo mnoho práce a přemlouvání, než kočár mohl jeti dále.

Peněz měli rozjaření vítězové dost, vždyť důkladně vydrancovali královský zámek Tuilerijský, tak že pro uvězněnou královskou rodinu ani prádla ani šatstva se nedostávalo, o penězích ani nemluvě; ostatně uměli si tito vítězové také bez peněz pomoci k dobrému trůnku.

Dne 3. září 1792 královská rodina měla býti povražděna. Odpoledne, když se ve vězeních již druhý den vraždilo, silná tlupa ozbrojené luzy táhla k Templu; byla vedena dvěma chlapy, z nichžto jeden nesl na dlouhém oštěpu napíchnutou ženskou hlavu, an druhý na špici své krvavé šavle měl krvavé srdce. Za nimi vlekli dva katani za provazy k nohoun přivázané úplně nahou; necudně zohavenou bezhlavou ženskou mrtvolu; byly to tělesné pozůstatky nejdůvěrnější přítelkyně královny Marie Antoinetty, princezny de Lamballe, téhož dne ve vězení zavražděné. Tlupa tato žádala na komisařích kommunity, kteří měli dozor v Templu, aby to všechno, co v slavném průvodu byli nosili a vlekli po ulicích Pařížských, mohli donesti a dovléci až do komnat rodiny královské. Královna měla dříve viděti zohavené tělo své přítelkyně, aby dobře věděla, co se pak stane s tělem jejím.

Opět jen šťastnou náhodou byli dne 3. září v Templu takoví komisaři kommunity (střídali se denně), kteří nenáleželi k nejhorším; po dlouhém namáhání konečně se jim podařilo přesvědčiti tu krvelačnou holotu o nutnosti, aby členové královské rodiny nebyli jen tak soukromě povražděni, nýbrž před tváří národa veřejně popraveni. To luza přece nahledla a odtáhla.

Velebitelé veliké francouzské revoluce všechny tyto hanebnosti buďto zamlčují nebo je prohlašují za věci, které v takovém převratu jsou nejenom omluvitelné, ale zrovna nevyhnutelné, a s jakousi útrpností pohlížejí na obmezenou krátkozrakost těch, kteří se mohou pozastavovati nad takovými malichernostmi, kdežto blahodárný výsledek této revoluce pro národ francouzský a pro veškeré člověčenstvo prý vysoko převáží všechny nehody a všecko utrpení jednotlivců. Nechci tu připomínati, že takto vlastně se schvaluje tak zvaná jezovitská zásada, jinak určitě zatracovaná, že účel posvěcuje prostředky; nechť také šířiti slov o tom, že revoluce, která

měla spořádati státní finance a způsobila státní bankrot 46000 milionů, revoluce, která přece hlavně čelila proti neobmezené moci panovníkové a která po desítiletých krvavých bojích a hrozných katastrofách skončila tím, že zubožený národ s jásotem uvítal vojenský despotismus cizince, Korsikána Napoleona Bonaparta, není revoluce slavná, protože je to revoluce nepodařená; jenom to chci zde říci, že dle mého pevného přesvědčení Francouzové sami konečně přijdou ku poznání, že ta jejich slavná veliká revoluce jest vlastně pravým zárodkem neblahých poměrů, v nichžto se nachází národ francouzský, protože touto revolucí, která vše bořila, co bylo, jenom proto, že to bylo, podkopána a zničena byla nebezpečná snaha vše provéstí násilným převratem, co jenom nenáhlým vývojem daných poměrů může pojistiti skutečný prospěch a žádoucí zdar pospolitosti lidské.

Pět osob královské rodiny bylo uvězněno v staré věži Templářské: král Ludvík XVI. (38letý), královna Marie Antoinetta (37letá), nejmladší sestra králova Alžběta (28letá) a dvě děti královny: Marie Terezie (14letá) a korunní princ Ludvík Karel (7letý). Nemohu zde do podrobná líčiti všechno příkoří, které úmyslně a důsledně činila královské rodině demokratická komuna Pařížská. Jenom něco na ukázkou.

V prvním čase popřáno bylo královské rodině každého dne jíti z věže do zahrady na procházku. Avšak dole ve dveřích věžních nepřilíš širokých pravidelně stával vrátný Rocher s dýmkou v ústech, a foukal tabákový dým dámám do obličeje. Když královská rodina se procházela ve stínu kaštanového stromořadí na trávníku, tančili carmagnolu a zpívali necudné písničky. Jiní ve vsí rychlosti na dvěře věžní psali velkými literami urážlivé věty; tam stálo jednoho dne: Nous saurons metre le gros cochon au régime (nařídíme tlustému praseti půst), druhého zase: Il faut étrangler les petits louvetaux (to vlčí plémě musí se uskrtniti.) Jednou tam byla nakreslena šibenice, na které visel panák a pod kterou stálo: Louis prenant un bain d'air (Ludvík bere vzduchovou lázeň); po druhé zase guilotina se sřatou figurinou a s podpisem: Louis crachant dans le sac (Ludvík plivá do pytle.) Když se královská rodina vracela z procházky, sedělo vždy u dveří několik sansculottů, ukazující

prstem na nápisy a chechtající se, kdykoli se podařilo vrátnému Rocherovi fouknouti královně nebo princezně Alžbětě hodný kotouč dýmu přímo do obličeje.¹²⁾

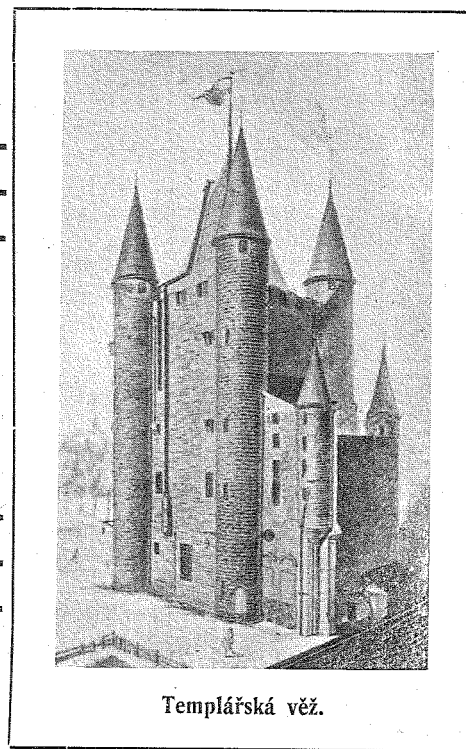
Královská rodina zůstala v malé věži pohromadě až do konce měsíce září. Jaké tam měla pohodlí, o tom svědčí ta okolnost, že společně s komisaři komunity stále tam přítomnými měla jediný záchod. Definitivní vězení zatím jí připravováno ve velké věži. Konány také venku v ohradě všelijaké práce pro větší bezpečnost královského vězení; budky a krámy kolem věže zbořeny a ohradní zeď zvýšena. Ve velké věži byla síň prvního poschodí ustanovena pro stráž a zůstala nerozdělena. V druhém poschodí měla býti královna s princeznou Alžbětou a s dětmi, v třetím poschodí král. Druhé a třetí poschodí bylo prkennými stěnami rozděleno na čtvero místností, nad kterými strop pořízen z napjaté látky. Bylo třeba postavit kamna, záchody zřízeny v jedné z nárožních věží, a nejnutnější nábytek: postele, stoly a židle ovšem nebyly přineseny z Tuilerii.

Ještě všechny tyto práce a přípravy nebyly ukončeny, když král dne 30. září večer z malé věže byl odveden do velké. Komisaři komunity, kteří měli příležitost viděti krásný a příkladný rodinný život královských manželů, viděli také, kterak by mohli své vězně co nejbolestněji trýzniti. Dne 30. září, jak jsme viděli, toto nelidské trýznění začalo. Sotva pak královna s dětmi byla několik dní přestěhována do druhého poschodí velké věže, přišlo nařízení, aby korunní princ (7letý) z druhého poschodí byl dán do třetího ke králi, neboť jest již příliš star k tomu, aby byl mezi ženskými.

Až do 11. prosince 1793 členové královské rodiny vidali se alespoň jednou denně při společném obědě v třetím poschodí u krále. Dne 11. prosince král obelán před národní konvent a podroben prvnímu veřejnému výslechu. Téhož dne korunní princ opět odevzdán královně, a král úplně odloučen od své rodiny.

Ludvík XVI. byl národním konventem odsouzen k trestu smrti většinou $\frac{1}{2}$ hlasu, ne 5 hlasů, jak se obyčejně vypravuje.¹³⁾ Dne 20. ledna přišel do Templu ministr spravedlnosti Garat oznámit králi, že jeho žádost za odklad popravky na tři dni jest konventem zamítnuta, a že ortel bude vykonán nazejtří dne 21. ledna. Na otáz-

ku královi, co se má dít s jeho rodinou, Garat slavně prohlásil, že proti královské rodině není žádné žaloby, a že bude vypovězena z Francie. Večer dovoleno odsouzenému králi, aby se rozloučil se svou rodinou. Král, který při tom zachoval podivuhodný duševní klid, žádal ode všech slav-

Templářská věž.

ný slib, aby nikdy nepomýšleli na to, pomstíti jeho smrt. Pak posadiv se a vzav prince na kolena, řekl mu: »Milý synu, slyšel jsi, co jsem řekl; avšak přísaha má do sebe něco posvátnějšího nežli slova; pozdvihni ruku a přísahaj, že plniti chceš poslední přání svého otce«.

Po odpravení krále Ludvíka XVI. dne 21. ledna 1793 nastala pro pozůstalou královskou rodinu krátká doba

poměrného klidu. Nikdo se o ni nestaral, ovšem také nikdo nepomýšlel na splnění slibu, který ministr Garat byl dal odsouzenému králi. Národní konvent měl jiné starosti a kommuna Pařížská též; jednalo se o to, který z těchto dvou zákonodárných a o nadvládu zápasících sborů konečně podrží vrch.

Ochuravění korunního prince přinutilo konečně na začátku měsíce května 1793 kommunu, aby zajatým v Templu opět věnovala svou pozornost. Jelikož stav mladého prince stával se povážlivějším, vznesla královna žádost, aby do Templu připuštěn byl dr. Brunier, bývalý lékař královských dětí. Odpověď komunity zněla: »V Paříži, dne 10. května 1793, roku druhého republiky, a prvního po smrti tyranově. Uvažující sdělení komisařů v Templu službu konajících, že malý Capet jest nemocen, uzavřeli jsme, že lékař, který jest ustanoven pro vězení, má ošetřovati malého Capeta, hledíce k tomu, že by to bylo v odporu se zásadou rovnosti, kdy bychom dovolili, aby ho ošetřoval jiný.« Vězeňským lékařem byl tedy dr. Tierry, muž vzdělaný, který měl více citu a rozumu nežli zuřiví demagogové na radnici Pařížské. Přišel do Templu poradiv se dříve s dr. Brunierem a způsobil královně potěšení tím, že pravidelně podával Brunierovi zprávu o stavu nemocného a postupoval zcela dle jeho náhledu.

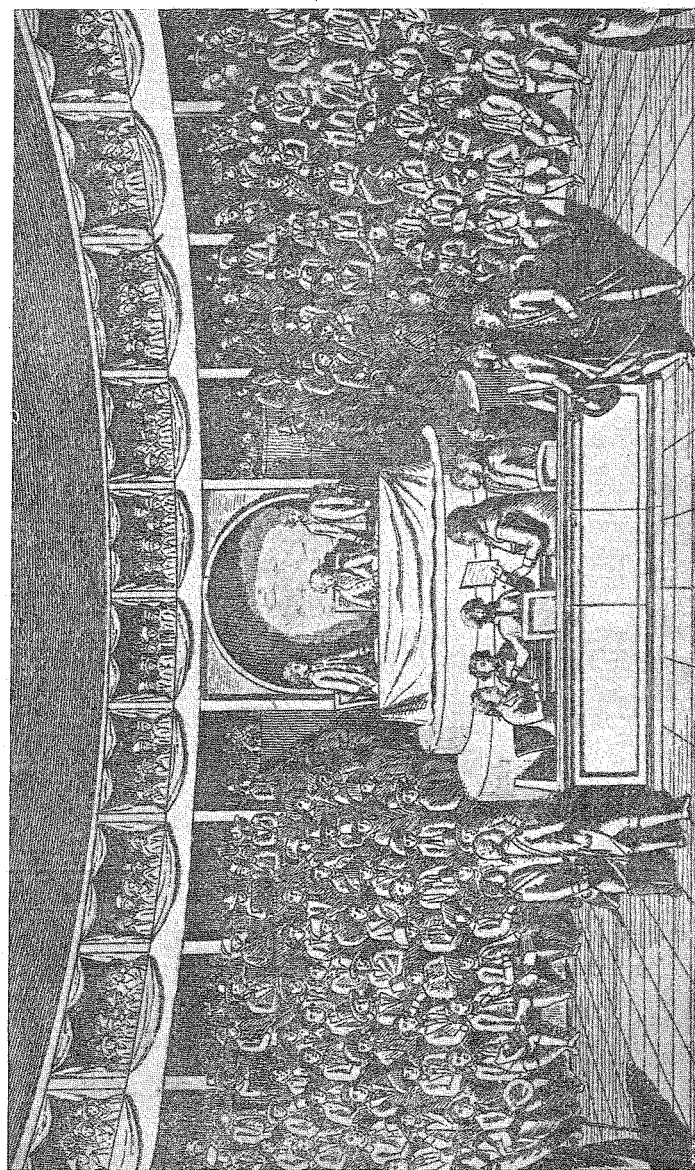
Nemoc princova trvala přes tři neděle. Zatím v národním konventě jmenovitě Girondini vedli boj proti demagogickým vůdcům Pařížské hrůzovlády, kteří byli vlastními původci onoho kanibalského vraždění politických zajatých ve vězeních Pařížských, jimž od 2. do 7. září 1792 i dle mínění Girondinů republika francouzská v očích celého světa zhanobena. Girondini žádali, aby konvent nařídil přísné vyšetřování v této ohavné záležitosti, a původci aby byli přiměřeně potrestáni. Kommuna dobře znala prostředek, kterým by se sprostila nepohodlných protivníků. Dne 31. května 1793 vzbouřená luza Pařížská obklopila konvent, Girondini slavně ze sněmu vyloučení, za zrádce vlasti a národa prohlášení a potom zahubeni.

Konvent, tímto vítězstvím komunity náležitě pokorěný, hleděl nyní svými dekrety buďto překonati revoluční zuřivost Pařížských demagogů neb aspoň jednati

v jejich smyslu. Výbor pro obecné blaho vydal dne 9. července 1793 nařízení, že »malý Capet« má býti od své matky odloučen a odevzdán vychovateli, kterého ustanoví kommuna.¹⁴⁾ Nařízení vykonáno téhož dne. Bylo 10 hodin večer; mladý princ ještě ne úplně zotavený po své dlouhé nemoci, již spal na své postýlce, jež neměla žádných záclon a kolem níž starostlivá matka byla pověsila velký šátek, aby své nemocné dítě chránila před světlem lampy. Královna a princezna Alžběta seděly u stolu a spravovaly své šaty. Najednou se s velkým hlomozem otevřely dveře, a do pokoje vstoupilo šest komisařů komunity. Jeden z nich krátkými slovy a surovým tónem oznámil královně, co se má státi. Královna byla bez sebe hrůzou a úzkostí. Vzpamatovavši se z prvního leknutí užila všech slov, jakých milující matka schopna jest v takovém okamžení, a snížila se k nejpokornějším prosbám. Princ nastalým hlukem se probudil a volal po matce. Královna běžela k postýlce a uchopila své dítě; zároveň s ní ihned přistoupili komisaři a chtěli se prince zmocniti. Královna se bránila a držela dítě pevně v náruči. Již byly ruce na ni vloženy, násilí již mělo býti vykonáno přes úpěnlivé výkřiky zoufalé matky a usedavý pláč ustrašeného dítěte, když jeden z komisařů zvolal: »Ustaňte, není nás důstojno práti se s ženskými; zavolejte stráž!« Tu princezna Alžběta vykřikla: »Ne, pro Boha, to ne! my se podrobíme, nemůžeme odolati, ale popřejte nám oddechu; dovoďte, aby dítě spalo ještě tuto noc zde u nás. Zítřka vám je vydáme.« Žádná odpověď. Královna prosila, aby syn její alespoň byl ponechán ve věži Templářské, kde by jej snad mohla někdy viděti. Jeden z komisařů odpověděl hrubým tónem: »Nejsme povinni tobě říci, co se má státi, aniž tobě přísluší ptáti se, co zamýšlí národ. Co? Ty tady děláš takové okolky, když se máš rozloučiti se svým dítětem, any naše děti se posílají na hranice, aby jim mozky byly vytlučeny kulemi, které iste vy proti nám chystali?« — Obě dámy vidouce konečně nezbytí, začaly oblékati mladého prince. Nikdy to oblékání netrvalo tak dlouho. Každý kus šatstva byl podáván z jedné ruky do druhé, navlečen a zase svlečen a smáčen hořkými slzami. Několik minut minulo, a princ stále ještě nebyl oblečen. Komisaři ztráceli trpělivost. Ko-

nečně byly ubohé dámy hotovy. Královna posadila se na židli, postavila prince před sebe a kladouc obě ruce na jeho ramena pravila k němu vážným hlasem: »Milé dítě, musíme se rozloučiti. Měj povždy na mysli všechno, co jsem ti přikazovala, když již nebudu u tebe, abych ti to mohla opakovati. Nezapomeň nikdy na Boha, který nás takto zkouší, nezapomeň na svou matku a na její lásku k tobě. Zůstaň vždy dobrým, trpělivým a přívětivým, a tvůj otec bude se na tebe dívati s nebes a dá ti své požehnání.« Pak políbivši prince, odevzdala jej komisařům. Jeden z nich pravil: »Inu, doufám, že jste se dosti nakázala; zneužíváte pěkně naší trpělivosti.« — »Mohla jste si to kázání uspořiti,« řekl jiný. Třetí alespoň doložil: »Nedělejte si starostí; národ, vždy velký a šlechetný, postará se o jeho vychování.« Komisaři odvěkli plačící dítě, dveře se za nimi zavřely a ubohá matka ponechána hroznému bolu.

Nahoře v třetím poschodí věže čekal »vychovatel« Antonín Simon, muž 57letý nadprůměrní velikosti, postavy zavalité s obličejem hustě zarostlým. Svěho řemesla byl švec, malý živnostník, který pracoval doma a patřil k nižším třídám městského obyvatelstva. Bydlil v ulici Cordelierské (nyní ulice Medicinské školy), hned vedle Marata, jehož byl zvláštním ctitelem. Vzdělání neměl velkého, ale od začátku revoluce znám byl v svém okrese jako zuřivý demagog a vášnivý nepřítel královské rodiny. Dne 10. srpna 1792 byl vyznamenán volbou do pověstné komunity. Jeho demokratická ráznost byla asi hlavním důvodem, že k návrhu Maratovu zvolen za »vychovatele« mladého prince. Musel se ihned se svou ženou odstěhovati do Templu, dostal 500 franků měsíčního platu, ale měl povinnost stále přebývat v Templářské věži a svého chovance nepouštěti z očí. Tato podmínka zajisté přispěla k tomu, že zuřivý demagog, zvyklý posud hlučnému a pohnutému životu veřejnému, ulehčoval své nespokojenosti a zlost nad vlastní odloučeností od světa vyléval si surovým nakládáním s ubohým dítětem. Spatřoval v tom občanskou ctnost nenáviděti a trýzniti pctomka rodu královského; nikdy ho neoslovil křestným jménem, zasypával ho neisprotšími nadávkami, říkal mu: »Ty hovade! Ty zmije! Ty ropucho! Ty vlče!« a pod. v., strkal jím a také jej bil,

Odsouzení Ludvíka XVI.

když mu nebyl hned po vůli. I to jest úplně jisto, že jej nutil zpívat revoluční písně, že jej opíjel vínem, a že mu dal oblek sansculottský, t. j. pověstnou kazajku nazvanou la carmagnole, a červenou čepici jakobinskou. Královně nebylo dopřáno scházeti se s princem, ale spozorovavši, že ho Simon vodí někdy po schodech nahoru na taras věže, číhala u zavřených dveří a skulinou spatřila kdysi své dítě v přestrojení sansculottském; to na ni učinilo tak bolestný dojem, že již netoužila opět ho shlednouti a také ho již nespátřila. Bylať v prvních dnech srpna r. 1793 z Templu odvedena do jiného vězení (la Consergerie) a tam již dlouho nečekala na smrt.

Životopisci Ludvíka XVII., kteří hledí dokázati, že korunní princ skutečně v Templu zemřel, ještě nadsazují hrubé a surové nakládání Simonovo s královským synem a vypravují hrozné věci, ab y mohli doložiti, že takto ovšem zárodek časné smrti byl vložen do útletého těla nešťastného dítěte. Tak na př. vypravuje Beauchesne¹⁵⁾ a po něm i jiní, že Simon kdysi v noci (prý ze 14. na 15. leden 1794) vešel do pokoje, kde spal princ, a vida jej klečícího v posteli se sepiatýma rukama, nanejvýš rozezlen uchopil prý velký džbán a vylil ledovou vodu na dítě volaje: »Já tě naučím odříkávati tvé otčenáše a vstávati v noci jako trappista!« A svým střevicem hřebíky okovaným tloukl prý pak ubohé dítě zimou se třesoucí do hlavy, a kdo ví, čeho by se prý byl dopustil, kdyby nebyla zakročila jeho žena. Princ prý z promoklé postele vylezl na suchý polštář, ale Simon to netrpěl, stáhl jej dolů na mokrou žíněnku, hodil na něj promočenou pokrývku a donutil ho, by tak ležel až do rána.

To jest ovšem událost hrozná, ale její také pravdivá? Beauchesne sám patrně při tom nebyl, výjev ten dle něho měl jen tři očitě svědky: prince, Simona a jeho ženu. Princ dle Beauchesna zemřel v Templu dne 8. června 1795; Simon byl guillotinován s Robespierrem dne 28. července 1794 a nezanechal žádných pamětí; žena jeho zemřela sice teprve r. 1819 v Pařížském chorbinci, ale ta vždy jenom mluvila, jak laskavě zacházeli s mladým princem, a takových věcí zajiště nevypravovala.

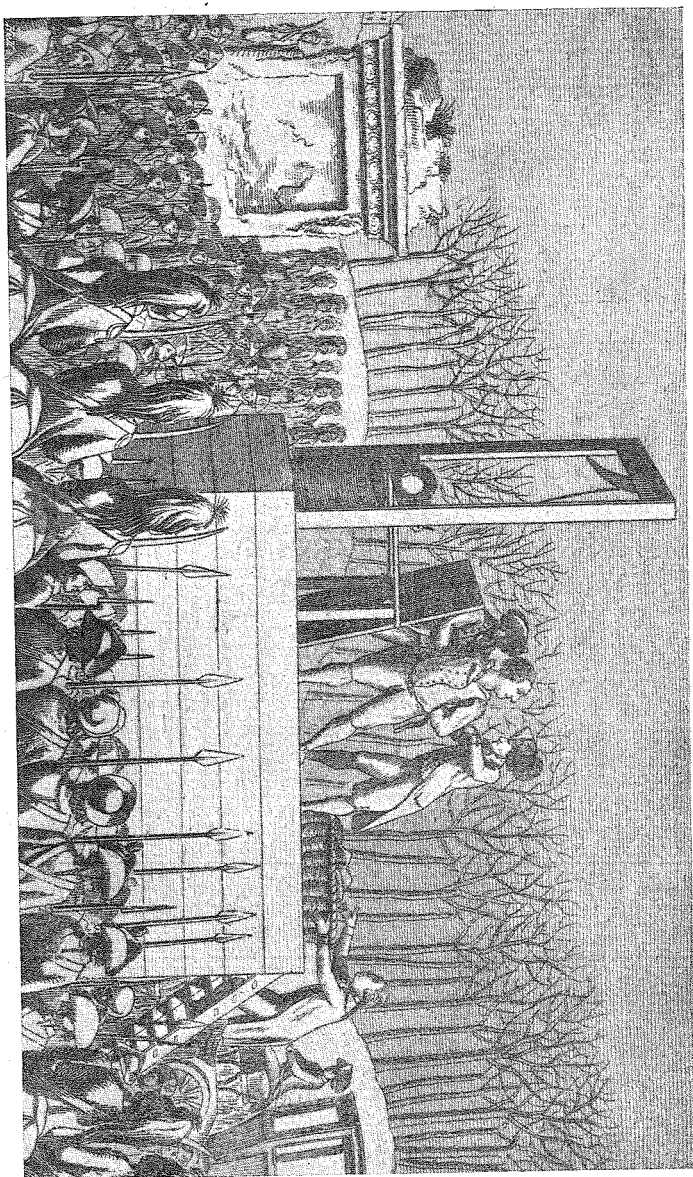
Můžeme tedy vším právem tvrditi, že Ludvík XVII. nebyl od Simona tělesně utrýzněn, a dokonce není třeba

vymýšleti o neblahé té době obzvláště hrozných hanebností, protože jich historicky úplně potvrzených jest bez toho až příliš mnoho. Jednu z nich, která jest mnohem horší nežli surovost Simonova a tuto dobu náležitě vyznačuje, musíme vypravovati.

Královna měla býti postavena před revoluční tribunál, ale nedostávalo se dostatečné látky k obžalobě; tu Hébert, pověstný vydavatel nešvárného časopisu »Le père Duchesne«, v němž netoliko nápodoboval, ale i přeháněl sprostáckou mluvu nejhorší luzy, vymyslíl něco, co mělo obžalovanou královnu zahanbiti před očima obecnstva v soudní síni shromážděného, a co snad jest unicum v annálech znemravnělé a podlé zlomyslnosti lidské. Hébert dal sepsati protokol výsledku s mladým princem, který tam vypovídá, že jeho matka s ním tropila ohavné smilství. Kommuna vyslala do Templu zvláštní komisi. Zda napsaný již protokol výsledku šletému dítěti čten aneb nečten, není úplně jisto, ale jisto jest, že princ byl přinucen podepsati tento protokol slovy: »Louis Charles Capet.« Pak slavná komise vystoupila do třetího poschodí Templářské věže, aby tam také sestru královu Alžbětu a 15letou dceru královninu v této příčině vzala do důkladného výsledku.

»Ptali se mne«, vypravuje vévodkyně Angoulemská ve svých pamětech, »po tisícíroch hrozných věcech, z kterých obžalovali mou matku a mou tetu. Byla jsem tak zaražena, když jsem slyšela tyto hanebnosti, a tak rozdrážděna, že ač polekána, přece jsem zvolala, že to jsou samé nestoudné lži. Ale navzdor mému pláči pořád na mne doráželi novými otázkami. Byly to věci, kterým jsem ani nerozuměla, ale z kterých jsem aspoň pochopila t olik, že jsem hořce plakala rozhorleností a hrůzou. Výslech mé tety trval jen hodinu, kdežto můj trval plné tři hodiny. Komisaři brzy viděli, že mou tetu nemohou zastrašiti, ale se mnou troufali si přijíti k žádoucímu konci ustavičným opakováním svých nestoudných otázek. Ale sklamali se; nevěděli, že život, jež jsem vedla v posledních čtyřech letech, a především příklad mých rodičů daly mi potřebnou duševní sílu, abych odolala.«

Princ, který byl svědkem těchto výsledků své sestry a své tety, musel i tyto dva protokoly podepsati.

Ludvík XVI. na popravišti.

Všechny ty hanebnosti neměly žádného výsledku. Před revolučním soudem čten byl jenom protokol výslechu mladého prince; Hébert sám tam byl jakožto obviňovací svědek. Když jeden z porotců předsedovi revolučního soudu připomněl, že obžalovaná ještě neodpověděla na to, co proti ní pronesl Hébert, královna povstávši pravila silným hlasem: »Jestliže jsem neodpověděla, stalo se to proto, že přirozenost lidská protívuje se tomu odpovídati na podobnou obžalobu šiněnou matce.« A obracejíc se k obecenstvu doložila: »Odvolávám se ke všem matkám zde přítomným!« Účinek těchto slov byl takový, že předseda revolučního soudu obávaje se nějakých demonstrací obžalované příznivých ze strany obecenstva, ve vší rychlosti skončil schůzi.¹⁶⁾ Královna ovšem poslána na popraviště (16. října 1793.)

Bylali výpověď, kterou komisaři komunity podstrčili osmiletému dítěti proti vlastní matce, nanejvýš hanebná, tož jiná, kterou princ též musel podepsati proti své tetě, jest naprosto nesmyslná. Dle toho protokolu princ prý odpověděl: »že za posledních dvou neb tří neděl (bylo to 3. prosince 1793) slyšel zajaté (totiž svou tetu a svou sestru) každý den mezi šestou a devátou hodinou večer klepati, že toto klepání od včerejška přišlo něco později a trvalo déle nežli ve dnech předešlých; že tento zvuk přichází z oné strany jejich světnice, kde se nachází dříví k topení; že on dále ví dle zvuku jejich kročejů, který dobře rozeznává od onoho klepání, že v tom čase zajaté jdou od místa, kde se nachází dříví k topení, do výklenku okna v spacím pokoji, což prý v něm vzbuzuje domnění, že tam něco skrývají; on prý myslí, že to jsou snad padělané assignaty (papírové peníze), ač prý to nemůže tvrditi s jistotou, a že tyto assignaty asi někomu oknem podávají.«¹⁷⁾

Tyto pitomé smyšlenky byly by pouze směšné, kdy bychom nevěděli, že na základě jich princezna Alžběta pohnána před revoluční soud a odsouzena k smrti. Sám Simon nechtěl jich potvrditi, vymlouvaje se, že je přihluklý a že nic neslyšel.

Vychovatel Simon vzdal se svého úřadu a opustil Templářskou věž 19. ledna 1794, aby opět zaujal své dřívější místo jakožto člen komunity na radnici Paříž-

ské. Hruzovláda dosahovala tehdy svého vrcholu; zatlakání a popravování tak zvaných aristokratů a nepřátel revoluce bylo na denním pořádku, konfiskací jejich jmění obohacoval se leckterý ten zuřivý demokrat. Simon tedy rád obětoval své dosti výnosné místo, aby také mohl bráti podíl na výhodách, kterých příznivá doba poskytovala lidem jeho druhu. Víme, že Simon delší čas k tomu pracoval, aby se z Templářské věže zase dostal na radnici, že v posledních dnech již nezachovával přísné klausury, k níž byl odsouzen jakožto »vychovatel« malého Capeta, že v těchto dnech své osobní zájmy zajisté měl mnohem více na mysli, než aby se staral o to, co v noci dělá jeho »vychovanec;« můžeme tedy i z těchto důvodů míti za to, že Simon, který dne 19. ledna 1794 opustil věž Templářskou, sotva v noci ze 14. na 15. leden učinil to, co o něm vypravuje Beauschesne.

Kommuna, která ještě pořád vykonávala svrchovanou moc nad zajatými ve věži Templářské, uzavřela, že »vychovatel« Simon nemá míti nástupce v tomto úřadě; ale nesmíme se domnívati, že tím chtěla zlepšiti stav mladého prince. Naopak odsoudila ubohé dítě, tehdy ještě nezcela devítileté, k samovazbě v temné komůrce. Pokojíček, v němžto dříve přebýval králův komorník Cléry, byl ve vší rychlosti zařízen jako žalář princův. Okna bez toho zamřížena byla z venku zastíněna prkennou pařbou; dvěře opevněny železnými tyčkami a zřízeny tak, že dolejší polovice měla vždy zůstávati zavřena, jenom v hořejší části udělán čtverhranný otvor, kterým by zajatému podávali potravu. Osvětlení tam nemělo býti žádného. Dne 21. ledna 1794, v den popravu svého otce, malý princ doveden do svého žaláře a zůstal v této samovazbě plných šest měsíců. Říká se, že za celý ten čas nikdo nevkročil do jeho žaláře, a že se mu podávalo jídlo a džbán vody jenom otvorem ve dveřích. Byla tam snad nějaká nádoba, aby dítě mohlo choditi na potřebu — ale po šest měsíců! Nikdo nám o této věci nic neříká, ale bylo tomu skutečně tak, že by nebyl nikdo vkročil do žaláře princova za těch celých šest měsíců, pak musíme z toho souditi, že se kommuna nejenom dopustila do nebe volající ukrutnosti odsouzením devítiletého dítěte k samovazbě,

ale že spáchala neslýchaný skutek nejohavnějšího barbarství nechávajíc nevinné dítě znenáhla hynouti ve vlastní špině a neřesti.

Zatím teta jeho Alžběta guillotinována dne 10. května 1794, a nazejtří Robespierre učinil návštěvu jeho sestře. Stál tehdy na vrcholu své moci a slávy, byl skutečně pánem Francie. Jaké tehdy měl záměry tento obmezený, ale zajisté ctižádostivý fanatik, kterého jen přízeň Pařížské luzy povznesla na takovou výši vládní moci, nemůže nikdo říci. Barère po jeho pádu tyrdil, že Robespierre chtěl dceru krále Ludvíka XVI., princeznu Marii Terezii pojmouti za manželku. Důkazů toho arci není. Pravda jest, že dne 11. května 1794 Robespierre byl na zapřenou v Templu, že vešel do světnice mladé (16leté) princezny, že se jenom na ni podíval a zase odešel, ani slova s ní nepromluvil. Také to víme s úplnou určitostí, že Robespierre tehdaž pořád ještě bydlil v domě truhláře Duplaye jako mládenec v jedné světnici jenom tak po domácku zařízené, a že Eleonora, jedna z dcer domácího pána, byla zamilována do slavného nájemce, který však nedělal žádných příprav k žádoucím oddávkám; mohl zajisté dle svého veřejného postavení mysliti na něco vyššího, než byla dcera truhlářova.

Robespierre nedospěl k tomu, aby byl mohl utvářiti francouzskou republiku dle svých ideálů. K reakci proti bezuzdné nevázanosti revolucionářské on sám položil základ svým dekretem o jsoucnosti nejvyšší Bytosti a o nesmrtnosti duše lidské, prohlašuje takto atheismus a materialismus Pařížských demagogů za velezrádu na nejsvětějších zájmech společnosti lidské. Luza Pařížská nicméně jej napořád velebila jakožto neprodajného hájitele práv a nároků lidu. Ale jeho kollegové v národním konventu spařovali v něm nebezpečného tyrana, který ohrožuje jejich osobní bezpečnost. V červenci 1794 kulo se v konventu proti nenáviděnému samovládcí skutečné spiknutí.¹⁸⁾ Robespierre dne 26. července (8 thermidor an II) vystoupil v konventu s obžalobou proti živlům darebným a mravně zkaženým, kterých prý národní zastupitelstvo musí se sprostiti; tu nazejtří pak vypukla proti němu ona bouře, která v dějinách se nazývá revolucí thermidorovou. Robes-

pierre sám obžalován jakožto krvelačný tyran; nebylo mu ani popřáno, aby se ospravedlnil, a dne 28. července padla hlava jeho pod sekyrou guillotiny. Paříž se radovala, to jest ovšem ona část obyvatelstva Pařížského, jejížto život a majetek vydáván byl v plen libovůli Robespierrovy luzovlády. Tato část obyvatelstva zámožnějšího dne 27. července 1794 opět jednou veřejně vystoupila ve zbrani a vedena markýzem Barrasem porazila pluky sansculottské.

Dne 29. července 70 členů Pařížské kommunity bylo guillotováno, mezi nimi také Simon, bývalý »vychovatel«
uvězněného korunního prince. Moc kommunity byla zlomena. Pádem Robespierrovým učiněn konec luzovládě po celé Francii. Celá Francie si oddechla, a 400.000 politických vězňů mohlo doufat v příznivý obrat svého osudu.

Obrat takový také nastal ve věži Templářské. Barras sám dne 28. července 1794 v 6 hodin ráno po odbytém vítězství dal otevřít žalář princův, nařídil, aby se vše vyčistilo, a by zavolali lékaře, aby byla po ruce ženská posluha, a s princem aby se v každém ohledu nakládalo slušně a šetrně. Barras sám o své újmě změnil posavadní pořádek vězeňský, a ustanovil za princova hlídače (gardien) jistého Laurenta, který ještě téhož dne nastoupil službu. Laurent zůstal v tomto postavení až do 29. března 1795; dne 9. listopadu r. 1794 byl mu k jeho žádosti dán pomocník, jmenem Gomin. Když Laurent dne 29. března 1795 opustil věž Templářskou, nastoupil na jeho místo Štěpán Lasne. Gomin měl hlavně službu u princezny Marie Terezie; zůstal v Templu až do 18. prosince 1795, kteréhož dne dcera krále Ludvíka konečně propuštěna na svobodu a poslána do Vídně, kam ji Gomin doprovodil.

Časy a mravy valně se měnily v době tak zvané reakce thermidorské; zuřivosti revolucionářské ubývalo, sprostáctví sansculottské ustupovalo zase uhlazenosti společenských způsobů, a změny tyto ovšem také měly náležitý vliv na zacházení s politickými vězni. Též osud mladého prince stal se opět snesitelnějším.

Podám nyní vše, co od toho času víme o mladém princí na základě oficiálních zpráv v úředním listě (La

Ludvík XVI. loučí se s rodinou.

Gazette nationale ou le Moniteur universels) uveřejněných.

Ve schůzi národního konventu dne 18. září 1794 (Séance de la 2e sansculottide de l'an II) Duhem učinil návrh, aby potomkové královské rodiny (tedy mladý princ a jeho sestra) byli z Francie vypověděni. Návrh přikázán výboru pro obecné blaho. (Réimpression du Moniteur XXI, 800.) Výbor pro obecné blaho (t. j. tehdejší vláda) nepodal o tomto návrhu nižádné zprávy.

Ve schůzi konventu dne 28. prosince 1794 (8 nivôse an III) Lequinio obnovuje návrh Duhemův a praví: »Od několika dnů každému zde musí býti patrno, že zlomyšlné a zradné záměry royalistů znova se objevují. Nikdy nepřinutíte royalisty k mlčení, nevezmete-li jim poslední naděje, která jim zůstala, totiž onoho posledního potomka nečistého plemene tyranova, který je tam v Templu. (Potlesk). Již byl učiněn návrh na vypovězení tohoto dítěte. Žádám, aby vaše výbory vládní uchopily se náležitých prostředků a podaly vám návrh, kterým by se půda svobody očistila od poslední stopy království, která na ní ještě zůstala.« Návrh byl opět přikázán spojeným výborům pro obecné blaho a pro veřejnou bezpečnost. (Réimpr. du Moniteur XXIII, 80.)

Zdá se, že vládní výborové tuto záležitost nikterak nepokládali za pilnou, neboť teprve dne 22. ledna 1795 (3 pluviôse an III) Chambacérès jmenem tří spojených výborů (pro obecné blaho, pro veřejnou bezpečnost a pro zákonodárství) odpověděl na interpellaci Lequiniovu. Z dosti dlouhé řeči jeho vyjímám hlavní myšlenky. »Máme před sebou«, pravil, »jenom dvě cesty, které můžeme nastoupiti v příčině osob, o něž se tu jedná: buďto je vypuditi všechny z území republiky, nebo je tu podržeti ve vazbě. Podržiteli je zde, můžete se obávat, že budou v středu vašem nevyčerpatelným zdrojem znepokojování a pobuřování lidu, že jejich přítomnost bude sloužiti zlomyslníkům k tomu, aby pomlouvali národní konvent a pokoušeli se o to podstrkováním smýšlení monarchického rozdvójiti národ, jenž chce republiku tak jako jeho nástupcové, kteří ji založili, kteří ji udrželi a kteří ji udrží proti všem útokům spiklenců.« (Celé shromáždění povstává a volá: »Ať žije republika!« Dlouho trvajícím potlesk na všech stranách sněmovny.)

»Kdy by naopak tyto osoby byly vypověděny, což neznámá to tolik jako dávatí do rukou našich nepřátel osudný poklad, který se může státi věčným předmětem záští, pomsty a války? Což neznámá to utvořiti střed, kolem něhož by se skupili všichni zrádcové vlasti? Což neznámá to tolik, jako podávati jim příležitost, aby s větší zuřivostí obnovovali své zločinné útoky? . . . Malé jest nebezpečství v tom držeti ve vazbě osoby rodiny Capetovy; velké jest nebezpečství v tom vypověděti je z Francie. Vypovězení tyranů téměř vždy připravovalo jejich opětné nastolení. Kdy by Řím byl podržel své Tarquiny, nebyl by měl potřebi proti nim nastrojiti válku. Zástupcové národa! Svoboda jest vám pojištěna vykonáváním svrchované moci. A tam, kde jest svrchovanost národa, není již místa ani pro království, ani pro kteroukoliv jinou tyranii.«

Cambacérès jmenem výborů vládních navrhl následující dekret, jenž beze vší debaty jednohlasně schválen: »Národní konvent uslyšev vyjádření svých výborů pro obecné blaho, pro veřejnou bezpečnost a pro zákonodárství v příčině návrhu, dle kterého měly podati zprávu o osobách rodiny Capetovy nyní ve Francii přítomných, přechází k dennímu pořádku.« (Réimpr. du Moniteur XXIII, 279.)

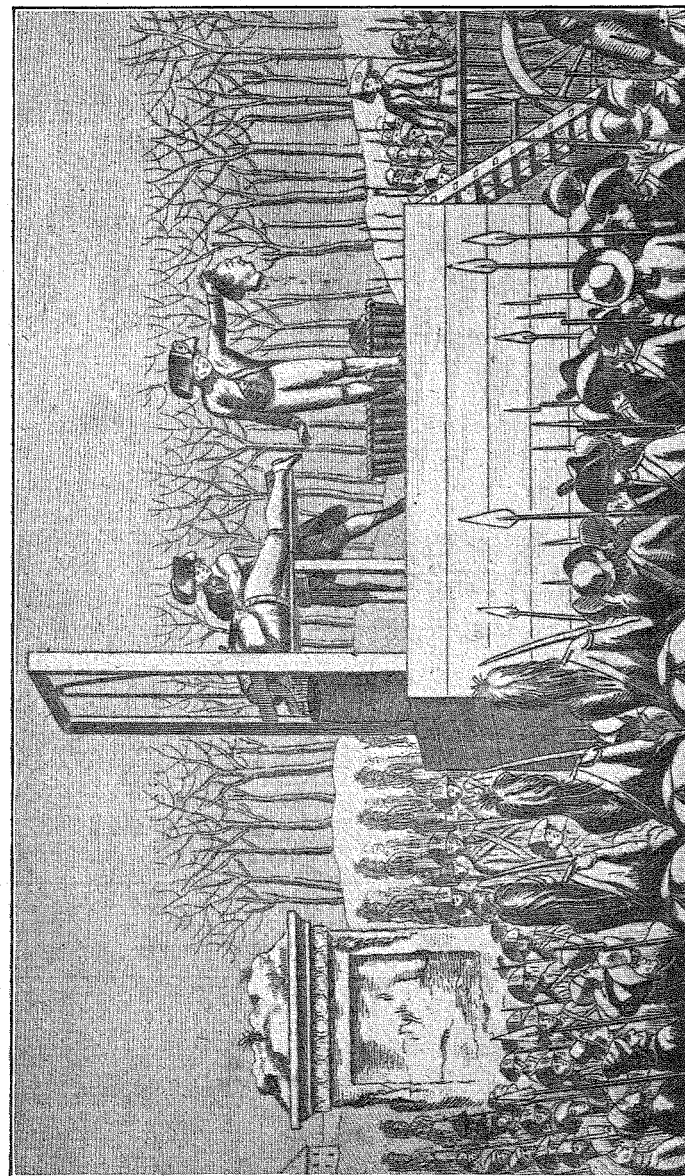
V čísle 224 Moniteuru ze dne 3. května 1795 obsaženy jsou dva dopisy (jeden z Vevay ze dne 24. dubna, druhý ze Sionu ze dne 26. dubna), v nichž se oznamuje, že vystěhovalci francouzští v celém Švýcarsku jsou vzhůru, že se připravují k návratu do vlasti, že republika jest v největším nebezpečství, a že »malý Capet« bude prohlášen za krále. (Réimpr. du Moniteur XXIV, 315.)

Od 3. května 1795 není již v Moniteuru zmínky o »malém Capetovi« až v č. 262 ze dne 10. června 1795, kde se nalézá na konci zprávy o schůzi národního konventu ze dne 7. června tato noticka: »N. B. Ve schůzi dne 21. prairialu (9. června) výbor pro všeobecnou bezpečnost oznámil, že syn Capetův včera zemřel následkem oteklin na levém koleně a na kloubu pravé ruky.« (Réimpr. du Moniteur XXIV, 644.)

Dne 9. června 1795 hned na počátku dopolední schůze národního konventu, tedy zajisté před 10. ho-

dinou dopolední Sévestre, člen výboru pro veřejnou bezpečnost, vystoupiv na tribunu měl tuto řeč: »Občané! Od nějakého času syn Capetův ochuravěl oteklinou na pravém koleně a na kloubu levé ruky. Dne 15. florealu (5. května) bolesti přibývalo, nemocný ztratil chuť k jídlu a objevila se horečka. Slavný lékař Desault byl zavolán, aby jej léčil; jeho nadání a jeho poctivost byly nám zárukou, že ničeho nezamešká, čeho vyžaduje lidskost. Avšak nemoc na se vzala povahu velice vážnou. Dne 16. prairialu (4. června) zemřel Desault. Výbor povolal na jeho místo známého lékaře Pelletana, a občan Dumangin, první lékař nemocnice Hospice de Santé, byl mu přidělen. Jejich včerejší lékařská zpráva, napsaná v 11 hodin dopoledne, zvěstovala příznaky velmi znepokojující pro život nemocného, a ve čtvrt na tři odpoledne dostali jsme návštějí, že syn Capetův zemřel. Výbor pro všeobecnou bezpečnost mi uložil, abych Vám o tom dal zprávu. Všechno jest konstatováno. Zde jsou protokoly, které se uloží v archivech.« (Réimpr. du Moniteur XXIV, 650.)

Číslo 265 Moniteura ze dne 13. června 1795 obsahuje mezi denními zprávami protokol o pitevním nálezu mrtvoly dítěte v Templářské věži dne 8. června zemřelého, sepsaný dne 9. června 1795 (21. prairial an II.) Protokol podepsali čtyři lékaři: J. B. E. Dumangin, Ph. J. Pelletan, P. Lassus, N. Jeanroy. Podávám z něho jen ta místa, která pro naši spornou otázku jsou důležitá: »Přišli jsme všichni čtyři,« praví se v něm. »k bráně Templu v 11 hodin dopoledne (9. června) a byli jsme přijati komisary, kteří nás dovedli do věže. Vystoupivše do druhého poschodí našli jsme v druhé světnici tohoto poschodí na posteli ležící mrtvolu dítěte, které se nám zdálo býti asi 10 roků staré, o kterém komisaři nám řekli, že jest to syn nebožtíka Ludvíka Capeta, a které dva z nás poznali jakožto dítě, které několik dní před tím byli ošetřovali. Řečení komisaři nám oznámili, že toto dítě zemřelo včerejšího dne k třetí hodině odpolední.« Protokol končí těmito slovy: »Přítomný protokol sepsán a uzavřen jest v Paříži na místě svrchupsaném nížeapsanými o půl 5. hodině odpolední, dne a roku nahoře udaného.«

Poprava Ludvíka XVI.

K tomu protokolu připojena jest v *Moniteur* následující zpráva: »Předevčírem (tedy dne 11. června) o půl 9. hodině večer dva komisaři civilní a komisaři policejní okresu Templářského odebrali se do věže Templářské, aby dle nařízení výboru pro veřejnou bezpečnost odnesli (pour enlever) tělo syna Ludvíka Capeta. Našli je nepřikryté (découvert), a v jejich přítomnosti tělo bylo položeno do dřevěné rakve, a ihned přeneseno na hřbitov sv. Markéty v předměstí Svatoantonínském, a tam pohřbeno. Pro veřejnou bezpečnost byla po cestě na hřbitov v jistých vzdálenostech postavena oddělení pěchoty.« (*Réimpression du Moniteur XXIV, 670.*)

Tyto úřední zprávy o úmrtí a pohřbu dítěte tehdež v Templářské věži zemřelého jsou skutečně takové, že nepodávají dostatečného důkazu o tom, že dne 8. června 1795 skonal v Templu korunní princ Ludvík Karel, syn krále Ludvíka XVI.

Člen výboru pro veřejnou bezpečnost oznámil konventu, že lékař Desault zemřel dne 4. června. Avšak doktor Desault zemřel již dne 1. června, a jeho rodina tvrdí, že zemřel náhle následkem o trávení, protože veřejně prohlásil, že to nemocné dítě v Templu není korunní princ. Pelletan, nástupce Desaultův, byl zavolán teprve dne 5. června, a na smrt nemocné dítě v Templu bylo tedy ponecháno plně tři dni bez lékařského ošetřování. Sévestre nicméně řekl konventu, že nic se nezameškalo, čeho vyžaduje lidskost. Pravil: »Vše je konstatováno! tu jsou protokoly,« a měl snad při tom nějaké papíry v ruce; ale jediný protokol, který v této příčině vůbec existuje, jest to protokol pitevního nálezu, v ruce míti nemohl o 10. hodině dopolední dne 9. června 1795, jelikož protokol tento, jak víme, podepsán byl téhož dne teprv o půl 5. hodině odpolední.

Pohřeb zemřelého dítěte také se nekonal dne 11. června, jak udává *Moniteur*, nýbrž teprve v pátek dne 12. června 1795.

Ale nejpodezřelejší okolnost při tom všem jest, že nikdy a nikde nebyl uveřejněn úmrtní list, a že dle všeho se zdá, že v tomto případě úmrtního listu nikdy nebylo.

Zákon v tomto ohledu tehdy platný byl vydán v měsíci září r. 1792 a zněl takto: »Čl. I. Prohlášení úmrtí

učiní se dvěma osobami, a totiž nejbližšími příbuznými nebo sousedy osoby zemřelé veřejnému úřadu během 24 hodin. Č. II. Veřejný úřad odeběře se na místo, kde osoba zemřela, a vyhotoví úřední listinu v dvojím přepisu«.

Nic podobného nestalo se v Templu dne 8. června 1795, a ni nazejtří. Zemřeli dne 8. června v Templu korunní princ Ludvík Karel, byla tam jeho sestra, a ta dle zákona musela býti vyzvána k tomu, aby dosvědčila, že tu zemřel její bratr. To se však nestalo. Proč? Snad se vědělo, že to není její bratr.

Císař Napoleon I. a po něm král Ludvík XVIII. oba dali všude hledati úmrtní list Ludvíka XVII. Oběma těmto panovníkům velice na tom záleželo podati světu nezvratný důkaz, že starší linie Burbonská vymřela; a nikdo nemůže pochybovati o tom, že úslužní jejich zřízení přece věděli, kde takový akt by mohl býti uložen. Ale úmrtní list Ludvíka XVII. přes to všechno nikdy nalezen nebyl.

Arci Beauchesne, pověstný životopisec Ludvíka XVII., který velmi tklivým způsobem líčí život mladého prince jenom s tou tendencí, aby mohl tvrditi, že ubohé dítě muselo v Templu zahynouti, — Beauchesne tvrdí, že on ten marně hledaný úmrtní list našel. Ale originálu nikdo jiný neviděl, než jedině on sám, i nemůže býti pochybností, že se tu jedná o historické falsum.

Hlasy o tom, že Ludvík XVII. nezemřel v Templu.

Ptáme-li se nyní, byli v červnu r. 1795 nebo kdy později národ francouzský skutečně o tom přesvědčen, že královský princ v Templu zemřel, uslyšíme velmi podivné věci.

1. Zprávy tajné policie líčí nám smýšlení mezi lidem Pařížským takto:

(23 ventôse an III — 14. března 1795.) »Mezi dělníky rozšířena jest pověst, že malý Capet zemřel, jiní říkají, že byl unesen z Templu a že se neví, jak se to stalo; že prý brzo všechny trojbarevné prapory budou všude vzaty pryč, a že na místo jich přijdou bílé. Říká se, že blízko sněmovny nalepeno bylo návěští, v němž stálo, že sněmovna je těhotna, a že za tři měsíce porodí krále.«

(24 floréal an III — 13. května 1795.) »Mnoho se křičí proti republice, a není možno zatýkati osoby, které proklínají vládu (republikánskou), jelikož by bylo nutno zatknouti více nežli polovici obyvatelstva Pařížského.«

(24 prairial an III — 12. června 1795.) »Ve čtvrti Templu lid zcela veřejně říkal, že přípravy, které se dělají ku pohřbu malého Capeta, jsou pouhou komedií, že nezemřel, že jest pryč a Bůh ví kde.«

(26 prairial na III — 14. června 1795.) »V kavárně Valois dělali si posměch z pitevního nálezu o mrtvole malého Capeta.¹⁹⁾

Paní de Saint Hilaire, bývalá komorná princezny Viktorie, tety krále Ludvíka XVI., píše dne 9. září 1832 vévodkyni Angoulemské: »Od roku 1795 jsem slyšala, že nešťastný korunní princ, syn Ludvíka XVI., byl vysvobozen z Templu, a že jiné dítě tam bylo dáno na jeho místo.«

2. Ve schůzi národního konventu dne 8. července 1795 Fermont jmenem výboru pro obecné blaho četl

tento dopis: »List velitele vojska v přístavu Lorientském. Lorient 13. messidoru roku III. (1. července r. 1795.) Anglický admirál vyzval generála Bonereta, velitele v Belle-Isle, jmenem Ludvíka XVII., aby se vzdal. Generál mu odpověděl, že ještě má dosti potravy a střeliva, a že nikdy neuzná Ludvíka XVII.; nechť se tedy učiní útok, že vše je připraveno k tomu, by loďstvo anglické bylo ztroskotáno.« (Réimpression du Moniteur XXV, 180.)

3. Již dne 6. května 1795 (16 floréal an III., národní konvent vydal nařízení, aby syn Capetův byl stíhán na všech cestách po celé Francii. Dne 11. července 1795 zatčen v městě Thiersu 10letý chlapec se svým průvodcem, v domnění, že jest to korunní princ, a průvodce jeho že jest agentem prince Condéa. Chlapec se jmenoval Morin de la Guérinière a jeho průvodce Ojardias. Oba dva zůstali ve vězení, až poslanec Chazal, delegát národního konventu, sám se o tom přesvědčil, že ten chlapec není korunním princem. I na jiných místech tehdy byly zadrženy děti a zatknuty, imenovitě v městech Angoulemu a Orleansu.²⁰⁾

4. Ke konci roku 1795 Charette, vůdce povstalců Vendejských, uveřejnil provolání k svému vojsku, v kterém praví: »Jediná a slabá ratolesti velikého stromu mečem zkáceného, neobdržel jsi od svých předků dědictvím než neštěstí, a aby i to bylo dovršeno, stal jsi se sotva jsa vysvobozen z rukou svých katanů, obětí zrady svých obranců ukrutnějších, nežli jsou oni. A nyní zase máš padnouti do rukou svých tyranů? Ne, ne! do kuď můj život bude trvati, tvůj bude trvati, tvůj bude pojištěn; dokud já budu požívatí svobody, ty máš zachovati svou.«

Dle toho Ludvík XVII. patrně byl ještě živ na konci roku 1795.

5. Pan F. M. Estier psal z Londýna dne 22. května 1845 Pařížskému advokátovi Jul. Favrovi, který se tehdy začal ujímati rodiny Naundorfovy a sbírali materiál k obhájení jejich zájmů: »Já nížepsaný prohlašuji, že jsem se r. 1830 v New-Yorku seznámil s dr. Abeillé, bývalým žákem doktora Desaulta, a tento dr. Abeillé několikrát mě ujistil, že korunní princ nezemřel v Templu, ale že na místě něho tam zemřelo jiné dítě.

toto bylo otráveno, dr. Desault byl zavolán, aby je ošetřoval. Desault nařídil protijedy. Vida, že dítě toto není korunní princ, kterého dobře znal, byl tak neprozřetelný, že mluvil o tom s nějakým přítelem. Nazejtří dr. Desault zemřel otrávením; to jest věc všeobecně známá. Dr. Abeillé, obávaje se jakožto žák Desaultův podobného osudu, opustil Francii a usadil se v New-Yorku.«

6. Viktoriem Sardou, známý spisovatel dramatický a výtečný znatel dějin francouzské revoluce, psal Otovi Friedrichovi, autorovi spisu *Un Crime politique*: »V tom čase, co studuji revoluci francouzskou, četl jsem skoro všechno, co bylo napsáno o korunním princí, a nevěřím, že zemřel v Templu. Všechny tak zvané důkazy jsou bez ceny. Dílo p. M. de Beauchesne je směšné, a dílo p. Chantelauzea není o nic lepší.«

7. Generál hrabě du Fays učinil toto písemné osvědčení: »R. 1797 byl jsem způsobem určitým zpraven o tom, že vévoda z Normandie byl vysvobozen z Templu, ale že z Templářské věže nemohl vyjíti dříve, než až po smrti dítěte, které výbor pro obecné blaho tam dal na jeho místo; že tento výbor, máje vědomost o podstrčení dítěte, měl za to, že princ již není v jeho moci, kdežto on ještě stále byl v Templu jsa tam velmi dobře schován. Teprve po pohřbu domnělého korunního prince našel se příznivý okamžik, aby skutečný korunní princ mohl překročiti práh Templu.« Hrabě du Fays roku 1833 byl hotov t uto výpověď před soudem přísahou potvrditi. (Provins II, 207.)

8. Morel de Saint-Didier, jeden z nejhrolivějších přívrženců Naundorfových, psal r. 1854 hraběti Gruauovi de la Barre: »Dne 30. září 1795 svěřila mi moje matka jakožto dar k svátku tajemství o vysvobození korunního prince z věže Templářské; ona sama společně s hrabětem de Frotté zprostředkovala toto vysvobození. Moje matka mi pověděla, že královské dítě nachází se na místě zcela bezpečném, jakož i důkazy jeho totožnosti, že mezi těmi důkazy jest jeden nerozlučný od jeho osoby; má totiž na vnitřní straně stehna (tuším, že levého) přirozené znamení v podobě holuba s rozpiatýma křídlyma a s hlavou svěřenou. Moje matka mi

také řekla, že v tom čase, když princ byl vysvobozen z Templu, v Paříži se nacházel tajný vyslanec rakouského dvora, jehož jmenovala, ale o němž jsem se dověděl později, že to byl hrabě de la Marck; a že tento vyslanec, když se s ní rozloučil, ukázal jí protokol sepsaný o vysvobození korunního prince, který prý ponese do Vídně. Tajná úloha tohoto vyslance byla bdíti nad osudem královských dětí v Templu uzavřených.« (Friedrichs 173.)

9. Markýz de Barras, pán situace v červenci r. 1794 po pádu Robespierrova, později jeden z pěti direktorů francouzské republiky, protektor mladého Bonaparta, a zakladatel jeho vojenské slávy, nedočkal se od něho vděku. Byl prvním konsulovi Bonapartovi nepohodlný a proto vypověděn z Francie. Prodal své statky a žil v Bruselu, kde vedl velký dům. V zimě r. 1803 byl u něho pozván k obědu markýz de Broglio-Solari, vyslanec republiky Benátské, se svou chotí, známou Angličankou Kateřinou Hydeovou, bývalou společnicí královny Marie Antoinetty. Řeč přišla také na Bonaparta, který tehdaž nebyl císařem. Barras vínem poněkud rozjařen pravil mimo jiné: »Dočkám se toho, že tento Korsikánský darebák bude oběšen; zasluhuje toho pro svou nevděčnost ke mně. Vypověděl mě, protože jsem z něho udělal, čím jest. Ale on svého cíle nedosáhne, neboť syn Ludvíka XVI. ještě žije.« (Provins II, 103.)

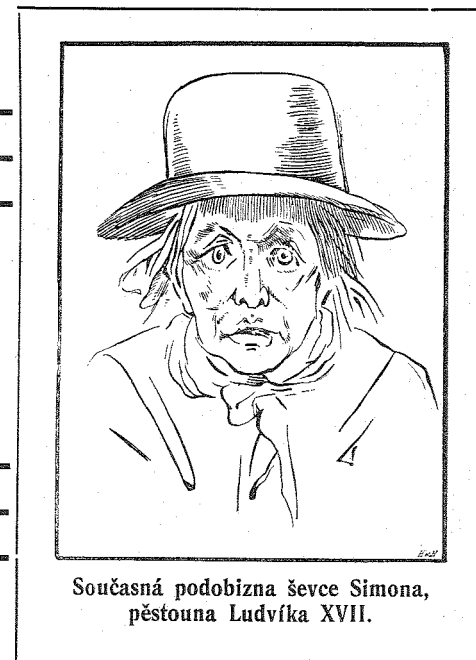
10. Když r. 1833 advokát francouzský Xavier Laprade byl v Berlíně, aby tam vymohl vrácení papírů Naundorfovi odňatých, ministr vnitřních záležitostí hrabě Rochov, jemuž Laprade chtěl dokazovati, že korunní princ z Templářské věže byl vysvobozen, pravil: »Netřeba, abyste o tom šířil slov, to víme všichni, a já tak jako vy věřím, že korunní princ nezemřel v Templu.« (Gaugler 247.)

11. Baron T. de Thierry psal dne 4. prosince 1838 vydavateli Londýnského časopisu *The Times*: »Ve Vašem včerejším čísle nachází se dlouhý článek o spise *Les infortunes du Dauphin* . . . Jeden z předních mužů, kteří ze zasadili o vysvobození korunního prince z vězení Templářského, byl hrabě de Frotté, generál Ven-

dejský, s jehož rodinou jsem v příbuzenství; moje sestra provdala se za jeho bratra. Měl jsem tedy přesvědčiti se o tom, že hrabě de Frotté byl hlavním činitelem při vysvobození korunního prince a při jeho útěku de Vendée, kde hrabě de Frotté brzy po tom zorganizoval onu v dějinách Francie pověstnou válku. Napoleon, první konsul, chtěje učiniti konec této válce, vyjednával s hrabětem de Frotté, a slíbil mu průvodní list s kterým by se mohl ve Francii usaditi, kde by chtěl, kdyby složil zbraň a navrhl těmto končinám pokoj a mír. Hrabě de Frotté přijal toto nabídnutí a zvolil si Paříž za stálé sídlo. Na cestě do tohoto města byl hrabě de Frotté, ačkoliv průvodní list měl v ruce, náhle zatčen a barbarským, zradným způsobem zastřelen. Vyzývám kohokoliv, aby tomu odpíral. Nevím, proč tehdejší vladař francouzský spáchal skutek tak protivný mezinárodnímu právu, spravedlnosti a lidskosti, neníli to proto, že generál de Frotté znal místo, kde schován jest korunní princ, a že policii Bonapartově záleželo na tom zničit každou stopu života pro jeho záměry tak nebezpečného.« (Friedrichs 340.)

12. Labrelí de Fontaine, bibliotékař vévodkyně Orleanské, tvrdí, že vysoké kněžstvo ve Francii (za císaře Napoleona I. a krále Ludvíka XVIII.) velmi dobře vědělo, kterak se věc má (s Ludvíkem XVII.). Bylo mu totiž povědomo, že v archívech Vatikánských jsou listiny, které svědčí o vysvobození Ludvíka XVII. z Templu. Vysoké kněžstvo proto vždy odepřelo sloužení zádušní mši svatou na památku Ludvíka XVII. »Král Ludvík XVIII., který byl velmi rozloben na to, co imenoval darebnou intrikou, poslal do Říma markýza de Blacas, který však se vrátil s nepořízenou. Král nemohl to zapomenouti hraběti Artoiskému, že po bitvě u Paříže (r. 1814) jakožto místodržitel králův dovolil kardinálům Římským, Bonapartem do Francie internovaným, aby odvezli archívy uložené v paláci Soubiseském, z Paříže do Říma. Lafont d' Aussonne píše v této příčině v díle *Lettres anecdotiques*: »Král Ludvík XVIII., sotvaže se byl usadil v Tuileriích (r. 1814) vydal rozkaz, aby byli stíháni 'černí kardinálové,' kteří se svým archívem byli na cestě do Italie; žandarmové přišli pozdě, již byli za hranicemi. Asi za měsíc po tom vyslanec z Říma

přinesl králi zprávu, že korunní princ, jeho synovec (Ludvík XVII.) asi bude ještě živ. 'Našli jsme,' pravil tento vyslanec, 'v archívech z Francie nám vráčených oslovení papeže Pia VI. V tomto oslovení učiněném kardinálům tři dni po odvedení papeže Pia VI. z Říma, praví se, že mladý princ Ludvík Karel, vévoda z Normandie, nachází se ve Vendée, a že požívá velmi dobrého zdraví.'« To bylo roku 1798. (Gaugler 214.)

Současná podobizna ševce Simona, pěstouna Ludvíka XVII.

13. V memoarech císaře Napoleona I. čteme: »V tom čase, když byla oznámena smrt Ludvíka XVII., hned také se rozšířila pověst jiná: tvrdilo se, že korunní princ byl z vězení vysvobozen ve srozměnění s výbory vládními, a že jiné dítě na jeho místo dané brzy bylo obětováno úkladům hanebné politiky, aby se mohlo zapírat, že král francouzský byl vydán svým přívržencům. Mělo se tedy dostáti danému slovu, ale účinek toho měl

býti zmařen úředním návěstím o úmrtí korunního prince.²¹⁾ Josefina (císařovna) nevěřila tomuto úmrtí; ona měla za to, že tuto intriku velmi dobře zná, a mluvila se mnou o tom zcela otevřeně brzy po našich oddavkách (r. 1796); řekla mi, komu byl princ odevzdán, kde byl schován a kdy má zase veřejně vystoupiti. Krčil jsem ramenoma spatřuje v té celé pohádce jenom prostotu lehkověrné ženy. Později chtěl jsem věděti, co vlastně na této věci jest. Dal jsem si přinésti pitevní nález lékařů, a byl jsem překvapen větou: „Našli jsme mrtvolu dítěte, o kterém komisaři nám řekli, že jest to syn nebožtíka Ludvíka Capeta.“ Tím přece nechtělo se říci určitě, že to byl korunní princ. Ostatně tu nebylo žádné listiny, která by byla zjistila totožnost osoby. Dal jsem hledati na hřbitově na místě, kde prý mrtvola byla pohřbena. Rakev ještě dosti zachovalá byla otevřena v přítomnosti ministrů Fouchéa a Savaryho a byla prázdná.« (Mémoires de Napoléon. Paris 1834, I. 211.)

14. Dle výroku císařovny Eugenie, manželky Napoleona III., se v rodině Bonapartovské zachovala tradice, že Josefina, první manželka Napoleona I., měla činný podíl ve vysvobození Ludvíka XVII. z věže Templářské a že náhlá smrt její dne 29. května 1814 v Malmaisoně způsobena byla otrávením, protože radila císaři Ruskému Alexandrovi, aby na královský trůn francouzský dosazen byl legitimní dědic Ludvík XVII.

Doktor de Carro, známý lékař Karlovarský, ve svém spise »Mes relations avec Louis XVII.« vypravuje, že se r. 1814 na kongrese Vdeňském seznámil s životním lékařem cara ruského Alexandra. Byl to Skot sir James Wylie, který požíval velké důvěry u cara a byl s ním také v Paříži. »Sir James Wylie,« píše de Carro, »mi povídal, že car Alexandr, když bývala císařovna Josefina v Malmaisoně náhle a těžce ochuravěla, jej k ní poslal, aby takto se s jistotou dověděl, co jí schází. On že se vrátil s úplným přesvědčením, že císařovna byla otrávena, a že jí nebylo pomoci, a že také několik hodin po tom zemřela.«

Že císařovna Josefina mluvila v Malmaisoně s carem Alexandrem o Ludvíku XVII., který by měl býti králem francouzským, o tom máme ještě několik do-

kladů; že byla otrávena, to dosvědčuje zkušený lékař; že ve smlouvě tehdáž mezi spojenými mocnostmi a Francií uzavřenou byl tajný článek, dle kterého Ludvík XVIII. jen prozatím měl býti králem, až by otázka o Ludvíku XVII. řádně byla vyřízena, též se tvrdí, — ale Ludvík XVIII., jakmile jednou de facto byl králem, postaral se o to, aby všechny tyto věci propadly věčnému zapomenutí.

15. Královská rodina Burbonů (t. j. král Ludvík XVIII., jeho bratr Karel X., syn tohoto vévoda de Berry, a sestra korunního prince Ludvíka XVII., vévodkyně Angoulemská) věděla o tom, že Ludvík XVII. dne 8. června 1795 v Templu nezemřel a že žije v Prusku.

Hrabě Gruau de la Barre, který ve svých spisech²²⁾ sebral velké množství svědectví o vysvobození korunního prince z Templu a o jeho totožnosti s Naundorfem, vypravuje v tomto ohledu:

Pan N., zámožný a vážený průmyslník Pařížský, byl asi před 50 lety spřátelen se synem pana C., jednoho z prvních klenotníků hlavního města a dvorního klenotníka krále Karla X. Pan C. měl přítele z mládí, šlechtice de X., který sloužil v životní stráží královské. Jednoho večera, několik neděl před smrtí vévody de Berry (r. 1820), pan de X. přišel k panu C. ve velkém rozčilení, ale nechtěl říci, co se mu přihodilo, že prý jest vázán přísahou. Po revoluci červencové (r. 1830) maje za to, že jest z přísahy propuštěn, vypravoval p. C. jak následuje: »Onoho dne, když jsem k vám přišel v takovém rozčilení, myslil jsem, že mi hrozí veliké nebezpečství. Byl jsem na stráží u dveří kabinetu krále Ludvíka XVIII. a slyšel jsem rozmluvu mezi králem, korunní princeznou a vévodou de Berry. Vévoda de Berry mluvil o svém bratranci Ludvíku XVII. a snažně prosil krále, aby jej uznal. Král byl velice rozloben a kázal svému synovci, aby již nikdy o tomto svém bratranci nemluvil. Vévoda de Berry odpověděl, že král ví, že tento bratranc ne žije a kde se zdržuje. Vévodkyně Angoulemská společně společně s vévodou de Berry orodovala za svého bratra; zdálo se, že pláče. Slyšel jsem velmi dobře, co se mluvilo, neboť všichni mluvili hlasem povýšeným. Vévoda de Berry odešel jinými dveřmi, než u kterých jsem já stál. Několik okamžení poz-

ději vévodkyně Angoulemská vyšla mimo mne. Byla velmi pohnuta a pevně na mne upírala zrak, aniž ke mně promluvila. Myslil jsem, že jsem ztracen. Byl jsem vystřídán časem; důstojník na mne čekal a vedl mě ke korunní princezně. Vstoupiv do jejího kabinetu vrhl jsem se jí k nohám a prosil za milost pro sebe a pro svých pět dětí. Princezna přijala mně laskavě, nutila mě, abyce se posadil, a pravila: „Jste šlechtic, jste poctivý muž a voják. Vy jste slyšel státní tajemství, které by vás mohlo stát život. Přísahajte, že ho nevyzradíte, dokud naše dynastie bude vládnouti ve Francii.“ Přisahal jsem, pravil pan de X. Dnes myslím, že jsem z přísahy propuštěn a chci ulehčiti svému svědomí světuje vám tento výstup.«

»Pan C. to vypravoval několikrát svým dětem, z nichžto dva ještě žijí a jsou hotovi to dosvědčiti před soudem.« (Appel à la Conscience publique I. 119—20.)

16. Hned po smrti krále Ludvíka XVIII. (16. září 1824) jeho bratr hrabě Artoiský, nástupce trůnu, povolal k sobě pana de Monthenu a hraběte de Bruges a řekl jim: »Pánové, nacházím se v choulostivém postavení a cítím potřebu poraditi se s dvěma starými a věrnými služebníky svého rodu, kterými vy oba jste. Žalostná smrt mého bratra, kterou se uprazdňuje trůn, staví mě do trudné alternativy. Z jedné strany Francie vidí jen mne, čeká jen na mne; z druhé strany nemohu Vám tajiti, že syn nešťastného Ludvíka XVI. žije.«

Slova tato působila na oba pány jako hromová rána. Hrabě Artoiský dobře viděl tento účinek a doložil: »Jemu náleží posloupnost na trůnu. Ale kdy bychom chtěli postaviti jej na trůn, nemuseli bychom se obávat, že takové rozhodnutí, ač nanejvýš spravedlivé, stane se osudným jemu i nám všem? Strana královská se rozdělí, snad vypukne občanská válka, a čím pak bude tento zajisté legitimní dědic trůnu? Což nebude lépe nechati věci tak, jak jsou? Posloupnost dynastie jest pojištěna ným vnukem.«²³⁾

Oba rádcové odpověděli hraběti Artoiskému, že sice neměli času, aby se mezi sebou uradili, ale že dle jejich přesvědčení hrabě Artoiský by učinil velký skutek spravedlnosti, kdy by přenechal trůn tomu, jemuž dle práva náleží, a že spravedlnost jest nejpevnějším základem všech říší.

vedlnosti, kdy by přenechal trůn tomu, jemuž dle práva náleží, a že spravedlnost jest nejpevnějším základem všech říší.

Nazejtří se dověděli, že jiné vlivy překonaly jejich radu, a hrabě Artoiský stal se králem Karlem X. (Le comte d'Hérison Autour d'une révolution. Paris 1888, p. 306.)

17. Všichni dějepisci francouzské revoluce až do jednoho přijali jakožto věc úplně jistou, že Ludvík XVII. v Templu zemřel. Ten jediný, jenž o tom velice pochybuje, jest Louis Blanc. V XII. díle svého důkladného spisu (Histoire de la Révolution française, 12 vols Paris 1862) věnuje celou kapitolu otázce Ludvíka XVII. pod titulem »Mystères du Temple« (str. 323—368). Louis Blanc nevyslovuje se pro žádného z t. zv. falešných korunních princů, avšak rozhodně jest toho mínění, že Ludvík XVII. nezemřel v Templu.

Naundorf. Svědectví, že byl synem Ludvíka XVI.

V jaké míře rozšířena byla ke konci minulého a na začátku nynějšího století ve Francii pověst, že korunní princ nezemřel v Templu, ale že byl z vězení vysvobozen a že co nevidět veřejně vystoupí, o tom svědčí předně, že vůbec někomu mohla se namanouti myšlenka vydávati se za korunního prince z Templu vysvobozeného, a pak také ta okolnost, že každý »falešný korunní princ« vždy našel dostatečný počet věřících přívrženců.

Celkem prý napočítalo se neméně než 37 těchto falešných korunních princů. Nemohl jsem kontrolovati tohoto počtu, ale mám za to, že tu byli počítáni nejen ti, kteří se sami vydávali za Ludvíka XVII., nýbrž i ti, kteří za Ludvíka XVII. tu a tam byli pokládáni, a jmenovitě všechny ty asi desíleté děti, které r. 1795 po celé Francii byly zadržány a zatýkány jakožto domnělí princové z vězení vysvobození; a těchto dětí byl tehdy dosti značný počet.

Historická literatura o otázce Ludvíka XVII (celkem přes 100 spisů) uvádí v této příčině jenom 6 jmen na důkaz, že z oněch, nevím jak napočítaných 37 falešných korunních princů jenom šest zasluhuje nějakého povšimnutí. Jsou to: Hervagault, Bruneau, Mèves, Richemont, Williams a Naundorf. Každý z nich má svou literaturu: Hervagault a Williams po 2 spisech, Bruneau a Mèves po 3 spisech, Richemont 8 a Naundorf 29 spisů.

Z těchto šesti pretendentů čtyři vystoupili ve Francii osobně: Hervagault, Bruneau, Richemont a Naundorf. Eleazar Williams, bývalý protestantský misionář v Americe (zemřel 28. srpna 1858), nebyl nikdy v Evropě, a jakkoliv jeho nejnovější životopisec p. Alžběta Evansová je pevně přesvědčena, že on a nikoli Naundorf byl synem krále Ludvíka XVI., já alespoň ze spisu ctěné

anglické spisovatelky nemohl jsem nabyti toho přesvědčení, a mám vůbec za to, že sám Williams nikdy o tom nebyl úplně přesvědčen, že jest Ludvíkem XVII.

Mèves hrál svou úlohu korunního prince francouzského jen v Londýně. Byl nápadně podobný Karlu X. Když Naundorf r. 1836 přišel do Londýna, navštívil tam svého soupeře, mluvil s ním o událostech, které by měl pamatovati, o Versaillesch a Tuilerii, o útěku do Varennes, o 10. srpnu 1792, o věži Templářské, avšak Mèves mu odpověděl, že na to všechno zapomněl. Nicméně syn jeho ještě r. 1873 vystoupil jakožto syn Ludvíka XVII. Přípravoval se proces dědiců Naundorfských, které před apelačním soudem pařížským zastupoval Jules Favre. Tu ke konci ledna 1873 Journal de Paris uveřejnil dopis podepsaný »Auguste de Bourbon, nejstarší syn Ludvíka XVII.« datovaný v Londýně 21. ledna r. 1873, psaný po anglicku; pravilo se v něm, že Ludvík XVII. přišel do Anglicka roku 1793 (sic) a že byl adoptován rodinou de Mèves. Jelikož jest úplně zjištěno, že Ludvík XVII. byl celý rok 1793 ve věži Templářské, nemůže býti pochybností, že i tu máme před sebou známou intriku »falešných korunních princů«, kterou ne ponejprv měly býti zmařeny snahy pravého korunního prince, aby dostal veřejného uznání svých práv.

Hervagault (r. 1811), Bruneau (r. 1817), Richemont (r. 1833) byli ve Francii postaveni před soud, bylo jim dokázáno, jak se vlastně jmenují, že se nenarodili dne 27. března 1785 ve Versaillesch, kdo byli jejich rodiče; a všichni tři byli z veřejného podvodu usvědčeni a k několikaletému vězení odsouzeni, tak že všim právem zasluhují název falešných korunních princů (les faux dauphins).

Zcela jinak má se věc s Naundorfem. Naundorf přišel do Paříže r. 1833 a nenašel tam jako jeho soupeři jen tak náhodou lehkověrných přívrženců, nýbrž vyhledal bývalé služebníky královské rodiny, osoby, které žily při dvoře, bývalé ministry a zřízence Ludvíka XVI., a ode všech těchto osob byl poznán jakožto korunní princ Ludvík Karel, ne na základě vlastního tvrzení, nýbrž dle úpominek, které tyto osoby tyto zachovaly o přibězích, při kterých byl korunní princ přítomen.

Druzí pretendenti byli mimovolně pohnáni před soud a z podvodu usvědčeni. Jenom Naundorf marně usiloval o to, aby byl postaven před soud, a aby mohl před soudem dokázat svou totožnost s korunním princem; jemu toho dobrodiní nebylo popřáno, ale na jeho život nastrojeny atentáty, a konečně byl proti právu a zákonu vypověděn z Francie. Když pak rok po té (r. 1837) francouzská vláda zavedla proti němu vyšetřovací jednání, aby jej usvědčila z podvodu, výpovědi svědků byly v takové míře obžalovanému příznivy, že soudní jednání náhle bylo přerušeno. Slovem, francouzská vláda nebyla s to, aby Naundorfa usvědčila z podvodu, a nepopřála mu příležitosti před soudem veřejně dokázati svou totožnost se synem krále Ludvíka XVI.

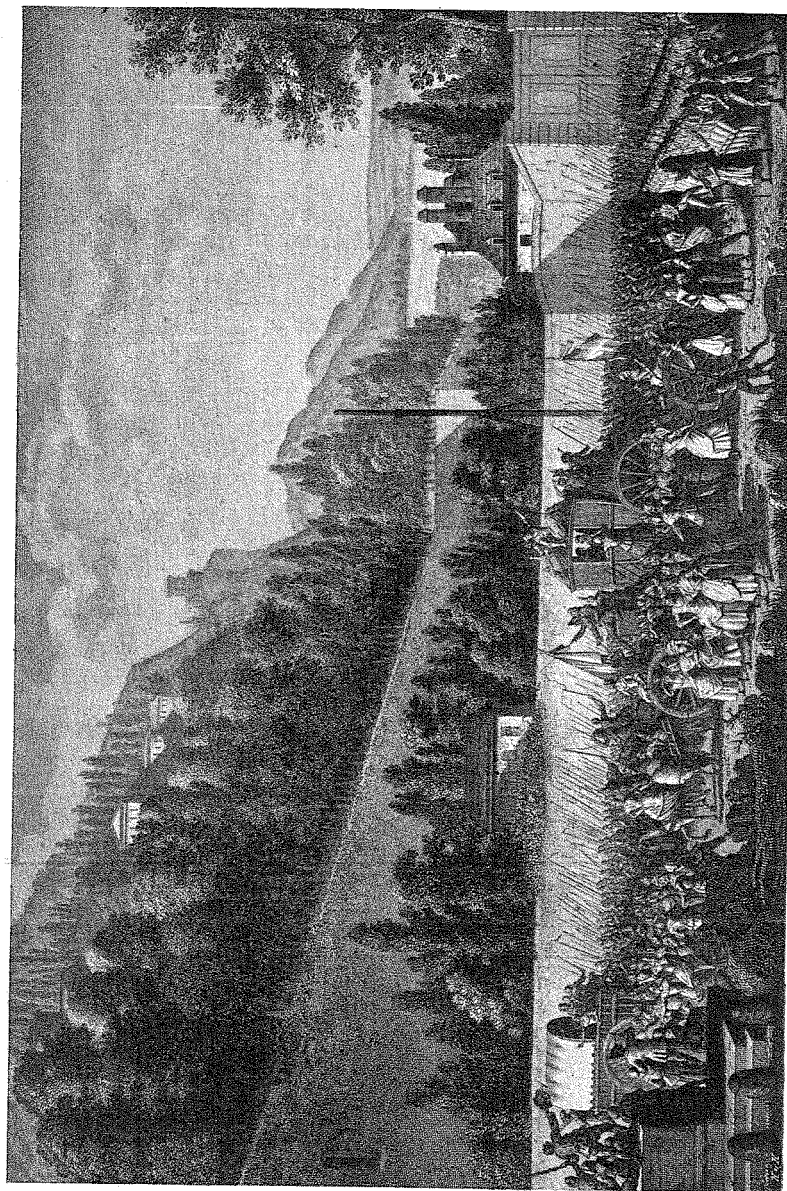
Naundorf konečně jest jediný ze všech pretendentů který všemi možnými cestami a prostředky usiloval o to, aby mu vévodkyně Angoulemská, dcera krále Ludvíka XVI., popřála slyšení, by jí mohl přesvědčiti, že skutečně jest jejím bratrem.

Uvádím hlavní svědectví, z nichž, trvám, každý nepředpojatý člověk nabude přesvědčení, že Naundorf byl skutečně synem krále Ludvíka XVI.

1. Madame Marko de Saint-Hilaire, bývalá dvorní dáma princezny Viktorie, tety krále Ludvíka XVI., napsala ve Versailech dne 10. července 1836 následující osvědčení:

»Za času, když se rozšířila v Paříži pověst o smrti syna Ludvíka XVI., byla jsem tím více překvapena tou pověstí, že jsem ničeho nebyla slyšela o jeho churavosti. Jedna z mých přítelkyň mi tehdáž řekla, abych tomu nevěřila, že syn krále Ludvíka XVI. zemřel; že jistě byl vysvobozen a že ho jednou opět uvidím, ale abych o tom zachovala tajemství.«

»Od toho času byla jsem tedy přesvědčena, že princ žije. Vystupování všech těch falešných princů muselo míti nějaký účel; mně aspoň bylo důkazem, že skutečný korunní princ žije, ale že se jedná o to, tuto pravdu tak zmotati a zacloniti, aby jí nikdo nemohl viděti, zmocniti se všeho, čím by skutečný syn Ludvíka XVI. mohl dokázati svou totožnost, a takto uznání jeho učiniti nemožným, což nyní vidíme. Slyšela jsem často nluvíti

Pařížské ženy táhnou 5. října 1789 do Versaillu žádat snížení cen chleba.

o rozličných falešných korunních princech, kteří byli v Paříži, ale nikdy jsem neměla přání je poznati, ježto jsem byla přesvědčena, že pravý syn krále Ludvíka XVI. zajisté hned vyhledá ty osoby, které mohly jej znáti v jeho mladém věku.«

»Když pan Geoffroy, který tehdež bydlel v městě Niortě, ke mně přišel dne 14. srpna 1833, oznámil mi, že v Paříži se nachází člověk, který praví, že jest synem Ludvíka XVI., že se všude ptá po osobách, které patřily ke královskému dvoru a jsou snad ještě na živu, a že by především rád našel Pavlinu Tourzelovou, s níž byl vychován. Tato dáma jest nyní paní Béarnovou, a matka její byla na dvoře krále Ludvíka XVI. guvernankou královských dětí (des Enfants de France). To vše zdálo se mi býti pozoruhodno; nechtíc se sama zaplésti do nějakých pletich nebo podvodu, psala jsem své přítelkyni, paní Rambaudové, aby s panem Geoffroyem šla k tomu člověku a přesvědčila se o pravdivosti jeho tvrzení. Nikdo jiný nemohl býti spůsobilejší k této úloze než paní Rambaudová, neboť ona byla u korunního prince ode dne jeho narození až do 10. srpna 1792.«

»Paní Rambaudová poznala korunního prince, mluvila s ním o nás, a přivedla jej k nám dne 19. srpna 1833, ujišťujíc mne, že jest to skutečně on. Vstoupila k nám dříve sama a řekla nám, že pokládá za nemožné, abychom ho též hned nepoznali.«

»Skutečně můj manžel a já poznali jsme hned, přes velikou ostýchavost a neschopnost jeho, a ačkoliv s obtíží mluvil francouzsky, velikou podobnost s králem a s královnou a jmenovitě pohled Ludvíka XVI. tak nápodobný, že se nám zdálo, jakoby před námi stál nebožtík král sám.«

»Později, když princ nabyl k nám důvěry, když viděl, že v nás našel přátele oddané a spolehlivé, a když následkem toho pomínula jeho neschopnost a ostýchavost, když se pohyboval volně, pak teprve na něm bylo patrně viděti celé chování otce jeho.«

»Snadno bylo v celém jeho zevnějšku poznati dítě, které jsem vídala hráti na terase v Tuilerijské zahradě před okny princezny Viktorie. Vyzvala jsem prince, aby nás navštěvoval a aby náš dům pokládal za úto-

čiště, až by našel něco lepšího. A tu v dlouhých a častých soukromých rozmluvách princ mi připamatovával podrobnosti z rodinného života královských manželů, o kterých mi byla vypravovala princezna Viktorie.«

»Princ mi naznačil všecken nábytek v komnatách královny své matky, řekl mi, na kterém místě to a ono stálo, jaké podoby a barvy byly hudební nástroje, jichž užívala královna, a jmenovitě ze zámku Versailleského mi vylíčil takové podrobnosti, o kterých jenom ten mohl věděti, kdo žil s královskou rodinou pohromadě, a kterých nikdo již nespátřil po 5. říjnu 1789.«

»Když jsem takto po svědomitém zkoumání nabyla úplné jistoty a nemohla jsem již pochybovati o tom, že před sebou mám korunního prince, psala jsem vévodkyni Angoulemské a podala jí zprávu o tom, že jsme byli tak šťastni a našli jejího bratra. Naše rodina byla tuze známa Karlu X., věděl dobře, že my bychom se neodvážili k takovému kroku, kdybychom nebyli, já a pan Marco de Saint-Hilaire, úplně přesvědčeni o pravdivosti toho, co oznamujeme. My bychom zajisté nebyli se osmělili klamati královskou rodinu v záležitosti tak důležité; a oni sami (t. j. členové této rodiny) mohli býti přesvědčeni o tom, že jsme neschopni súčastniti se při nějakých pletichách.«

2. Madame de Rambaud, bývalá chůva korunního prince, napsala r. 1837 toto osvědčení:

»Pro případ, že bych zemřela dříve, než princ bude veřejně uznán jakožto syn krále Ludvíka XVI. a královny Marie Antoinetty, mám za svou povinnost tuto přísahou dosvědčiti před Bohem a před lidmi, že jsem dne 17. srpna 1833 opět našla J. V. vévodu z Normandie, u kterého jsem měla čest býti ode dne jeho narození až do 10. srpna 1792; a jelikož jsem pokládala za svou povinnost podati o tom zprávu J. V. K. paní vévodkyni Angoulemské, psala jsem jí během téhož roku. Přikládám tu opis toho listu.«

»Co jsem v jeho dětském věku mohla pozorovati na těle korunního prince, postačilo mi k tomu zjistiti totožnost osoby, kdykoliv bych ho opět našla.«

»Princ měl ve svém mládí krk krátký a zvláštním způsobem rýhovaný. Vždy jsem říkala, že podle toho

bych jej musela poznati, kdybych ho zase našla. Jeho krk je nyní mnohem silnější, ale zůstal toho způsobu, jaký býval.«

»Jeho hlava byla mohutná, čelo široké, oči modré, obočí obloukovité, vlasy světlé a kadeřavé. Ústa měl stejná jako královna a na bradě důlek. Prsa měl vysoká; na prsou měl několik znamení, jmenovitě jedno na pravé straně. Hřbet měl velmi prohnutý, a chůze jeho byla majestátní.«

»Jest to tatáž osoba, kterou jsem opět viděla, jenom že starší.«

»Princ byl očkován v zámku Saint-Cloudském v stáří dvou roků a 4 měsíců, za přítomnosti králové, doktorem Joubertouem, očkovatelem královských dětí. Byl očkován ve spaní mezi 10. a 11. hodinou večer, aby snad rozčilením nepadl do křečí, čeho jsme se vždy obávali. Byla jsem přítomna a dosvědčuji dnes, že známky očkovací měly podobu půlměsíce a že jsem tyto známky zase viděla« (totiž na rameně Naundorfově).

»Konečně jsem jako drahocennou památku zachovala modrý oblek, ježž princ měl na sobě jenom jednou. Ukázala jsem mu (Naundorfovi) tento oblek a řekla jsem, abych jej zkoušela, že ten oblek měl na sobě v Paříži. — »Ne, madame, tento oblek jsem měl ve Versaillesch,« odpověděl princ, a řekl mi, při které příležitosti.²⁴⁾

»Mluvili jsme spolu o takových vzpomínkách, kteréž, i kdyby nic jiného nebylo, staly se mi nezvratnými důkazy, že princ (t. j. Naundorf) skutečně jest tím, zače vydává, to jest sirotkem z Templu (l'Orphelin du Temple).«

3. Pan de Joly byl ministrem spravedlnosti roku 1792 a doprovodil královskou rodinu dne 10. srpna 1792 z Tuilerií do sněmovny. Celý ten den zůstal s ní v loži žurnálu Le Logographe, a on to byl, který do té lože přinesl nějaké pokrmy, jichž požili jenom mladý princ a jeho sestra. Byl pevně přesvědčen, že Ludvík XVII. zemřel v Templu. Když v letech 1833 a 1834 slyšel o Naundorfovi, nevšímal si toho hrubě; teprv r. 1835, vida s jakou vytrvalostí Naundorf usiluje o to, aby své nároky přivedl ku platnosti, umínil si zahanbiti a překonati podvodníka. Požádal Naundorfa o rozmluvu, k níž tento velmi ochotně přivoliil. Pan de Joly později se přiznal,

že byl tak zaražen pohledem na Naundorfa, že mu bylo dosti těžko zachovati potřebnou duševní rovnováhu. Bylo prý mu, jako by měl před sebou krále Ludvíka XVI.. Přemohl však vnitřní pohnutí, a vzal Naundorfa do dlouhého a důkladného výslechu o všech podrobnostech z roku 1792, o kterých si mohl mysliti, že o tom měli vědomost pouze on a korunní princ. Joly byl si všechno napsal, nač se chtěl Naundorfa zeptati; ale Naundorf mu řekl ještě více, a připomenul takové podrobnosti, že Joly byl úplně přesvědčen o jeho totožnosti s korunním princem. I při této příležitosti zmínil se Naundorf o takových okolnostech, které nikdy uveřejněny nebyly, jako na př., že král Ludvík XVI. dne 10. srpna 1792, když u něho ministr Joly byl v Tuileriích, měl v ruce obrázek představující saň s hlavou králové, a že tento obrázek podal Joly, aby se naň podíval; pak též určitě udal pokrmy, které Joly dne 10. srpna 1792 přinesl do lože Logographu.

Joly z nevěřícího protivníka stal se horlivým přívržencem Naundorfovým a věnoval poslední léta svého života obraně práv »sirotka z Templu«. V archivech našel a sestavil v té příčině drahocenný materiál, ježž bedlivě skrýval před policií, jehož však po jeho smrti rodina z politických příčin neuveřejnila. (Friedrichs 273—6).

4. Brémond, bývalý tajemník krále Ludvíka XVI. (od roku 1788 do 10. srpna 1792), žil ve vesnici Semsalesu v kantoně Freiburském, když Naundorf r. 1833 přišel do Paříže. Naundorf neměl ani tušení, že ve Švýcarsku ještě žije starý služebník otce jeho. Na jaře r. 1835 Brémond náhodou dostal do rukou Pařížský žurnál La Justice a četl v něm list, ježž Naundorf tehdež psal králi Ludvíku Filipovi. V listě tomto pravil Naundorf: »V okamžení, když mi jde o to, abych svou totožnost s korunním princem dokázal před soudem, musím Vám oznámiti, že můj otec Ludvík XVI. před svým odjezdem do Montmédy (20. června 1791) uznal za potřebí uložiti na tajném místě papíry velmi důležité, drahé kameny a rozličné šperky. Mám za to, že krabice, v níž všechny tyto věci byly uloženy, ještě nebyla nalezena, protože všechny osoby, které o tomto tajemství věděly, zemřely před první restaurací (před r. 1815). Žádám

tedy, abyste mě připustil do Tuilerii s několika svědky, které bych si k tomu zvolil, abychom tam vyhledali, co jsem právě označil. Žádám také, aby mi bylo výslovně povoleno, že se svými soudruhy mohu svobodně odejít a odnésti jakožto svůj majetek krabici, již najítí doufám«.

Brémond dále v řečeném dopise četl, že král Ludvík Filip poslal svého pobočníka, hraběte de la Borde k Naundorfovi s odpovědí, že rád dovolí, aby Naundorf z Tuilerii odnesl všechny drahocenné věci, které by na místě jím naznačeném schované našel, ale papíry že musí odevzdati králi. Této podmínky že Naundorf nepřijal a že tedy nedostal od krále Ludvíka Filipa žádaného povolení.

Brémond byl ihned přesvědčen, že ten Naundorf jest korunní princ, psal mu do Paříže, a r. 1836 byl Naundorf u Brémonda ve Švýcarsku.

Následkem toho psal Brémond ze Semsalesu 25. května 1837 vévodkyni Angoulemské: »Madame! Jakožto služebník Vašeho vznešeného otce poznal jsem v pretendentu Karlu Vilému Naundorfovi sirotka z Templu, Vašeho vznešeného bratra, vévodu z Normandie, a stal jsem se jeho služebníkem . . . Konám povinnost, kterou mi Bůh ukládá, oznamuje Vám, že pokud vím, dvůr rakouský má autentický důkaz o vysvobození sirotka z Templu . . . Dokládám, že jeden z Vašich služebníků, totiž vévoda de Blacas, obdržel z rukou finančního ministra, pana de Monciel, poklad koruny, který zachránil před revolucionáři, aby jej zachoval pro legitimního krále. Tento poklad obnášel 300 milionů. Poklad ten náleží legitimnímu králi, a legitimním králem jest Váš vznešený bratr, vévoda z Normandie . . . Jsem 78 let starý a nemám již ničeho k očekávání od nikoho na této zemi, ale musím se připravit k tomu, abych stanul před Bohem, jenž mi nemá učiniti výčitku, že jsem Vám tajil pravdu«.

5. Naundorf psal z Paříže vévodkyni Angoulemské tento dopis:

»Madame! Slyšela jste zajiště o tom, že Váš bratr měl na těle znamení zvláštního druhu, které královna pojmenovala »Duch svatý«. Nuže, toto znamení mám já na svém těle; má podobu holuba, jak se vyobrazuje

Duch svatý. Přiřkládám v této příčině dosvědčení dvou lékařů«.

»Vy také, Madame, máte na těle svém znamení. Váš bratr sám je viděl, když jste byla nemocna v Templářské věži. Kdy byste o tom pochybovala, řeknu hned, že Váš bratr může Vám naznačiti část Vašeho těla, kde se to znamení nachází«.

»Naše teta měla též na těle zvláštní znamení; Vy jste je viděla, a víte velmi dobře, co Váš bratr tím chce říci. Váš skutečný bratr, a jen on sám, může Vám naznačiti místo, na němž toto znamení se nacházelo«.

»Váš skutečný bratr, a jen on sám, může Vám také říci, co dělala naše matka každého rána, aby měla nějakou zprávu o této dobré tetě, a to dříve, než vstávala«.

»Moji vyslanci mají s sebou přepis, jež dostala naše matka v několika opisech téhož měsíce, když jsem já byl dán do rukou Simonových. Jenom Váš bratr může Vám jmenovati osobu, která ten přepis přinesla, a kterou Vy tak dobře znáte jako Váš bratr«.

»Buďte jista, že Váš nešťastný bratr na všechny tyto podrobnosti dobře se pamatuje. Jenom on sám může Vám říci, která byla ta osoba, jež jej přinesla ve svém náručí, když jsme r. 1791 v noci přišli do Tuilerii. Vy velmi dobře znáte tuto osobu«.

»Vzpomeňte si, co tehdy učinila naše matka, a proč?«

»V noci z 9. na 10. srpen jedna osoba spala v mém pokoji, proč? Kdo byla ta osoba? Na kterém místě v mém pokoji měla svou postel? Vy velmi dobře znáte tyto podrobnosti. Jenom Váš bratr může Vám to vše říci«.

»Můžete-li ještě pochybovati, o tom, že jsem já Váš bratr, vzpomeňte si na spisy, v kterých se líčí jednání hraběte Provenseského. Tyto spisy mám já«.

»Máteli ještě nějakou pochybnost, vzpomeňte si na muže, který Vám řekl ve Varennech: »Já vím o jednom tajemství! Tento muž byl později jedním z mých nejvěrnějších služebníků; neboť napravil zločiny, k nimž-to jej tehdy navedl hrabě Provenseský proti mému otci a proti nám všem«.

»Kdy by konečně všechny tyto podrobnosti ještě nedostačovaly, aby Vás přesvědčily, vzpomeňte si, co

činila naše matka, když se jí přineslo, co Vám posílám, a o čem ona myslila, že je to ztraceno. Komu to patří? Kdo jí to přinesl? Vy to vše dobře víte.»

»Madame, nedávámli Vám vysvětlení všeho toho, činím tak z opatrnosti, neboť dobře víte, co se stalo s vězněm Rouenským proto, abych já byl zničen. Mým vyslancům uloženo jest podati Vám na Vaše dotazy všechno potřebné objasnění.«

6. Doktor Carro psal dne 20. června 1840 baronu Eduardu Ungern-Sternbergovi: »Moje přesvědčení, že sirotek z Templu žije, a totožnosti jeho s tak nazvaným Karlem Vilémem Naundorfem, hodinářem Krossenským, jest takové, že bych mohl také pochybovati o tom, že jsem synem svého otce, kdy by mi bylo možno pochybovati o tom, že on jest synem Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty.« (Friedrichs 387).

7. Jules Favre, známý pařížský advokát, četl r. 1874 před soudem apelačním toto vyjádření p. Meursa, bývalého ministra vojenského v Holandsku: »Vše, co mi vypravoval princ o svém životě, a moje stálá přítomnost v jeho pokoji při jeho nemoci učinily mi možným dobře pozorovati, co dělá a co mluví. Nuže vše, co jsem od něho slyšel, když v bezesných nocích mluvil nahlas, vše, co vyslovil, v zimničném blouznění a ve smrtelném zápase, vše to a smutný konec tohoto života plného neštěstí jest pro mne přesvědčujícím důkazem, že tak nazvaný Naundorf byl vévodou z Normandie, že byl pravým korunním princem, synem krále Ludvíka XVI., že byl obětí státní politiky a záští svých nejbližších příbuzných. Toho na potvrzení znamenám vlastnoručně. Th. van Meurs. V Hagu, dne 26. června 1872.«

8. Naundorf uveřejnil ke kenci r. 1836 v Londýně spis pod titulem *Abrégé de l'histoire des infortunes du Dauphin, fils de Louis XVI.* (Stručné vypravování nešťastného osudu korunního prince syna Ludvíka XVI.) Spis ten vyšel r. 1838 v anglickém překladě, v čele této studie uvedeném. Francouzský, v Londýně tehdež vycházející list *Le Courrier anglais* měl o tomto překladě v čísle ze dne 30. března r. 1838 následující článek:

»Korunní princ, syn Ludvíka XVI. Dovídáme se, že brzy bude uveřejněn francouzský překlad spisu *Abrégé de l'histoire des infortunes du Daphin, fils*

de Louis XVI. Spis tento, který vyšel v Londýně před půldruhým rokem, neobrátil na sebe pozornost obecnstva v té míře, jak by zasluhoval. Anglický překlad obsahuje dodatek, v kterém se také nachází žádost, podaná slavným vypovězencem a jeho rádci francouzské komoře deputovaných v měsíci lednu 1838. Dvacet pět opisů této žádosti bylo posláno 25 deputovaným do Paříže, avšak v Calais byly zabaveny dle výslovného rozkazu francouzské vlády. Co by tomu řekli členové komory lordů nebo poslancův obcí anglických, kdyby se jim něco takového stalo? a co by řeklo obecnstvo anglické, kdyby se tak zacházelo s jeho právem podávati žádosti? Nechceme se o tom vysloviti. Francouzský národ opravdu může býti hrd na svá konstituční práva. Král Ludvík Filip tímto skutkem, jako celým svým libovolným nakládáním se vznešeným žadatelem, podal světu patrný důkaz, že sám jest úplně přesvědčen, že tento žadatel skutečně jest tím, zač se vydává, totiž synem krále Ludvíka XVI. a královny Marie Antoinetty.«

Mohl bych uvéstí ještě jiná svědectví o totožnosti Naundorfově s Ludvíkem XVII., jako na př. onoho dělníka, který přinesl Ludvíku XVI. do Templu závitky louisdorů, jež král ukryl v šatech mladého prince. Naundorf sešel se s tímto mužem r. 1834 v Rouenu, a byl jím uznán za korunního prince, když mu připomenul, že ony závitky vyndal z dutého topírka svého kladiva. Ale mám za to, že všechna ostatní svědectví v té příčině nemohou míti do sebe té váhy jako nahoře uvedená. V životopise Naundorfově, kterým ukončím toto pojednání, budu ještě míti příležitost uvéstí všelicos, co patrně svědčí o jeho totožnosti se synem Ludvíka XVI.

Co se stalo v Templářské věži?

Na tuto otázku nikdy se nám nedostane odpovědi určité a úplně odůvodněné. Scházejí tu historické prameny, byly za Napoleona I. a Ludvíka XVIII. zničeny. Oba tito mužové hráli ve velké revoluci francouzské takovou roli, že později, když se stali panovníky, velice jim na tom záleželo, aby se zapomnělo, čím byli dříve. Oba se styděli za svou minulost. Císař Napoleon I. chtěl před národem francouzským státi jen jako muž, jež vojenská sláva povznesla na nejvyšší místo v státě, nikoli jako bývalý zuřivý revolucionář, jako bývalý ctitel a pochlebňík Robespierrovův a jako pokorný prositel u lidí, jichžto revolucionářská sláva dávno již úplně pominula. Král Ludvík XVIII., který vždy byl jako posedlý myšlenkou, že vlastně on by měl býti králem a ne jeho méně nadaný starší bratr; Ludvík XVIII., tento egoista bez srdce a bez svědomí, který r. 1787 prohlašoval, že bratr jeho král Ludvík XVI. nemá legitimního dědice trůnu, protože děti jeho jsou prý cizoložné, — který byl ve spojení se všemi odpůrci monarchie a trůnu, který prohlásil popravu Ludvíka XVI. za skutek blahodárný pro francouzskou říši, tento nehečdný bratr a zrádce dynastie, který dobře věděl, že Ludvík XVII. nezemřel v Templu, a který tedy byl pravým usurpátorem práv legitimního následníka, když r. 1814 se sám stal králem, přece cítil, že se jeho minulost nesrovnává s panovníckou důstojností. Oba tito panovníci hleděli tedy odstraniti z veřejných archivů francouzských všecko, co tam mohlo svědčiti o jejich nepřístojné minulosti. Oba tito panovníci konečně též hleděli zničiti všechno, čím se mohlo dokázati, že Ludvík XVII. nezemřel v Templu a že trůn francouzský není uprázdněn. Kdyby prameny historické, které na rozkaz obou těch panovníků byly

zničeny, byly obsahovaly důkaz, že Ludvík XVII. skutečně v Templu zemřel, zajisté by byly slavně uveřejněny; ale prameny tyto byly odstraněny a zničeny, což opravňuje domněnku, že naopak podávaly důkaz, že Ludvík XVII. v Templu nezemřel.

Nejdůležitější z těchto pramenů historických zajisté byl denník vedený v Templu (les registres du Temple), do něhož každý den zanášeno, co se v Templářské věži přihodilo. Byl dle všeho, co o něm víme, velmi obšírný a obsahoval asi velmi podrobné zprávy. Denník ten zmizel v prvních letech panování Ludvíka XVIII. Není nám známo, co všechno stalo se v tomto ohledu ve veřejných archivech francouzských, ale tolik se může tvrditi s úplnou jistotou, že mnoho důležitých pramenů historických z doby velké revoluce za tím účelem bylo zničeno, aby minulost císaře Napoleona I. a krále Ludvíka XVIII. zakryta byla rouškou zapomenutí. A činnost tato neobmezovala se pouze na archivy veřejné.

E. B. Courtois, člen národního konventu, měl po pádu Robespierrově úlohu podati sněmu zprávu o spisech v bytu Robespierrově nalezených. Zprávu tuto podal Courtois dne 5. ledna 1795 (16 nivôse an III), i byla dosti obšírná, Courtois četl plně čtyři hodiny; ale neobsahovala všechno, co Courtois měl v rukou. Courtois si ponechal papíry Robespierrové a pokládal je za pramen tučného výdělku, až by přišla příhodná doba, kde by je mohl uveřejniti. Courtois obýval po pádu Napoleona I. (1815) se svým pokladem vesnici Rambluzin v severovýchodní Francii. Mezi bývalými dopisovateli Robespierrovými, byl také hrabě Provenecský, bratr krále Ludvíka XVI., kterému, když se stal králem francouzským Ludvíkem XVIII., velice na tom záleželo, aby jeho dopisy k Robespierrovi nedostaly se do veřejnosti. Proto dle nařízení jeho ministra Descazesse dne 9. ledna 1816 obklopilo 20 žandarmů dům Courtoisiův v Rambluzinu, vykonána domovní prohlídka a mnoho papírů zabaveno. Zdá se, že nenašli všeho, co hledáno, neboť dne 9. února r. 1816 opět přišlo 30 žandarmů, opět hledáno po celém domě, a také u známých Courtoisových, ba i v okolních lesích pátráno po nějakých skrýších, a až v opatství Beaulieuském hledáno bylo v staré

studni. Courtois zachránil se útekem do Bruselu, kde téhož roku 1816 zemřel.

Když dne 8. března 1824 v Paříži zemřel bývalý arcikateléř císaře Napoleona I. Cambacérès, všechny jeho papíry byly k rozkazu královskému konfiskovány. Totéž se stalo s papíry bývalého direktora francouzské republiky, markýza Barrasa. Hned po prvním návratu Burbonů do Francie, v dubnu 1814, byla také v Malmaisoně u Paříže zabavena korespondence císařovny Josefiny, první manželky Napoleona I. Konfiskace tato je zvláště zajímavá. Na denunciaci bez pochyby objednanou, že prý v zámku Malmaisoně, který císařovna Josefina obývala, schováno jest mnoho drahocenných obrazů z veřejných muzeí odcizených, v ceně prý 22 milionů franků, nařízena tam domovní prohlídka. Rozumí se samo sebou, že obrazů tam nenalezli, za to však mnoho dopisů Napoleona I. a Josefiny, mezi nimi zajisté také zprávy o Ludvíku XVII. Policejní prefekt Anglès to všechno z Malmaisonu odnesl a nikdo to již nespátřil.

Úslužnost k panující dynastii Burbonské, ohledy na zájmy a náhledy politické strany tak zvaných legitimistů též přispěly k tomu, že v příčině Ludvíka XVII. mnoho se zatajilo. Fouché a Talleyrand zajisté měli vědomost o tom, co se r. 1795 stalo v Templu, ale marně hledáš v jejich pamětech nějakou zmínku o nešťastném princí Ludvíku XVII., který dle náhledu těchto legitimistů musel býti obětován věčnému zapomenutí. Pro přívržence nové dynastie Burbonské muselo platiti historické faktum, že Ludvík XVII. zemřel v Templu. Pro ně psali Eckard, Beauchesne a Chantelauze své tklivé životopisy Ludvíka XVII., v kterých ubohý princ musel býti surovým Simonem do smrti utýrán, aby nebylo ani nejmenší pochybnosti o tom, že zemřel v Templu.

Musíme věděti, v jaké situaci nacházela se republika francouzská na začátku roku 1795, abychom si mohli utvořiti poněkud jasnější obraz o tom, co se tehdy v Templu stalo. Stav věcí ve Francii již ke konci roku 1794 byl takový, že veřejné mínění víc a více se projevovalo proti té republice, která vlastně nebyla ničím jiným nežli ohyzdným a krvavým tyranstvím nevázané luzy, proti té republice, která způsobila ohromný úpadek hmotného blahobytu uvnitř a nešťastně vedenými

válkami na venek. Monarchistická strana takofka denně rostla; od návratu dynastie Burbonské, od obnovení monarchistického zřízení očekávána spása v těchto trudných poměrech. Ale tomuto hnutí monarchistickému nedostávalo se ani žádoucí jednoty ani působilých vůdců. Monarchisté domácí nemohli býti v úplném souhlase s vystěhovatelou šlechtou, a kdežto oni spatřovali jenom v korunním princí Ludvíku XVII. jediného legitimního dědice trůnu, vystěhovatelá šlechta již příliš se byla stožtožnila se ctižádostivými záměry hraběte Provenceškého, nejstaršího bratra Ludvíka XVI.

Povstanci Vendejští, kteří od roku 1793 bojovali pro královskou dynastii a pro svou víru katolickou proti republikánským neznaohům Pařížským, stali se v těchto poměrech republikánské vládě velmi nepohodlnými, a vládě této jednalo se hlavně o to, aby učiněn byl konec Vendejskému povstání. Vyjednávalo se s vůdci Vendejskými na začátku roku 1795 o příměří, kteréž uzavřeno do 18. února 1795. Vyjednávání trvalo dále; měl býti uzavřen skutečný mír. Dne 17. února r. 1795 byla příslušná smlouva podepsána vůdci Vendejskými a plnomocníky republikánské vlády na louce před zámkem La Jaunaye pod stanem k tomuto konci tam postaveným²⁵)

Obsahovala tajné články, dle kterých měl býti korunni princ odevzdán vůdcům Vendejských povstalců dne 13. června 1795 v Saint-Cloudu u Paříže. V důvěrném dopise, jež de dato 6. června 1795 několik členů výboru pro obecné blaho čili tehdejší republikánské vlády (Tallien, Treillard, Sieyès, Doucet, Rabaud, Marec, Cambacérès) poslalo občanu Gueznovi, členu národního konventu a vládnímu plnomocníku v Bretagni, do Rennes, velmi jasně je naznačena tehdejší situace. »Není možno, drahý kollego,« praví tam členové republikánské vlády, »aby se republika udržela, nebude-li Vendée úplně podrobena jejímu jařmu (entièrement réduite sous le joug). Bezpečnost naše závisí od toho, aby povstalci byli úplně zničeni. Jest to hanebná obět od nás, že musíme vyjednávat s těmi lotry. Jestli my nezničíme je, zničí oni nás.« »Oni to při oné smlouvě (ze dne 17. února 1795 u La Jaunaye) nemyslili upřímněji než my, a zajisté nemají nižádné důvěry ve sliby vlády. Obě strany vyjednávaly spolu vědouce dobře,

že jedna druhou šálí.« Všichni členové tří vládních výborů jsou přesvědčeni, že již nám nebude možno děle voditi Vendejské za nos, a že musíme něco učiniti, abychom zmařili jejich plány. »Oni mají v zemi tolik autority co my. Blíží se den, kterého dle článku druhého tajné smlouvy musíme jim ukázati stín monarchie a vydati to děcko (ce bambin), pro něž bojují. To se nesmí státi, to by nás zničilo. Musí se něco udělati, aby se to zamezilo.« A nyní následuje ďábelský plán zmocnění se jakýmkoliv způsobem všech vůdců Vendejských a takto zničití celé povstání.

Republikánská vláda pařížská tedy v tajné smlouvě dne 17. února r. 1795 podepsané slíbila vůdcům Vendejským, že jim vydá dne 13. června r. 1795 korunního prince, ale neměla nikterak úmysl dostáti danému slovu.

Do těchto pletich politických patrně se mísily všelijaké pokusy upřímných přátel a přívrženců královské rodiny vysvoboditi korunního prince z Templu. Úplně jasně až potud nelze viděti, co se v tom ohledu dělo. Ale tolik zdá se býti jisto, že mezi tím co republikánská vláda hleděla ošáliti vůdce Vendejské, sama byla podvedena věrnými přívrženci královské rodiny, a že korunní princ z Templu byl vysvobozen. Zdá se, že dvě děti, korunnímu princovi poněkud podobné, byly v Templu podvrženy na místo odstraněného korunního prince. Provins ve svém obšírném spise věnuje tomuto podvržení celou kapitolu (Des substitutions II, 244—272) a udává, že první dítě (hluchoněmé) se jmenovalo Tardif a druhé Leninger. Toto druhé dítě bylo přineseno do Templu již nemocné a zemřelo tam dne 8. června 1795, zda otrávené čili nic, jest tu skoro věci vedlejší. A nyní vláda republikánská mohla říci Vendejským vůdcům: »Ludvík XVII. zemřel, my vám ho vydati nemůžeme.« Co takto podvržený korunní princ oficiálně zemřel, byl skutečný korunní princ svými přátely z Templu odstraněn.

Musím tu opakovati, že pro tento celý záhadný děj nemáme nižádných authentických svědectví od oněch osob, které při tom byly účastnény.

Jelikož však dle všeho, co jsem již uvedl, můžeme býti přesvědčeni, že tak nazvaný Naundorí skutečně byl korunním princem z Templu vysvobozeným, zcela

nutně musíme pokládati to, co on o svém životě napsal a uveřejnil, za historický pramen pro tuto záhadnou dějepisnou otázku. Není-li v tom vše úplně jasno, nesmíme zapomenouti, že to jsou upomínky desítiletého dítěte, které ovšem nemohlo dobře chápati, co se s ním dělo, a také ani neznalo všech osob, jež byly hlavními činiteli při jeho vysvobození.

S tímto připomenutím podávám autobiografii nešťastného korunního prince, jehož smutný osud byl zpečetěn tím, že Napoleon Bonaparte rozhodně se postavil proti královské rodině Burbonské, aby sobě naklonil dosti četnou stranu republikánskou ve Francii, tak zvané Jakobíny.

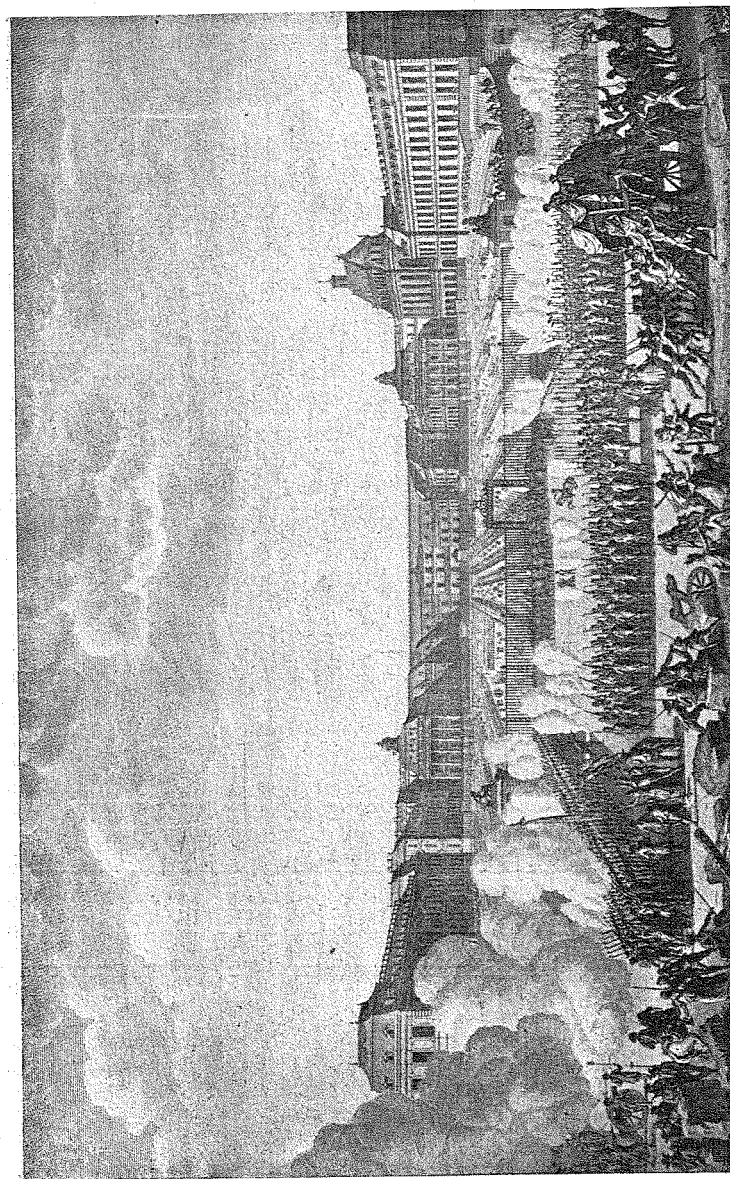
Životopis korunního prince Ludvíka XVII.

Naundorf, kterého nyní budu jmenovati korunním princem francouzským, uveřejnil v měsíci listopadu 1836 v Londýně spis *Abrégé de l'histoire des infortunes du Dauphin* (Stručné vypravování nešťastného osudu korunního prince francouzského). Anglický překlad tohoto spisu, pokud se týče dokladů rozmnožený, vydán byl v Londýně v květnu 1838. Vzácná kniha tato, 714 stran ve velké 8°, jest jediným autentickým pramenem pro životopis nešťastného korunního prince francouzského, a obsahuje na str. 1—137 upomínky prince od r. 1789 do r. 1834, na str. 140—475 doklady obsažené ve francouzském originále, pak na str. 479—714 doplňky těchto dokladů do roku 1838.

Korunní princ praví ve své autobiografii: »Nepřišel jsem do Francie, abych činil nároky na trůn« (str. 29). »Žádám jenom za své jméno a za svoje občanské dědictví . . . to jest za soukromé jmění, které náleželo královské rodině před první revolucí« (str. 31). »Vypravování, které podám, má za účel dokázati, že dítě, které zemřelo v Templu, nebylo synem Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty a že jenom já jsem vévodou z Normandie a skutečným synem krále mučedlníka« (str. 31).

Dle toho vypravuje korunní princ z prvních let veliké francouzské revoluce takové podrobnosti, které by byly měly přesvědčiti jeho sestru vévodkyni Angoulemskou o tom, že pisatel těchto pamětí nemůže býti nikdo jiný než její bratr.

Dne 6. října 1789 časně ráno vrazila pařížská luza do zámku Versailleského s patrným úmyslem zavraždit

Naušení lidu i gard před zámkem ve Versailles 6. října 1789, když slíbil král Ludvík XVI., že přesídí do Paříže.

královskou rodinu. Národní garda pařížská to zamezila; avšak královská rodina téhož dne v průvodu nedůstojně odvedena z Versailles do Paříže. Korunní princ o tom vypravuje:

»Před 6. říjnem obýval jsem komnaty, v kterých dříve byl můj bratr,²⁶⁾ vedle komnat princezen Viktorie a Adelaidy.²⁷⁾ Tam paní de Saint-Hilaire, která byla dvorní dámou v dvořanstvu princezny Viktorie, velmi často mne vídala. Tam v jednom pokoji spal jsem poslední noc ve Versailles, a odtamtud odnesl mě můj otec v náručí, aby mě zachránil před vrahy. Za ním šla paní de Bare, která u mne tu noc bděla; šli postranními schody do pokoje, kde byla moje matka, která mě vzala a přikryla svým čechlem z bílé látky. Kdosi běžel pro mé šaty a oblékli mě v pokoji mého otce. Nezapomněl jsem kdo to byl. Moje sestra, která jest o sedm let starší než já, byla přítomna; měla by se zeptati toho, který tvrdí, že jest jejím bratrem, kdo to byl. Jenom syn krále Ludvíka XVI. může to věděti, volám k vévodkyni Angoulemské.«

»Na cestě z Versailles do Paříže dva zlosynové nesli před naším vozem na oštěpích napíchnuté lidské hlavy. Mezi nimi kráčel člověk hrozného vzezření; měl dlouhý vous a na rameně nesl krvavou sekeru. Zastavili se před nějakým krámem, do něhož vešli a z něhož brzy zase vyšli.²⁸⁾ Najednou jeden z těchto ničemníků přiblížil se a strčil nám tu hlavu na oštěpu skoro do vozu. Já stál u okna a byl jsem tímto strašlivým pohledem tak polekán, že jsem se vrhl do náručí matčina a skryl svůj obličej na jejích prsou. Ze všech osob, které tehdy se mnou byly ve voze, žije jenom ještě moje sestra. Chce ona zapřítí tuto událost, kterou může znáti jen její bratr?«

»V pařížské radnici šel jsem přes schody nahoru mezi matkou a tetou, které mě obě vedly za ruku. Přišli jsme do veliké síně, naplněné lidmi, z nichž mnozí byli opilí. Zůstali jsme tam až pozdě do noci. Na cestě z radnice do Tuilerii usnul jsem, přes hlučné výkřiky lidu, na klíně matčině a byl jsem probuzen jejím výkřikem: »Můj syn! kde je můj syn! odnesli jej!« Volal jsem: »Maminko!« a byl jsem skutečně v rukou nějakého cizince, který mne podal bratrovi Cléryho, komorníka otcova. Tento bratr Cléryho jmenoval se Flannet a

sloužil u mé sestry. Mám tohoto věrného služebníka ve velmi dobré paměti, a pamatuji se velmi dobře, jako by se to stalo včera, že nás oba, mě a mou sestru, často večer bavival nějakou laternou magikou.«

V noci ze dne 20. na 21. červen roku 1791 královská rodina opustila Paříž. Král Ludvík XVI. chtěl v nějaké pevnosti nabýti více samostatnosti, než mu bylo popřáno v pobouřené Paříži. V městě Varennech byla královská rodina zadržána a vedena zpět do Paříže. Korunní princ o této osudné události vypravuje: »Byl jsem ještě velmi mlád, když si cestu do Varennes usmyslil, avšak pamatuji se velmi dobře, že hrabě Provenčský v mé přítomnosti mluvil o tom s mým otcem a s mou matkou před naším odjezdem,²⁹⁾ ale tehdy ovšem nic jsem si při tom nemyslel. Matka vzbudila mě v noci, a byla při tom moje sestra, která měla svou ložnici nade mnou. Když polibky drahé matky mě úplně probudily, viděl jsem, že u mé postele stojí také paní Tourzelová. Tato mě vzala do náručí, a zcela tiše, nikdo nic nemluvil, šli jsme dolů do komnat matčiných, kde drahá maminka, neustále mě líbajíc, ustrojila mě do šatů malé holčičky.«

»Vévodkyně Angoulemská dala si namluviti, že jsem si svou roli sestavil z kněh o těchto událostech uveřejněných, avšak já pravím Její Královské Výsosti: Zeptejte se tedy těch, kteří se společně zasazují o to, abych se k Vám nemohl přiblížiti, kde tyto podrobnosti kdy byly vytištěny.«

»Byl jsem přestrojen a pak položen na dno vozu, kde jsem zase usnul. Někdo, vstupuje do vozu, šlápnul na mne; byla to moje teta. Byl jsem polekán, ale neřekl jsem nic, až přišla matka. Tato mě držela na klíně až do okamžení, kdy jsme vstoupili do jiného vozu. Náš vůz (t. j. ten první, v kterém jeli z Tuilerii) se zastavil, a můj otec mluvil nějaký čas s lidmi, kteří byli s námi. Konečně vystoupil z vozu, aby se podíval, kde je ten druhý vůz. Ten tu ještě nebyl, ale brzy přijel a můj otec s ním. Matka vystoupila z vozu a posadila mě na klín paní Tourzelové, která byla s námi. Pak můj otec vrátil se ke mně, vzal mě do náručí a podal mě matce, která již seděla v druhém voze.«

»Zapřete tato fakta, vévodkyně Angoulemská, nebo zeptejte se těch pletichářů, kteří jsou kolem Vás, kde to všechno kdy bylo vytištěno.«

»Vůz odjel, a já spal na klíně matčině až do rána. Viděl jsem pak, že otec je přestrojen,³⁰⁾ a ptal jsem se matky, proč já jsem ustrojen jako holčička. Sestra mi skočila do řeči a pravila tetě, paní Alžbětě, která seděla s námi ve voze a nebyla v matčině pokoji, když mě strojili a když jsme odcházeli z Tuilerií: ‚Včera myslil, že budeme hrát komedii.‘ — ‚Nebo tragedii,‘ řekla ke mně matka a doložila: ‚Buď opatrný, synáčku můj; kdyby se někdo ptal, jak se jmenuješ, řekni, že se jmenuješ Aglae a tvoje sestra že se jmenuje Amalie.«

»Přišli jsme brzy do nějakého města, kde všechny domy byly kryty cihlami v podobě ležícího S. Zeptal jsem se, jak se to město jmenuje, a otec mi řekl, že jest to Châlons nad Marnou. Potom jsme přišli do malého městečka, kde by nás málem byli zadrželi. Nevím jistě, ale myslím, že to bylo Epernay. Mladý důstojník národní gardy, s kterým matka mnoho mluvila, z vozu nevystoupivší, šťastně nás tentokráte vysvobodil z nesnáze.«

»Po návratu do Paříže v zahradě Tuilerijské Barnavy mě podal nějakému důstojníku národní gardy, který mě nesl do veliké síně v zámku. Tam mě vzal Hue (komorník králův) a donesl mě do mých komnat, kde jsem byl nějaký čas hlídán důstojníky národní gardy.« —

Dne 20. června 1792 luza pařížská vrazila do Tuilerií, způsobila tam rozličné škody a držela v jedné síni krále několik hodin v jakémisi zajetí. Nemůže být pochybnosti o tom, že tajný úmysl při tom všem byl, aby král ve zmatku byl zavražděn. Několik srdnatých a poctivých lidí to zamezilo. Korunní princ o tom praví:

»V novějším čase bylo tvrzeno, že jsem já byl v pokoji otcově ve chvíli, když tam vrazila svedená luza. Toto tvrzení jest falešné. Pamatuji se velmi dobře, že jsme byli v pokoji otcově krátký čas před tím — to je pravda. Ale jakmile se nebezpečí blížilo, a když pokřiký luzy již bylo slyšeti, matka spěchala s mou sestrou a se mnou do jiného pokoje, kde jsme zůstali. Byla to princezna de Lamballe, která přemlouvala mou matku, aby zůstala u nás, neboť ona chtěla se vrátiti k mému

otci, který byl v skutečném nebezpečí. Jest důležité, abych tuto okolnost připomněl vévodkyni Angoulemské, protože ona zajisté nemohla zapomenouti, že princezna de Lamballe popadla mou matku do náručí, když chtěla se vrátiti do pokoje, v němžto zůstal můj otec s naší dobrou tetou Alžbětou.«

»Od tohoto dne matka byla pořád v slzách; tento den zvěstoval 10. srpen.«

»Patrně tedy, že já pamatuji vše, co jsem psal své sestře, abych ji přesvědčil, že jsem skutečně její bratr. Mezi otázkami, které jsem jí činil, byla také ta, kdo byla ta osoba, která v mém pokoji spala v noci dne 9. srpna . . .

Byla to moje matka, která přišla na chvíli si odpočinout a položila se na postel té osoby, která u mne bděla v té noci.«

»Nazejtří (10. srpna) byli jsme ve vězení, neboť jsme opustili Tuilerie a šli do sněmovny, kde nás zavřeli do jakéhosi žaláře. Mohl jsem mysliti, že jest to žalář, protože ta komůrka měla železné mříže.³¹⁾ Ačkoliv paní Tourzelová a princezna Lamballová byly tam s námi, pořád mě moje drahá maminka držela v náručí na klíně. Ten celý den jsem nebyl ničeho jedl vyjma jednu broskev a kousek chleba; a ještě více jsem trpěl žízni, neboť počasí bylo velmi teplé. Přese všechno namáhání mé matky nemohli jsme ničeho dostati. Konečně jeden z našich přátel, byl to ministr spravedlnosti, vedl nás do jiného malého pokoje, abychom tam pojedli rýžovou polévku a nějaké kuře. Můj otec, moje matka a ostatní osoby, které byly s námi, nejedli ničeho; moje sestra jedla jenom trochu polévky. Moje dobrá teta paní Alžběta byla tam s námi, ale nejedla ničeho. Po jídle byli jsme vedeni zpět do toho zamříženého žaláře, kde jsem brzy usnul na klíně své dobrotivé matky. Vše to musí dosvědčiti vévodkyně Angoulemská a bývalý ministr spravedlnosti pan de Joly, který ještě žije.« —

»Po 43 letech (ne 46, jak mylně udává korunní princ; bylo to totiž roku 1835) setkal jsem se opět s panem de Joly. Jednoho dne hádali jsme se spolu, jelikož pan de Joly tvrdil, že to mřížení, o kterém jsem napsal (v žurnalistické loži sněmovny), bylo odstraněno hned prvního dne (t. j. dne 10. srpna). Já řekl že ne, neboť

bylo již velmi pozdě večer, když jsme to místo opustili, a mřížení ještě tam bylo. Teprv nazejtří ráno, když jsme tam zase přišli, mřížení bylo pryč. To mohou do-
svědčtí mnozí lidé, kteří ještě žijí.«

»Když jsme první den večer to místo opustili, byli jsme vedeni do jiné budovy, do které nás zavřeli. Nevěděl jsem, kde to bylo.³²⁾ Když jsem se ráno probudil, ležel jsem na žíněnce na podlaze, a paní Tourzelová byla u mne. Prosil jsem ji, aby mně dovedla k mamince; ona mě upokojila, řkouc, že maminka s mou sestrou jest ve vedlejším pokoji. Zeptal jsem se již vévodkyně Angoulemské, zdalíž se pamatuje na toho mladého muže, který nám v těchto dnech, co jsme byli v tom klášteře cisterciánském, sloužil s takovou rytířskou oddaností. Tyto podrobnosti zná jenom moje sestra.«

Otec, matka, sestra, teta a já vstoupili jsme do kočáru; princezna Lamballová, paní Tourzelová a její dcera Pavlina vstoupily za námi.³³⁾ Kočár byl plný, ale tři ničemové vedrali se do něho, ne aby nás chránili, nýbrž aby nám překáželi a nás uráželi. Já stál před paní Tourzelovou a matka mě vzala na klín, aby udělala místo, a sevřela mě do svého náručí, aby mne chránila před všelikým nebezpečenstvím. Otec, matka, sestra, já a princezna Lamballová seděli jsme takřka jeden na druhém po koních. Odvolávám se na svědectví Pavliny Tourzelové, nynější hraběnky Béarnové, která seděla přímo proti mé matce a proti mně.«

Královská rodina je v Templu. Korunní princ podává tak podrobný popis Templářské věže a všeho, co tam bylo, že jsem nikde nic podobného nečetl. Opravuje některá udání králova komorníka Cléryho, jehožto spis vždy pokládán byl v tomto ohledu za hlavní pramen.³⁴⁾ Připomíná, kde stál ten onen kus nábytku, jak se dvěře otvíraly, zdaž do pokoje či naopak, že látka, která ve velké věži pod vysokým klenutím byla natažena jakožto strop, byla šedivá; popisuje křeslo, které bylo v pokoji královny a mělo povlak zelený a dřevo natřeno bílou barvou. »Připomínám toto křeslo,« praví, »protože můj otec v něm často sedával a po obědě spal.«

Princ vypravuje, že královna Marie Antoinetta mnoho psala, a vždy časné ráno, než komisaři komuny s Cléřem vešli do pokoje, a že co napsala, schovávala

na jeho těle, protože komisaři často všechno v pokoji prohledávali.

Tyto upomínky čistě rázu dětského, nemají sice velkou cenu pro dějiny francouzské revoluce, ale pro naši spornou otázku dějepisnou mají dležitost rozhodnou. Důkaz, že pisatel těchto upomínek nemůže býti nikdo jiný nežli syn krále Ludvíka XVI. a královny Marie Antoinetty, nebo jinými slovy, že tak nazvaný Naundorf, který roku 1836 tyto upomínky v Londýně uveřejnil, byl skutečně Ludvíkem XVII., lze snadno provésti.

Kdyby ta kniha, která roku 1836 v Londýně vyšla pod titulem »Abrégé des infortunes du Dauphin,« byla obsahovala pouhé smyšlenky a ne skutečnou pravdu, zajisté by nebyla bývala ve Francii konfiskována a od Bourbonů skoupena. Za druhé, a co je ještě mnohem rozhodnější, vévodkyně Angoulemská a i Pavlina Tourzelová, provdaná hraběnka Béarnová, na jichžto svědectví pisatel těchto upomínek se odvolává, byly by slavně prohlásily, že tyto tak nazvané upomínky korunního prince nejsou ničím než pouhými smyšlenkami, a že všechno bylo jinak, než on vypravuje. Ale nic podobného se nikdy nestalo, ani vévodkyně Angoulemská ani hraběnka de Béarn aniž kdo jiný netvrdil, že to, co v těchto upomínkách se vypravuje, není pravda. Řeklo se jenom, že Naundorf to někde četl, že to vypsal z nějaké knihy, ale nikdo neměl odpovědi na opětované vyzvání Naundorfovo, aby se mu jmenovaly ty knihy, v kterých jeho upomínky před vydáním jeho spisu byly uveřejněny. Ostatně mohu zde hned určitě říci, že vévodkyně Angoulemská byla úplně přesvědčena o tom, že Naundorf jest její bratr, korunní princ Ludvík XVII., ale musela se ve svém jednání řídit dle rozkazu svých příbuzných (Ludvíka XVIII. a Karla X.), pro něž korunní princ Ludvík XVII. musel býti nebožtíkem. Musíme-li tedy upomínky princovy z prvních let francouzské revoluce uznati za pravdu historickou, nutně z toho následuje, že také další jeho vypravování se zakládá na pravdě, a nejsme-li úplně uspokojeni tím, co vypravuje o svém vysvobození z věže Templářské, nesmíme zapomenouti, že to jsou upomínky desetiletého dítěte, které neznalo a nemohlo znáti ani osob při tom činných, ani tehdejších poměrů časových.

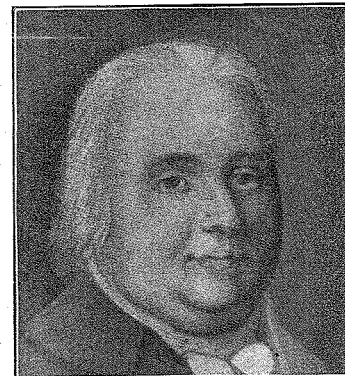
O tom čase, když byl v rukou surovce Simona a jeho ženy, korunní princ krátce vypravuje takto:

»Nemohu zamlčeti, že ukrutné odloučení od drahé matky, od tety a sestry stálo mě mnoho slz, které jenom surovost mých žalárníků mohla potlačit. Není zde ani místa ani času, abych povídal o ukrutenství, které jsem musel snášeti v tomto svém nešťastném věku dětském. Byl jsem bez podpory, bez naděje a bez přátel, avšak ještě nešťastnější jsem se stal po odchodu Simona a jeho ženy, kteří již byli začali se mnou zacházeti méně surově.«

Tato poslední slova patrně svědčí o tom, že hrozný výstup, kde Simon několik dní před svým odchodem v noci prý vylil na mladého prince džbán studené vody, jest pouhou smyšlenkou.

»Byl jsem zavřen,« vypravuje princ dále, »samoten do pokoje, v němž dříve přebýval Cléry. Pokoj ten byl přetvořen ve skutečný žalář. Dvěře z toho pokoje do jídelny byly zataraseny; okna byla zandána, tak že jsem v pokoji skoro nic neviděl. Dvěře do toho pokoje byly zavřeny, a do pokoje dána noční stolice, jejíž zápach brzy se stal nesnesitelným . . . Dvakrát denně mi přinášeli jídlo . . . Lidských hlasů jsem již neslyšel; jenom někdy volání: ‚Capete! vlčí plémě, hádě, ukaž se, abych tě viděl!‘ — V mém žaláři byla moje postel, jedna židle, podlouhlý stůl, pod ním džbán s vodou, a postel bez povlaku, kterou měl Cléry. V tomto bídném stavu byl jsem ponechán, a nikdo mi nedal ani prádla ani šatů, tak že jsem byl brzo sežrán hmyzem a otráven čpavým zápachem. Ochuravěl jsem povážlivě. Moji žalárníci vešli s dvěma komisary komunity a s jinými osobami, které jsem měl za lékaře . . . Dali mi ošetřovatele, jedna žena mě čistila od hmyzu, dostal jsem nové prádlo a nějaké šedivé šaty. Postel moje byla vyčištěna a opatřena čistým šatem ložním, a zase bylo světlo v mém pokoji.« (To bylo ke konci července 1794 po pádu Robespierrově.)

»V tomto čase několik mých přátel zasazovalo se o to, aby mě vysvobodili z vězení . . . Jelikož jim nebylo možno vyvésti mě z věže Templářské, umínili si ukrýti mě někde ve věži samé. V třetím poschodí, kde byla moje sestra, již nebylo ani stráže ani komisařů.

Ludvík XVIII.

Vévodkyně Angoulemská,
sestra Ludvíka XVII.

kommuny. Bylo tedy možno ukrýti mě nahoře ve čtvrtém poschodí. Jednoho dne mi ochránci moji dali opium, v polospánku. V tomto stavu viděl jsem ještě, že kladou nějaké dítě do mé postele. Když jsem opět nabyt vědomí, nacházel jsem se v prostranné síni; byl jsem ve čtvrtém poschodí Templářské věže. Síň tato byla naplněna všelijakým starým nábytkem, mezi nimž místo bylo připraveno pro mne. Příchod k tomu místu byl zatrasen. Jeden z mých přátel mi důtklivě přikázal, že musím vše trpělivě snášeti, mám-li býti konečně vysvobozen. I umínil jsem si pevně, že tak učiním. Hned první noc po mém odstranění z druhého poschodí věže vyšlo na jevo, že v mé posteli leží jenom dřevěná figura. Moji přátelé ze své strany, aby lépe podvedli republikánskou vládu, poslali chlapce pod mým jménem, myslím, směrem k Štrasburku³⁵). Republikánská vláda zatajila pravdu a dala do Templářské věže na mé místo chlapce mého stáří, který byl hluchoněmý. — Stráž v Templářské věži byla sesílena a moje vysvobození stalo se na ten čas nemožným.«

»Bylo mi tehdy asi 9¹/₂ roku, neboť to bylo v zimě (ke konci roku 1794), když jsem byl zavřen do čtvrtého poschodí.«

Korunní princ praví, že ten chlapec hluchoněmý nezemřel v Templu, ale že tam později na jeho místo přineseno bylo jiné churavé dítě z nemocnice, a to že zemřelo v Templu dne 8. června 1795.³⁶)

»Mrtvola byla položena do rakve a rakev byla postavena do pokoje, v němž byl můj otec. Mně dali silnou dávku opia a položili mě na místě mrtvolky do rakve. To se stalo krátký čas před tím, než rakev měla býti odvezena na hřbitov. Mrtvola zemřelého dítěte odnesena do čtvrtého poschodí a přátelé moji vzali rakev do vozu, který k tomuto konci byl zvláště připraven. Na cestě k hřbitovu vyndali mě z rakve a schovali mě ve voze do truhlíku. Rakev byla naplněna všelijakými věcmi, aby měla patřičnou váhu, a když byla dána do hrobu, moji přátelé se vrátili se mnou do Paříže.«

»Když jsem se probudil, nacházel jsem se v posteli ve velmi čisté světnici, a u mne byla paní**, onen mladý strážník z Templářské věže.«³⁷)

Podám nyní pokud možno stručně vypravování korunního prince o dalším jeho osudu.

Republikánská vláda pátrala všude po uprchlíku. Princ byl odveden z Paříže do Vendée, ochuravěl a přestál těžkou nemoc. Konečně byl vypátrán a opět uvězněn. Paní de Beauharnais (pozdější císařovna Josefina) jej vysvobodila z vězení a hrabě Montmorin s ním odjel do Benátek. Zároveň byla rozšířena pověst, že korunní princ byl odvezen do Ameriky, kam tehdy skutečně se odebral jeden muž, kterému dány značné peníze, se svým desítiletým synem. Montmorin jel s princem do Říma a představil jej papeži Piu VI., který jej vzal pod svou ochranu. Když francouzské vojsko vítězně v Itálii postupovalo (1796), Montmorin vstoupil s princem na loď a chtěl se odebrat do Anglicka. Na moři byli přepadeni francouzskou lodí, princ byl zajat a ve Francii uvězněn. Pomocí Josefiny, manželky prvního konsula Bonaparta, a ministra Fouchéa princ opět vysvobozen (r. 1803). Generál Pichegru odebral se tehdy k hraběti Provence-skému do Mitavy s prosbou, aby se svého synovce ujal, ale nepořídil: nešťastný princ pro tohoto svého vládyčtivého strýce již neexistoval. Vévoda Engiinský byl v Ettenheimu; u něho chtěl Montmorin se svým chráněncem hledati útočiště. V okolí Štrasburském byli zatčeni. Princ uvězněn v Štrasburské citadelle a za několik dní v poštovním voze dopraven do hradu Vincenneského u Paříže.

»Jeli jsme tři dni a tři noci,« vypravuje princ; »dojeli jsme na místo asi o půlnoci.« (Princ ovšem nevěděl kde byl). »Vedli mě všelijakými chodbami v pravo, v levo a přes schody dolů do žaláře, který neměl jiného otvoru nežli dvěře. Byl jsem v úplné tmě. Nějaký muž s lucernou mi přinesl polévku z vína, kterou jsem musel pojit v jeho přítomnosti. Polévka byla velmi horká a posílňala mě po té dlouhé unavující jízdě. Usnul jsem brzy a nevím, jak dlouho jsem spal; byl jsem stále v úplné tmě. Zase přišel muž s lucernou a přinesl mi džbán a malý bochník chleba; nemluvil ani slova. Usnul jsem zase a probudil jsem se konečně s velkým hladem. Domakal jsem se ke stolu; džbán tam stál ale chléb byl pryč. Hlad mě velice mořil, nemohl jsem spát. Konečně přišel zase ten muž a přinesl mi vodu a chléb. Zeptal

jsem se ho, kdo mi vzal můj chléb; neodpověděl mi a odešel. Snědl jsem hned půl bochníka chleba, napil se vody a ulehl. Když jsem se opět probudil, hledal jsem chléb, ale ten byl opět pryč. Moje oči tak přivykly tmě, že jsem konečně spozoroval, kterak přece vidím svou ruku, když ji držím před oko, a viděl jsem také, že nějakým malinkým otvorem u stropu padá paprsek světla do mého žaláře.»

»Abych si zachoval svůj chléb, zaobalil jsem zbytek do pokryvky a ulehl s ním do lože. Tu jsem pozoroval, že nějaká zvířata jako malí králíci veliká po mně lezou a patrně chleba hledají. Chytil jsem jedno z těch zvířat, ale kouslo mě tak do prstu, že jsem bolestí vykřikl a zvíře pustil. Mám posud ty jízvy na prstu na důkaz toho, co se mi tu přihodilo. Byly to krysy a ty braly mi jenom můj chléb k vůli zachování sebe, kdežto lidé mi brali můj život a mou čest. Moje postel byla otep slámy položená na podlahu a vlněná deka. Nikdy mi nedali ani prádla ani šatstva. Přišel čas, kde jsem byl bez košile, a kde kabát a kalhoty moje byly samé hadry. Musel jsem se zaobaliti do své deky, a i ta byla samá díra, protože ji rozkousaly krysy. Bylo mi 19 let, když mě zavřeli do tohoto žaláře, a zdálo se mi již, že jsem tam půl století. Slyšel jsem jenom kroky žaláříkovy, nikdy jeho hlasu, jelikož se mnou nikdy ani slova nemluvil, a někdy nad sebou bubnování, co se mi zdálo jako rachocení hromu. Samoten v té tmavé díře, opuštěn od celého světa, přemýšlel jsem často o tom s citem nevýslovné trpkosti, že již nemám žádných přátel a že jsem odsouzen k bídnému zahynutí. Moje vlasy byly dlouhé a moje tvář tak zarostla, že jsem si přicházel jako divoké zvíře, kdykoliv jsem rukou se dotkl svého obličej. Moje nehty byly tak dlouhé, že se lámaly, a musel jsem je ukousati. Již již jsem si zoufal nad tím, že bych kdy ještě uzřel povrch země, když v jedné noci jsem byl náhle probuzen dvěma osobami, které mě volali mým jménem. Zvedl jsem se s lože, a když jsem tu stál před svými přátely v té děravé dece a se svým zarostlým obličejem, tito s úžasem vykřikli: »Kdo je to?« Žalářík, který přišel s nimi, upokojil je, řka: »Je to on!« Když jsem přišel ven na čerstvý vzduch, omdlel

jsem, a když jsem zase nabyt vědomí, nacházel jsem se v kočáře, který s velkou rychlostí ujížděl.»

Byla to opět císařovna Josefína, která zprostředkovala vysvobození korunního prince. Rozvod její s císařem Napoleonem byl rozhodnut., a ona již nemusela své sympatie pro královskou rodinu obětovati interesům dynastie Bonapartovy.

Ještě téže noci, v níž princ byl vysvobozen ze žaláře Vincenneského, dojeli na místo, jehož princ nejmenuje, a kde byl přijat od oddaných přátel. Princ tam obýval odloučený pokoj, z kterého nesměl vycházeti. Přestál tam těžkou nemoc, a ještě nebyl zcela zotaven, když se musel dáti na útěk, jelikož přátelé jeho se obávali, že pobyt jeho v tomto místě jest prozrazen. Hrabě Montmorin byl jeho průvodcem. Šťastně se dostali přes hranice a na jaře roku 1809 byli ve Frankfurtě nad Mohanem.

Hrabě Montmorin měl v rukou list, který vlastnoručně napsala a svým podpisem opatřila královna Marie Antoinetta hned v prvních měsících pobytu královské rodiny ve věži Templářské. List tento potvrdil též král Ludvík XVI. svým podpisem a vytisknutím pečeti, kterou měl v Templářské věži. Královna v tomto listě dopodrobna popsala všechna zvláštní znamení, která princ měl na těle, aby mohl býti poznán od svých přátel, kdyby byl vysvobozen z vězení. Montmorin nyní zašil tento list do límce princova kabátu.

Obdrževše peníze od přátel z Francie, vydali se na cestu k vévodovi Brunšvickému, jemuž patrně svěřili kdo jsou, a od něhož obdrželi doporučující list na pruskou vládu. Na cestě do Berlína byli v nějaké vesnici zatčeni jako francouzští vyzvědači a dovedeni k majoru Schillovi, jehož sbor byl na blízku. Montmorin ukázal majoru Schillovi doporučující list vévody Brunšvického, a major Schill jej vyzval, aby prozatím s princem zůstal u něho. Oba byli ozbrojeni a sloužili v Schillově sboru. Sbor tento byl francouzským vojskem přemožen a rozeznán; Montmorin padl v bitvě, princ byl raněn a s jinými zajatými odveden do pevnosti Weselské. Dle rozkazu císaře Napoleona měli tito zajatí z Weselu býti dopraveni na galeje do Toulonu. Na cestě do Francie seznámil se princ s husarem sboru Schillova jménem Frie-

drihsem. Smluvili se spolu o útěku, který se jim podařil z jedné stanice za deštivé noci. Nedošli daleko té noci, protože princ při skoku se zdi trochu si vyvrtnul nohu. Když nastal den, schovali se ve vysokém žitě, které v tento den bylo jedinou jejich potravou. Když nastala noc, šli dále a natrhali si v nějakém sadě nezralého ovoce. Putovali jen v noci; přes den se ukrývali v lesní houštině nebo ve vysokém žitě. Po mnohých útrapách dorazili konečně do Německa. Byli ve Vestfalsku. Friedrichs, jakmile našli po nočním putování příhodné místo, kde by se mohli skrývat přes den, chodíval, jak říkal, picovat, t. j. hledat nějaké potraviny. Jednoho dne zastavili se k ránu v nějakém lese, kde starý dutý dub měl jim býti skrýší přes den. Princ v něm uleh, a Friedrichs odešel picovat. Princ usnul, byl však brzy probuzen štěkotem psa. Před dubem stál starý pastucha. Venkovský lid evstfalský tehdy nerad sloužil ve francouzském vojsku; vojenských sběhů všude bylo mnoho. Pastucha maje za to, že před sebou vidí vojenského zběha, domlouval polekanému princovi, aby se ho nebál, že také má syna u vojska a že ví, jak to je, a vyzval prince, aby s ním šel, že jej dobře skryje a že by mohl u něho zůstat na půdě v seně několik dní. Princ odpověděl, že musí čekat na svého druha, a když toho druha blíže popsal, řekl mu starý pastucha, že toho již neuvidí, že jej chytili francouzští žandarmové. Princ skutečně Friedrichsa již nespáčil. Měl po něm nějaký vak u sebe, o kterém tehdy ani ještě nevěděl, co obsahuje. Několik dní zůstal princ u dobrého pastuchy, který mu pak dal na cestu i několik stříbrňáků.

Cílem další cesty princovy byl Berlín; Friedrichs mu byl poradil, aby vstoupil do pruského vojska. Dlouho bloudil po neznámých krajinách; zlomyslní lidé často ukazovali ošumělému poutníkovi nepravou cestu. Jednoho dne šel velikým lesem, který neměl konce. Slyšel za sebou troubení poštovského; chtěl na něho čekat, aby se dověděl, jde-li pravou cestou. Vedle silnice stál kámen s nápisem: »Doctor Martin Luther.« Na ten kámen si sedl. Vůz přijížděl; princ přistoupil a oslovil kočmho. Tu mladý muž, který seděl ve voze, křikl: »Zadrž, švakře!«⁸⁸) a po krátké rozmluvě vyzval prince, aby si k němu sedl do kočáru. Princ vypravoval o svých

přiběžích, mluvil o vaku, který mu zůstal po soudruhu, a konečně vak ten byl společně prohledán. Našli v něm přes 1600 franků ve zlatě, zašitých do rozličných kusů šatstva.

V městě Vitemberku ubytovali se v hostinci u zlatého hroznu. Princ si koupil šaty; jeho soudruh jej sám oholil a učesal, tak že princ mohl slušně před lidmi se ukázati. Někáký známý princova soudruha se našel, který prince přepašoval přes hranice do nejbližšího pruského města Treuenbrietzen. Odtamtud do Postupimi zase šel spolu v poštovním kočáře. Z Postupimi do Berlína dostal se princ podobným způsobem, jako přes pruské hranice. V Berlíně bydlil princ v prvních dnech v hostinci u černého orla.

Chtěl vstoupiti do pruského vojska, avšak bylo mu řečeno, že král pruský žádného cizince do svého vojska nepřijímá. Chtěl se představiti králi, ale nebyl k audienci připuštěn. Za svého pobytu v Itálii naučil se hodinářství od muže své první ochránitelky, i ustanovil se na tom, že bude hodinářem. Nemaže nižádných průkazů, a uslyšev, že rozený Francouz Lecoque jest presidentem policie, princ mu psal, řekl mu, kdo jest, a oč se mu jedná. President Lecoque po té osobně přišel do princova bytu, činil všelijaké otázky, a když patrně odpovědi byl spokojen, ptal se konečně, nemá-li snad princ při sobě nějaký důkaz své totožnosti s korunním princem Ludvíkem XVII. Princ ukázal presidentovi onen list, podepsaný královnou Marií Antoinettou a Ludvíkem XVI., který byl obdržel od hraběte Montmorina. Lecoque poznal podpisy krále a královny. Nazejtří požádal prince, aby mu ten list odevzdal, dokládaje, že o princovi mluvil s králem a že král ten list chce viděti. Princ zdráhal se ten list dáti z ruky a naléhal na to, aby sám mohl promluvit s králem. Lecoque odpověděl, že to prozatím není možno, avšak ujistil prince, že bude míti u krále slyšení, jen až president ministerstva Hardenberg bude o všem zpraven. Princ uřízkl klikatě přes pečeť svého otce kousek papíru od listu tak, aby podpisy Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty zůstaly neporušeny, podržel si ten kousek papíru a odevzdal list presidentovi policie. Několik týdnů minulo. Princ konečně šel zase k Lecoqueovi, a ten mu řekl, aby si nedělal žádných starostí,

že brzy uslyší, co se má státi, ale že se ministr až posud v příčině jeho neustanovil na ničem definitivním. Po krátkém čase poslal Lecoque pro prince a řekl mu: »Nesmíte zůstat v Berlíně; jest to nebezpečno pro vás a pro nás.« Později mu řekl ještě, že králi není možno v příčině jeho tak jednati, jak by rád chtěl.

Musíme věděti, že Prusko v těchto letech nacházelo se v stavu úplné odvislosti od libovůle císaře Napoleona, ba že existovalo jenom z jeho milosti, a že Napoleon všemi prostředky pronásledoval dynastii Burbonskou. Roku 1811 již se vědělo, že Napoleon baží po nadvládě nad celou Evropou a že chce také pokořiti Rusko. Ministr Hardenberg tehdáž byl pro alianci s Ruskem, ale pruský král z opatrnosti uzavřel alianci s Napoleonem, a pruské vojsko táhlo s francouzskou armádou do Ruska. V Paříži nesmělo se tedy věděti, že Prusko poskytuje útočiště korunnímu princí Burbonskému. Princ neměl slyšení ani u krále ani u ministra Hardenberga; jen policejní president s ním jednal, dal mu průvodní list na jméno K a r e l Vilém Naundorf dal mu »závitek zlatých mincí«, slíbil mu, že se i dále o něj postará, a radil mu, aby se usadil v Špandavě. Tam aby i-nom řekl, že jeho průkazy jsou v rukou policejního presidenta Lecoqua, a především aby byl opatrný a nikomu neprozradil svého tajemství.

Princ obdržel v Špandavě měšťanské právo bez předepsaných průkazů, tedy způsobem zcela výmínečným, a oženil se tam r. 1818 též beze všech k tomu potřebných listin. Od Lecoqua stále dostával peněžité podpory.

Z toho všeho jest, tuším, patrné, že tak zvaný Naundorf, hodinář a z vyššího rozkazu měšťan v Špandavě, nebyl pokládán v Prusku za sprostého tuláka, ba naopak, že beze vší pochybnosti pruská vláda i sám pruský král byli úplně přesvědčeni, že jest to korunní princ francouzský. Popřáli mu v Prusku pojištěné existence pod výminkou, že nikomu nevyzradí, kdo jest. Dáno mu na srozuměnou, že pruská vláda by nebyla s to, aby ho zachránila před císařem Napoleonem.

Přišel rok 1814 a s ním pád císaře Napoleona. Princ psal v tomto roce králi pruskému, caru ruskému, císaři rakouskému, ministru Hardenbergovi, presidentu Leco-

Královna Marie Antoinetta před soudem.

quovi, ale od nikoho nedostal odpovědi. Císař Napoleona, odpovědného nepřítele Burbonů, již nebylo; Burbonové se navrátili do Francie, bratr krále Ludvíka XVI., hrabě Provenceský, nastoupil na obnovený trůn královský ve Francii pod jménem Ludvíka XVIII.; o Ludvíku XVII. ničeho neslyšíme. Víme však, že císařovna Josefina zcela určitě řekla caru Alexandru I., že korunní princ francouzský žije, a že pravým legitimním králem francouzským jest jenom Ludvík XVII.; můžeme také se vši možnou určitostí tvrditi, že nejen král pruský a jeho ministr Hardenberg, nýbrž i císař rakouský a také hrabě Provenceský dobře věděli, že korunní princ francouzský nezemřel v Templu, a že žije v Špandavě pod jménem Naundorf. Avšak marně hledáme v pramenech historických nějakou zmínku o Ludvíku XVII. Nikdo dle těchto pramenů o něm nemluví, jakoby nikdo o něm nevěděl. Hrabě Hérisson, neúnavný objevovatel historických tajností, podává ve svém nejnovějším spise³⁹⁾ tajnou zprávu Burbonského agenta Wildermetha, který r. 1814 vyjednával se všemi ministry spojených mocností, a také v této tajné zprávě není ani nejmenší zmínky o Ludvíku XVII.

Jest možno, že král pruský, který zcela určitě věděl, že korunní princ francouzský žije v jeho říši, že pruský ministr Hardenberg, který věděl totéž, že ruský car Alexandr, kterému císařovna Josefina řekla, že korunní princ francouzský žije, a že jediným legitimním králem francouzským jest Ludvík XVII., ani nemluvě o osobách jiných, které to též věděly, — jest možno, že v těch četných poradách, které se tehdy konaly na půdě francouzské mezi spojenými mocnáři a jejich ministry, a v kterých hlavně se jednalo o tom, co se má státi a kdo má ve Francii po Napoleonovi býti panovníkem, nikdo by se nebyl zmínil o Ludvíku XVII.? Myslím, že to není možno, a tajný článek ve smlouvě pařížské, kterou 23. dubna 1814 hrabě Provenceský byl ustanoven králem francouzským pod jménem Ludvíka XVIII., jest patrný důkaz, že tomu tak nebylo.

Článek tento, který Labrelé de Fontaine přepsal z originálu smlouvy, zní takto: »Ačkoliv vysoké mocnosti spojené nemají jistoty o smrti syna Ludvíka XVI., situace evropská a zájmy politické vyžadují, aby byl

postaven v čelo vlády ve Francii Ludvík Stanislav Xaver, hrabě Provenceský, zjevně pod titulem krále, ale skutečně dle tajné smlouvy jenom jako vladař království (régent du royaume), na dvě léta, a spojené mocnosti zachovávají sobě právo mezi tím časem nabýti úplné jistoty o události, dle které pak dále bude ustanoveno, kdo má býti mocnářem ve Francii.«

Hrabě Gruau de la Barre, o kterém ještě bude řeč, praví velmi případně o tomto tajném článku Pařížské smlouvy: »To znamená, že spojené mocnosti, které uváděly v pochybnost, co dobře samy věděly, jelikož princ jim byl oficiálně oznámil svou existenci a místo svého útočiště, využítkovaly ve svém zájmu vládychtivosti strýcovy a schválily jeho usurpaci trůnu: avšak s nepřímou vyhrůžkou, že během dvou let tato usurpace se zruší, kdyby nepodrobil majestátnost královského trůnu francouzského svrchované vůli cizinců. A Francie byla pokořena, a Ludvík XVIII. zůstal králem.«

Ludvík XVIII., iakmile jednou provisorně se usadil na královském trůně, postaral se všemi možnými prostředky o to, aby na něm zůstal definitivně. Spojeným mocnostem povolil vše, cokoliv žádaly, a toho nebylo málo. Francie byla nemilosrdně pokořena s přívolením svého krále, který ovšem byl králem jenom z milosti spojených mocností. V příčině svého synovce Ludvíka XVIII. zajisté dokazoval spojeným mocnostem, že by nebylo záhodno a radno postaviti na trůn královský hodinnáře Špandavského; tím že by se uškodilo interesům principu monarchického, a že jenom on, který nikdy nesešloupil z ovzduší královského dolů mezi obyčejný lid, jest způsobilý k tomu, aby důstojně reprezentoval mocnost panovníckou. Takto nešťastný korunní princ byl obětován mstivosti spojených mocností, vládychtivosti svého strýce, a odsouzen k věčnému zapomenutí.

Brzy měl pocítiti následky tohoto ortele, který nad ním vyslovila vysoká státní politika evropská.

Roku 1816 učinil princ ještě pokus přivésti ku platnosti práva svého rodu. Důstojník velké armády Napoleonovy, jménem Marsin nebo Marassin, zůstal těžce raněn v Špandavě. Princ se s ním seznámil, stal se důvěrným jeho přítelem, a svěřil mu svoje tajemství. Když tento důstojník r. 1816 měl se vrátiti do Francie, princ mu

dal nějaké spisy, které měl doručiti králi Ludvíku XVII. a vévodkyni Angoulemské. Dvě léta čekal na nějakou zprávu od něho, ale nic nepřišlo. Zdá se, že tento domnělý přítel princův, jakmile byl ve Francii, zapomněl na to, co v Špandavě slíbil, a řídil své jednání dle toho, co ve Francii našel. Princ pak psal r. 1818 vévodovi Berry, druhému synu hraběte Artoiského (Karla X.) a ujistil jej, že nikterak nehodlá činiti nároků na francouzský trůn; ale i tento list zůstal bez odpovědi.

Pruská válka musela v tom čase principi dáti na srozuměnou, že, máli býti dále trpěn na pruském území, třeba bude, aby pustil mimo sebe všechny tyto pokusy domáhati se uznání svého královského rodu, a spokojil se býti hodinářem v Špandavě, neboť princ, pro něhož nastala doba úplné beznadějnosti, píše (str. 103): »Ze zvláštních příčin ustanovil jsem se na tom nikdy již nevstoupiti na jeviště světa, ale odevzdati se věčnému zapomenutí. Následkem toho oženil jsem se dne 18. října 1818 se slečnou Johannou Einertovou, která ztratila svého otce, a jejíž rodina, ač původu šlechtického, byla zbavena všech výhod tohoto stavu dlouhou řadou nešťastných případů.«

Dne 31. srpna narodila se z tohoto manželství dcera Amélie. Po dřívější resignaci probudil se nyní v princovi cit otcovský a snaha pojistiti alespoň svým dětem nějaké výhody, které by přineslo uznání královského rodu jeho. Psal ministru Hardenbergovi,⁴⁰⁾ aby mu vrátil papíry, které mu odevzdal a kterými mohl dokázati, že jest synem krále Ludvíka XVI. Nedostal ani těch papírů aniž jaké odpovědi.

Na počátku roku 1820 psal po druhé vévodovi de Berry do Paříže, a od toho brzy přišla odpověď datovaná dne 3. února 1820. Vévoda mu psal, že »v příčině jeho byl sveden k omylu« (he informed me that he had been deceived respecting me). Vévoda byl tedy přesvědčen, že ten, který mu píše, jest Ludvík XVII., a my víme o výstupu, jež vévoda měl se strýcem svým, králem Ludvíkem XVIII., před kterým zastával se práv svého nešťastného bratrance. Vévoda Berry byl zavražděn dne 14. února 1820, a není nemožno, že tato vražda jest ve spojení s tím, že vévoda před usurpátorem trůnu hájil nároků pravého legitimního krále dynastie Burbonské.

Roku 1821 přestěhoval se Naundorf se svou rodinou ze Špandavy do města Brandenburga, kde si koupil dům vedle městského divadla. Měl tehdaž úmysl odebrati se do Francie, avšak úmysl ten zmařen událostmi, které jsou patrným důkazem, že pruská vláda dle žádosti francouzského krále Ludvíka XVIII. propůjčila se k tomu, aby ubohého prince, nemohouc ho dobře tělesně utratiti, aspoň morálně zničila.

Divadlo městské v Brandenburgu shořelo a vedlejší dům Naundorfův též. Nisméně Naundorf zatčen a obžalován, že oheň založil on. Podařilo se mu platnými svědky dokázati, že obžaloba jest bezdůvodná, i byl propuštěn na svobodu. Krátký čas potom byl opět zatčen a obviňován, že je penězokaz, že dělal a rozšiřoval falešné tolary. Jeden svědek udal, že viděl Naundorfa jistého dne večer na břehu Havely, jak tam sypal falešné tolary. Naundorf dokázal svědky, že téhož dne pozdě večer z Berlína přijel domů, a že hned po té byl zatčen. Přišel svědek jiný, který vypověděl, že mu Naundorf dal falešné tolary mezi penězi, kterými zaplatil koupěný dům. Ačkoliv i to patrně nedalo se dokázati, princ byl odsouzen na 4 léta do káznice a v ortelu stálo: »Ačkoliv svědectví, která byla vydána proti Karlu Vilému Naundorfovi, nejsou dostatečně k tomu, aby mohl býti ze skutku usvědčen, přece v přítomném pádu odsouzení jest nutno, protože během vyšetřovacího jednání objevil se jakožto nestoudný lhář, nazývaje sebe princem dle rodu a dávaje na srozuměnou, že náleží k vznešené rodině Burbonské«.

Ortel tento vyžaduje vysvětlení. Jak již známo, dostal princ, když se usadil v Špandavě, od policejního presidenta Berlínského Lecoqua průvodní list na jméno »Karel Vilém Naundorf, narozený ve Výmaru.« Dle toho udal princ vyšetřovacímu soudci v Brandenburgu na otázku »Jak se jmenuje a odkud jest«, že se jmenuje Karel Vilém Naundorf a že jest narozen ve Výmaru. Psali do Výmaru, a odtamtud přišla odpověď, že rodiny Naundorf ve Výmaru není, a že se tam nenarodil Karel Vilém Naundorf. Po té řekl vyšetřovací soudce principi: »Jsteli poctivý člověk, proč nemluvíte pravdu?« Princ odpověděl: »Pane, jsem rodem princ a nešťasten bez vlastní viny. Avšak nemohu vám odhaliti tajemství svého rodu. Musili soudní dvůr

to vědět, nechať se obrátí na J. V. krále pruského, který ministrem Hardenbergem a policejním presidentem Le-coquem byl o tom zpraven, že skutečně mám nároky na toto vysoké postavení ve společnosti lidské.« — »To není pravda,« pravil soudce. — Princ klidně odvětil: »Nenáleží vám v této věci rozhodovati; pište králi; to je vše, co můžete dělati.« — »Nuže,« řekl po té soudce, »podám ministru Hardenbergovi zprávu, a požádám o jeho rozkazy.« —

Princ tedy nikterak neřekl sám, že jest princem rodu Burbonského, ale vláda pruská dala mu tento titul, a věděla dobře proč.

Roku 1828 princ byl propuštěn z káznice; zároveň došel z Berlína rozkaz, že nesmí zůstat v městě Brandeburgu a vůbec ne na blízku hlavního města. Byl internován do malého slezského městečka Krossenu. Byla to pro rodinu princovu dlouhá léta veliké nouze a bídy. Do Krossenu přišel princ maje 48 franků; to bylo celé jeho jmění. Pracoval ve dne v noci, aby mohl vyživiti svou rodinu. Brzy se mu vedlo tak dobře, že mohl míti ve svém obchodě pomocníka. Opět tam dostal z vyššího rozkazu právo občanské, a okolnost tato získala mu v Krossenu věrného přítele a horlivého ochránce. Syndik města Petzold jsa přesvědčen, že tak zvaný Naundorf, kterému dle rozkazu vládního musí se dáti právo občanské, nemůže býti obyčejným řemeslníkem, vyhledal prince, získal si jeho důvěru, dověděl se, kdo jest, a zasažoval se všemožně o to, aby práva jeho rodu přivedl ku platnosti. Petzold dopsal sám v té příčině králi pruskému, vévodkyni Angoulemské a francouzskému králi Karlu X. Prince měl k tomu, aby se obrátil na francouzského vyslance v Berlíně, hraběte d'Agout, a aby mu poslal psaní na krále francouzského Karla X. s prosbou, by toto psaní oficiálně dodal svému králi. Petzold dle toho, co mu princ svěřil o papírech svých, které jsou v rukou pruské vlády, věděl, že vyslanec francouzský má v Berlíně příležitost přesvědčiti se o totožnosti hodináře Krossenského s korunním princem francouzským. Petzold konečně byl sám v Berlíně a žádal za audienci u pruského krále, nebyl však přípuštěn.

Nastal rok 1830. Revoluce červencová učinila ve Francii konec dynastii Bourbonské, a králem francouz-

ským stal se vévoda Orleanský pod jménem Ludvíka Filipa I. Avšak tento obrat politický nezpůsobil nižádné zlepšení v osudu korunního prince, spíše opak. Nový král francouzský byl ještě méně nakloněn uznati jeho nároky nežli bližší jeho příbuzní. Jednání pruské vlády k ubohému princovi stávalo se nepřátelským. Agitace zavedená Krossenským sindykem Petzoldem ve prospěch prince byla pruské vládě proti mysli a musela jí býti učiněna přítrž. Princ Karolath byl poslán do Krossenu a navštívil tam Naundorfa. Ten neudává, co mu řekl, a praví jenom, že »ze šetrnosti nechce o tom mluvit« (delicacy restrains my pen). Syndiku Petzoldovi vytýkal Karolath přísně, že se nepovolně míchá do záležitosti velmi vážné, a hrozil mu trestem pevnosti, kdy by toho nechal. Krátký čas potom Petzold náhle zemřel (16. března 1832), a princ vyslovuje domněnku, že byl otráven.

Minul rok, a princ patrně v tomto roce žil klidně, pracoval v obchodě svém a nepodnikal ničeho, co by mohlo proti němu podrážditi pruskou vládu. Nicméně obdržel na jaře r. 1833 z Berlína od přátelské ruky anonymní přepis, že pruský král dle rady svých ministrů vydal rozkaz, aby princ byl zavřen do nějaké pevnosti. Přepis končil dobře míněnou poznámkou, že snad ještě bude dosti času, aby se princ útekem zachránil. Princ bez odkladu šel na policejní úřad a žádal za pas na cestu do cizozemska. Řeklo se mu, že jen ministerstvo může jemu takovýto průvodní list vydati. Psal tedy do Berlína, a žádal za průvodní list na cestu do Berlína, aby se tam mohl brániti proti tomu, co mu hrozí. Z Berlína dostal průvodní list na jméno Karel Ludvík narozený ve Versaillech. Místo do Berlína šel princ do Drážďan, dostal tam od francouzského vyslanectví viso na cestu do Francie, a přišel po všelijakém dobrodružství dne 26. května 1833 do Paříže. Tu počala pro něj nová, poměrně skvělá doba jeho života. Ocitnul se jakožto uznaný královský princ v kruhu věrných a oddaných přátel, žil ne sice v královském přepychu, ale v stavu všestranně zabezpečeného hmotného blahobytu a pojištěné samostatnosti, jichž mu poskytovala obětavá oddanost četných přívrženců. A o jeho rodinu bylo též postaráno; rodina tato byla z Krossenu přestěhována do

Drážďan, a tam jí bylo přichystáno živochytí slušné a důstojné.

Princ totiž vyhledal a našel v Paříži osoby, které byly žily na dvoře Ludvíka XVI., a víme již, že jak zvaný Naundorf ode všech byl dle neklamných příznaků poznán jakožto první korunní princ francouzský Ludvík XVII. Osoby tyto byly: bývalá chůva korunního prince paní de Rambaud, manželé Marco de Saint-Hilaire, bývalý ministr Ludvíka XVI. pan de Joly, a bývalý soukromý tajemník králův Brémond.

Kruh přátel a přívrženců, kteří své jmění a svou práci ochotně věnovali službám nešťastného prince, brzy se rozšířil, a princ měl po boku právní zástupce Urbáče Gruau de la Barre, bývalého státního návladního, a advokáty Briqueta a Lapradea. I slavný Crémieux hájil jeho nároků.

Ustanoven postup jednání, kterým by měl princ dosíci veřejného uznání svého královského rodu; i mělo se to díti zcela otevřeně a zjevně.

Princ psal především králi Ludvíku Filipovi, řekl mu, že není jeho úmyslem činit nároky na královský trůn francouzský, ale jenom domáhati se toho, aby bylo veřejně uznáno, že nezemřel dne 8. června r. 1795 v Templu, že žije a že jest občanem francouzským, a končil tím, že neprosí za žádnou zvláštní přízeň a podporu, ale že má za to, že jest povinností krále ponechati mu úplnou svobodu v tomto spravedlivém boji o jeho přirozená práva.

Za druhé měl se princ domáhati setkání a rozmluvy se svou sestrou vévodkyní Angoulemskou, aby jí přesvědčil, že skutečně jest jejím bratrem. Této své sestře princ byl psal nejprv ze Špandavy 3. srpna 1815, pak v březnu 1816 a dne 11. března 1817, ale nikdy od ní odpovědi neobdržel. Nyní (1833) byla vévodkyně Angoulemská sama ve vyhnanství a bydlila s králem Karlem X. v Praze na Hradčanech.

Šlechtic Morel de Saint-Didier, věrný přívrženec princův, byl poslán do Prahy, aby vyjednával o setkání princovo s vévodkyní. Přijel do Prahy 10. ledna 1834 a měl 12. ledna u vévodkyně slyšení, o kterém podává princ obšírnou zprávu dtdo. 5. února 1834.⁴¹⁾ Morel odevzdal vévodkyni přípisy princovy, jichž v jeho pří-

tomnosti nečtla, ale řekla mu, že si je všechny přečte, a že vše oznámí králi (Karlu X.) a korunnímu princovi, t. j. svému manželu vévodovi Angoulemskému. Morel do podrobnosti vyložil vévodkyni, která on a jiné osoby jsou pevně přesvědčeni, že Naundorf jest skutečně jejím bratrem dle podobnosti rodinné a dle všeho, co vypravuje o svém mládí. Vévodkyně však stála pevně na tom, že její bratr zemřel v Templu, že ona to ví zcela jistě. Morel oznámil vévodkyni, jak mu bylo uloženo, že princ práva svá na královský trn francouzský postupuje vévodovi de Berdeaux, a že ani pro své děti si nevyhrazuje nároků v této příčině.

Několik dní potom pozvala vévodkyně Angoulemská Morela k sobě. Mluvílo se hlavně o paní Rambaudové a o důležitosti jejího svědectví v tomto případě. Morel konečně přednesl vévodkyni žádost, aby svolila osobně setkat se s princem. Vévodkyně to rozhodně odepřela, ale vyžádala si, by jí pan Naundorf všechno psal, co slibuje, že jí sdělí ústně; že ona si to rozmyslí, a pak že se na něčem ustanoví. Morel končí tuto první zprávu nadějnými slovy o konečném žádoucím výsledku.

Morel po druhé poslán do Prahy v měsíci červenci 1834, a s ním jela staříčká paní Rambaudová. Přátelé princovi nepochybovali o tom, že paní ta přesvědčí vévodkyni Angoulemskou o totožnosti Naundorfa s jejím bratrem. Paní Rambaudová již byla psala vévodkyni, že bratr její jest nalezen, která se s ním sešla, a jak nezvratně jest přesvědčena, že jest to on. Morel podal princovi o druhé své cestě do Prahy opět podrobnou zprávu dtdo 5. září 1834.⁴²⁾

Chování vévodkyně k vyslanci princovu se úplně změnilo. Dřívější přívětivost byla ta tam, mluvila tónem chladným, ba příkrým, chtěla patrně Morelovi dáti na srozuměnou, že tato celá záležitost u ní jest vyřízena a odbyta, a že již nechce jí býti obtěžována. Velmi určitě tvrdila, že bratr její jest mrtev, že toho má důkazy. Co Naundorf napsal o svých upomínkách z mládí, to prý někde asi četl v nějakých knihách. »Tento člověk,« pravila ona do slova, »není než podvodník, ale velmi chytrý.« Ona že se nikdy nemůže osobně s ním setkat, protože by to vypadalo, jakoby jej skutečně uznala za svého bratra.

Když jí Morel řekl, že princ o tom ví, kterak král pruský jej pomlouval u jeho sestry v Pilnicích nebo v Drážďanech, vévodkyně byla překvapena, že je to známo, a že konečně, že to nebylo ani v Pilnicích ani v Drážďanech, ale v Teplicích, kde jí pruský král o Naundorfovi řekl: »Tento člověk skutečně žil nějaký čas v mé říši; je to blázen, a jenom vzhledem k jeho pomatené mysli nebyl proti němu vynesena rozsudek přísnější.« Král pruský prohlásil tedy prince za člověka choromyslného, a vévodkyně Angoulemská pokládala téhož člověka za podvodníka náramně chytrého.

Mezi tím paní Rambaudová byla obdržela z Chebu svá zavazadla, a Morel učinil potřebné kroky, aby jí vymohl slyšení u vévodkyně. Šel na Hradčany a požádal dvorní dámu, hraběnku Agoultovou, by oznámila vévodkyni, že do Prahy s ním přišla paní Rambaudová, bývalá chůva korunního prince, a že prosí, aby byla od vévodkyně přijata. Nazejtří obdržel pan Morel od hraběnky Agoultové odpověď, kterou tu výslovně podávám: »Pane! Vykonala jsem, co jste mi uložil. Odpověď korunní princezny jest, že znala paní de Rambaud, která před více než 40 lety byla chůvou korunního prince, ale že to nemá za možné, aby osoba v jejím stáří byla podstoupila tak namáhavou cestu, a že tedy neví, proč by přijala osobu, kterou jste pod tímto jménem sem přivedl; že četla všechno, co jste jí odevzdal, a že nenašla ničeho, co by mohlo změnit její náhledy nebo rozhodnutí, které Vám vyslovila.«

Vévodkyně Angoulemská takto přímo prohlásila šlechtice Morela za podvodníka, který přivedl do Prahy ne skutečnou paní Rambaudovou, ale nějakou jinou starou dámu. Věděla dobře, že co Morelovi vzkazuje, není pravda, ale pravdu mluví ona nemohla a nesměla. Kdy by byla chtěla mluvit pravdu, byla by musela říci: »Já se velice obávám, že paní Rambaudová mě přesvědčí, o čem přesvědčena býti nechci a nesmím; proto její návštěvu musím odmítnouti. V rodinné radě Burbonů uzavřeno jest neodvolatelně, že můj bratr jest mrtev. On musí býti mrtev, protože s ním nechceme se sdělit ani

o nároky na královský trůn francouzský, ani o jmění královské rodiny Burbonské.« To vše ovšem vévodkyně Angoulemská říci nemohla, k tomu se přiznati nechtěla, a proto si pomohla nešlechetnou iusinuací, viníc poctivého člověka z podvodu.

Otto Friedrichs dal svému důkladnému dílu o Ludvíku XVII. titul *Un Crime politique* (Politický zločin), a zajisté tu jde o skutečný zločin. Neboť jeli to zločin, když někoho připravují o život, abych se zmocnil jeho majetku, zajisté to není menší zločin, když živého člověka prohlašuji za mrtvého, abych mu nemusel vrátiti jeho nároky na majetek, jež jsem si pro případ jeho úmrtí prozatím přivlastnil. A právě to spáchala královská rodina Burbonská na osobě korunního prince francouzského, a spoluvinníky při tom byli mnozí tehdejší mocnáři evropští. Proto řekl anglický diplomat hraběti Gruau de la Barre: »Váš princ nemůže nikdy býti uznán; bylo by tím těžce kompromittováno příliš mnoho vysoko postavených osob v Evropě.«

Rakouská vláda postarala se o to, aby vévodkyně Angoulemská nebyla dále obtěžována. Morel de Saint-Didier a paní Rambaudová dostali policejní rozkaz, aby ihned opustili Prahu. Odebrali se do Drážďan, kam byl princ přijel, doufaje, že jeho sestra bude od paní Rambaudové přesvědčena a svolí osobně se s ním setkat. Nyní ovšem se všichni tři s nepořízenou vrátili do Paříže.

Rodina Burbonská nepřestala na tom, že zamýšlela setkání jeho se sestrou, a také francouzská vláda všelijak se přičinila, aby všechny další pokusy princovy o veřejné uznání jeho přirozených práv a nároků byly zmařeny. Princ byl v Paříži bedlivě střežen tajnou policií; všechny jeho kroky ustavičně pozorovány. Jenom když dne 20. ledna 1834 v 8 hodin večer na něj učiněn vražedný útok, podivnou náhodou žádný policejní orgán nebyl po ruce, aby to zamezil. Útok byl učiněn v nejbližším okolí královského zámku Tuilerijského v tak nazvané »cour du Carrousel« dvěma muži, kteří šťastně utekli a stíhání nebyli. Princ byl jako zázrakem zachráněn. Rána dýkou mu zasazená vrazila na medailon Panny Marie, jež nosil na prsou. Princ porazil jednoho útočníka a padl s ním sám na zemi. Čtvrtým dalším bodnutím byl jenom

lehce poraněn. Přijíždějící kočár zaplašil vrahy, a princ měl ještě tolik síly, že mohl dojít do svého bytu. Pařížská policie nemohla těchto dvou vrahů vypátrati.

Dle usnesení právních přátel princových měl být založen veřejný list, jehož úlohou by bylo seznámiti širší obecnost s celou záležitostí a získati veřejné mínění pro věc potomka královského rodu neštěstím stíhaného. Potřebné peněžité prostředky byly sebrány, a redaktorem listu byl ustanoven jisto Thomas, žurnalista, který se přihlásil jakožto vělý přívrženec princův a horlivý obhájce jeho práv a nároků. Časopis *La Justice* (Spravedlnost) začal vycházeti v létě roku 1835, měl však jenom krátké trvání, a přestal vycházeti v měsíci říjnu 1835 následkem soudní rozepře mezi princem a redaktorem, která zasluhuje bližšího povšimnutí.

Žurnalista August Thomas patrně byl jenom chytrý spekulant, který asi měl za to, že se dodělá v princově službě kdo ví jakých hmotných výhod a tučných výdělků. Bez pochyby brzo viděl, že tomu tak není, a též o tom nemůže býti pochybnosti, že se na něho působilo se strany princovy nepřátelské, a že byl sveden k tomu, aby prince ve veřejném mínění zničil. Dne 9. října 1835 podal Thomas na prince žalobu, v které pravil, »že Karel Vilém Naundorf osobuje si titul vévody z Normandie a vydává se za syna Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty podvodným způsobem imponoval jeho lehkověrnosti a zneužil jeho důvěry; že prostředkem falešných jmen a titulů svedl jej k tomu, by se stal jeho přívržencem; že pak jej navedl k tomu, aby byl redaktorem listu *La Justice* slibuje, že zapraví všechny útraty, a že mu dluhuje velké peníze; že on Thomas byl za to všelijak pronásledován, a že nyní obdržel od pruského vyslance určitou zprávu, že tak zvaný vévoda z Normandie není nikdo jiný, nežli Naundorf, syn pruského hodináře, který ještě žije.«

Proti žalobě této podal princ žalobu vzájemnou, v které vyzval Thomasa, aby předložil soudu účty ze 23.000 franků, které od něho byl obdržel na vydávání časopisu *La Justice*, jenž vycházel jenom půl třetího měsíce, a aby též podal určité důkazy na to, že tak zvaný Naundorf jest synem pruského hodináře, který ještě žije.

Přelíčení konalo se teprve dne 23. února 1836. Thomas byl usvědčen, že skutečně obdržel od prince hotových peněz ne jenom 23.000 franků, ale celkem přes 30.000 franků, že tyto peníze nevynaložil na vydávání časopisu, nýbrž že je všelijakým způsobem promarnil, a že princ mu ničeho nedluhuje. Důkazů na to, že princ jest synem pruského hodináře a že ten hodinář ještě žije, nepodal žádných, a pruské vyslanectvo dosvědčilo, že panu Augustu Thomasovi nikdy podobného sdělení neučinilo. Thomas byl odsouzen, a princ alespoň v tomto případě zůstal vítězem.

Mělo se nyní přikročiti k tomu, aby záležitost princova veřejně byla projednána, aby před soudem podati mohl důkazy o své totožnosti se synem krále Ludvíka XVI. K tomu konci citoval princ dne 13. června 1836 před občanský soud Pařížský (Tribunal civil de première instance) vévodkyni Angoulemskou, vévodu Angoulemského a bývalého krále Karla X., jelikož (jak zní list provolávací) »žadatel není nikdo jiný než — jak bude dokázáno svého času a na patřičném místě listinami a svědky, — Ludvík Karel vévoda z Normandie, narozený ve Versailech v departementu Seine te Oise, dne 27. března 1785 z manželství Ludvíka Augusta, krále francouzského a navarrského, a Marie Antoinetty Johanny, arcivévodkyně rakouské, královny francouzské a navarrské. Neboť křivě a z příčin politických bylo tehdejší vládou prohlášeno, že zemřel v Templu, kde byl se svou rodinou uvězněn dne 13. srpna 1792, proti čemuž on podá důkaz, že to dítě, které v Templu zemřelo, bylo podvrženo na jeho místo, aby se zakrylo jeho vyvážnutí, a že on jest skutečně ten, který oddanými přáteli byl z Templu vysvobozen. Pročež žádá, aby bylo usneseno a nařízeno, že jmenovaný akt, kterým prohlášeno bylo jeho úmrtí, v případě, že by ho bylo užito proti němu, jest neplatný, jelikož křivě svědčí o úmrtí žadatelově, a aby jemu navrácena byla všechna práva náležející občanu francouzskému. Žadatel zachovává sobě právo po soudním rozhodnutí pořadem zákona táhnouti se k podílu rodinného majetku naproti vévodkyni Angoulemské a všem ostatním, kterých se to týká.«

Soudní citace zněla »na čtyři měsíce od včerejšího dne o půl 10. hod. dopolední,« t. j. na den 12. října 1836.

Ještě dříve, nežli tato citace soudní byla uveřejněna, Preussische Staatzeitung Seine et Oise měla ve svém čísle ze dne 30. května 1836 tento článek:

»V měsíci červenci bude se před občanským soudem departementu Seine et Oise konati přelíčení nad míru zajímavé. Pan Naundorf, známý svým víceletým pobytem v Prusku, kde provozoval řemeslo hodinářské, zamýšlí tvrditi a dokázati před soudem, že prohlášení smrti Ludvíka XVII dne 8. června 1795 jest křivé. On přijal jméno Karel Ludvík a dělá nároký na důstojenství korunního prince francouzského, syna Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty. My jsme zde velmi zvědaví na průběh a výsledek tohoto přelíčení, které jest velmi zajímavé pro svou důležitost a pro vysoké postavení svědků, kteří z protivné strany budou slyšáni a jichž výpovědi budou velice poučivé. Všechny pokusy, které byly učiněny k tomu konci, aby zjištěny byly rodiště p. Naundorfa, zůstaly vesměs bez uspokojivícího výsledku. Vše, co víme, jest, že pan Naundorf přišel r. 1810 do Pruska, že po dvě léta (?) užíval měšťanského práva ve Špandavě, a že se tam oženil r. 1818, aniž by se byl vykázal nějakým rodným listem. Zajisté nic není méně dokázáno než to, že korunní princ francouzský skutečně zemřel v Templu, a okolnost tato spolu s nejistotou původu p. Naundorfa zvěstuje nám nanejvýš zajímavé rozpravy, které svým čtenářům zajisté podáme.«

Doporučuji tento novinářský článek bedlivému uvážení svých laskavých čtenářů. Byl to úřední list vládní, který tento článek přinesl r. 1836, tedy v době, kde v takovémto listě nic se neuveřejnilo bez přísné censure, t. j. jinými slovy, bez přivolení nebo přímo na rozkaz vysoké vlády. Tu tedy vlastně pruská vláda mluví o záležitosti tak zvaného Naundorfa, dělá se, jako by nevěděla vše zcela dobře, říká na př., že Naundorf byl dvě léta ve Špandavě, kdežto dobře věděla, že tam byl deset let, dělá se, jako by nevěděla, kdo vlastně ten Naundorf jest, přiznává se přímo k tomu, že prý nikdy nemohla vypátrat, odkud ten Naundorf pochází a kdy byl narozen, a říká tím sama, že tedy neznámému tuláku dáno bylo v Prusku na vyšší rozkaz měšťanské právo a ještě k to-

mu v pevnosti, a nepozoruje ani, že se tím dopouští podivné nejasnosti. Sama dala princovi jméno Naundorf, a diví se, kde to jméno vzal; ale celkem dělá se jaksi nestranou, a skoro by se mohlo čísti mezi řádky oficiálního listu, že pruská vláda si přeje, aby ten pruský Naundorf mohl dokázati, že jest korunním princem francouzským.

Pruský vládní list neměl příležitosti podati svým čtenářům podrobnost »nad míru zajímavého přelíčení.« Ve středu dne 15. června 1836, tedy dva dni po uveřejnění nahoře uvedené soudní citace princ byl ve svém bytě u paní Rambaudové přepaden policejními zřízenci, všechny jeho papíry zabaveny,⁴³⁾ aniž učiněn pořádný jich seznam, on sám zatknut a odvezen do vězení policejní prefektury. Přátelé jeho učinili všechny možné kroky, aby jej vysvobodili z policejního vězení: psali ministru spravedlnosti, citovali zákony a články ústavy zemské, dle kterých takovéto libovolné uvěznění má býti nemožno ve svobodné Francii, podali stížnost k státní radě (conseil d'état), princ sám psal z vězení králi Ludvíku Filipovi, slavný advokát Crémieux hájil dne 14. července 1836 před státní radou žádost princovu, by zatknutí jeho za protizákonné uznáno a zrušeno bylo, by zabavené papíry mu byly vráceny; avšak již 11. července princ byl dvěma žandarmy z Paříže dovezen do Calaisu a odtamtud hned převezen do Anglicka. Dne 2. srpna 1836 vydala státní rada rozsudek podepsaný králem Ludvíkem Filipem, jehožto první článek zněl: »Žádost pana Naundorfa jest zamítnuta.«

Princ byl tedy proti všem platným zákonům, proti zásadám v ústavě slavně prohlášeným beze vší příčiny libovolně zatknut, o své papíry, t. j. o svůj majetek oloupen a z Francie, t. j. ze země, kterou prohlášoval za svou vlast, násilně odstraněn. Proč se to stalo? Tuším, že nikdo nebude chtít tvrditi, že francouzská vláda se obávala toho, aby ten pruský hodinář, který se vydával za Ludvíka XVII., nebyl snad veřejně před soudem uznán za podvodníka, a že s otcovskou starostlivostí chtěla ho zachrániti před potupou a trestem. Ona s tak zvaným Naundorfem nakládala zcela jinak, nežli se všemi ostatními falešnými korunními princí; ti byli jednoduše poháněni před soud, bylo jim dokázáno, že se nenarodili dne

27. března 1785 v královském zámku Versailleském, nýbrž jinde, bylo jim dokázáno, jak vlastně se jmenují a z které rodiny pocházejí; všichni byli takto usvědčeni z veřejného podvodu a dle toho odsouzeni. Naundorfa nepohnala vláda před soud, ba Naundorfa ani nepřipustila k soudu, když si ho sám vyžadoval, a toto zcela jiné nakládání s Naundorfem může se jenom vysvětliti tím, že francouzská vláda dobře věděla, že tak zvaný Naundorf skutečně jest korunní princ francouzský, syn krále Ludvíka XVI. a královny Marie Antoinetty, a že chtěla zaméziti, aby to bylo veřejně před soudem dokázáno.

Musím zde na něco upozorniti v příčině t. zv. korunních princů. Ukázal jsem již, že r. 1795 takřka celá Francie byla přesvědčena, že korunní princ nezemřel v Templu, ale že byl z vězení vysvobozen. Očekávalo se tedy všeobecně, že se zase objeví, jenom až přejde revoluční bouře. Nechci zde mluvit o těch osobách, které za příčinou vypátrání vysvobozeného korunního prince tu i tam pokládány byly za hledaného uprchlíka. Jenom na čtyři případy chci upozorniti, které zasluhují zvláštního povšimnutí.

1. Když roku 1815 rod Burbonský opět byl nastolen na trůn francouzský, náš princ, t. j. tehdejší Špandavský hodinář Naundorf, všim právem mohl se domnívati, že konečně nastala příznivá doba, aby ku platnosti přivedl práva svého rodu. I poslal r. 1816 do Francie francouzského důstojníka Marsina nebo Marassina, kterému dal dopisy na krále Ludvíka XVIII., na svou sestru vévodkyni Angoulemskou a potřebné doklady k tomu, že jest korunním princem Ludvíkem XVII. Roku 1816 tedy po nejprv jaksi oficiálně oznámil, že žije, a žádal také, aby od členů své rodiny byl veřejně uznán. Výsledek toho kroku princova byl, že od svého vyslance neobdržel žádné zprávy. Ale ve Francii objevil se tehdy člověk, který též se vydával za Ludvíka XVII. Člověk tento byl pohnán před soud i dokázalo se mu, že se jmenuje Mathurin Bruneau. Byl tedy jakožto podvodník odsouzen do vězení, z kterého velmi brzo — šťastně vyváznu.

2. Roku 1833 přišel Naundorf do Paříže, byl uznán od bývalých od bývalých služebníků a zřízců Ludvíka XVI. za korunního prince, a chystal se veřejně před sou-

Vévodkyně Angoulemská,
sestra Ludvíka XVII.

dem hájiti svých přirozených práv. A zase objevil se ve Francii člověk, který se vydával za Ludvíka XVII. I ten opět pohnán před soud, dokázáno mu, že se jmenuje Richemont; jakožto podvodník odsouzen do vězení, z kterého též po čase — šťastně vyváznu.

Pamětihodné jest, že princ, když se mělo přelíčení s Richemontem v Paříži konati (1834), vyslal do soudní síně svého důvěrníka Morela s přípisem na členy poroty (ddto. v Paříži 28. října 1834), v kterém prohlašoval Richemonta za podvodníka a řekl určitě, že jenom on jest vévodou z Normandie, korunním princem francouzským a synem krále Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty. Přípis tento byl podepsán: »Karel Ludvík, vévoda z Normandie«. Morel tehdy řekl předsedovi soudu: »Oznamuji vám, že princ má úmysl dovolávati se svých práv cestou soudní. Princ podá důkazy, které nikomu nedopustí, aby — —« Předseda skočil mu do řeči: »Velmi dobře! a ž ty to důkazy podá, budou za jisté prozkoumány.«

3. Když byl princ r. 1836 vypověděn z Francie a usadil se v Londýně, kde pomocí přátel svých dále usiloval o to, aby byl veřejně uznán za Ludvíka XVII., a když i mezi Angličany našel mnoho upřímných přívrženců, najednou v Londýně objevil se jiný Ludvík XVII., který měl občanské jméno Mèves. Byl velmi podoben králi Karlu X. a proto spůsobilý hráti roli Ludvíka XVII. Mèves nebyl pohnán před žádný soud, ale náš princ ho v Londýně vyhledal a snadno jemu samému dokázal bezpodstatnost jeho tvrzení.

4. Když potomkové princovi, kteří v Nizozemsku žijí pod jménem Burbonů, majíce za to, že republika francouzská nebude se ujímati strannických zájmů monarchistických, podali roku 1874 k appellačnímu soudu Pařížskému zmáteční žádost proti rozsudku soudu první stolice z r. 1851, kterým nároky jejich byly zamítnuty, ozval se syn Londýnského Mèvesa a tvrdil, že on jest synem pravého Ludvíka XVII.; a když se v novějším čase k tomu schyluje, by sporná dějepisná otázka o Ludvíku XVII. byla příznivě rozřešena pro rodinu Naundorfovu, tu právě zase v únoru 1895 přišel do Paříže syn Londýnského Mèvesa, by prý v státních archivech

francouzských vyhledal důkazy svého královského původu.

Vždy tedy, když se jedná o to, aby nešťastný princ dodělal se uznání svých nároků, nebo když se veřejné mínění začíná vyslovovati v jeho prospěch, najednou se vyskytuje někdo jiný, který také tvrdí, že jest Ludvíkem XVII., jako by se řeklo: »Těch domnělých Ludvíků XVII. jest více nežli jeden, a těžko bude říci, který je ten pravý.« Dle mého zdání princ má pravdu, když píše, že ďábelská politika jeho odpůrců, t. j. rodiny Burbonské, vymyslila tento prostředek ke zmaření jeho záměrů a jeho celého života. Veřejné mínění tím skutečně bylo zmateno, a nedůvěra proti všem, kteří se vydávali za Ludvíka XVII., byla systematicky vypěstována. Zapomínalo se na to, že kdysi přesvědčení o vysvobození korunního prince z Templu bylo ve Francii všeobecné, a poněmhu z všeobecného jiné mínění, totiž že každý, kdo se vydává za Ludvíka XVII., eo ipso jest podvodníkem. Strach, že bude podvedeno nějakým falešným korunním princem, ovládal obecnost v takové míře, že nikdo nechtěl slyšeti o Ludvíku XVII. a že celá tato sporná historická otázka stala se ve Francii velmi ne populární. Tuto podivnou náladu duševní, která v příčině otázky Ludvíka XVII. panovala ve Francii v letech třicátých a která tam vlastně panuje v mnohých kruzích až posud, nejlépe označuje to, co jeden legitimista, tedy přívrženec a prý vřelý přívrženec dynastie Burbonské řekl panu Morelu de Saint-Didier: »Já věřím, že ten váš Naundorf je skutečně synem Ludvíka XVI., ale nechme toho, n emluvme o tom, máme Jindřicha V.«

Vlády evropské nechtěly uznati žádného Ludvíka XVII., protože by se byly objasnili podivné věci z let 1814 a 1815; veřejné mínění ve Francii též nechtělo nic věděti o Ludvíku XVII., anot bylo naplněno nedůvěrou a podezřivostí v té celé záležitosti; a tak r. 1836 pravý korunní princ Ludvík XVII. mohl býti proti všem platným zákonům a proti všem svobodomyšlným zásadám ústavy říšské libovolně zatknut a ze země vypověděn, aniž tím pokročilý národ francouzský pohnut k nějakému odporu proti tak křiklavé vládní libovůli, ba národ ten byl ještě povděčen vládní libovůli za to, že mu uspořila zbytečné rozčilení a projevení bezpodstatného soucitu. —

Princ byl z Francie vypověděn, ale francouzská vláda se tím nespokojila; chtěla ještě veřejnosti podati důkaz, že ten vypověděnec není o nic lepší nežli všichni ostatní falešní korunní princové. Vznela tedy na prince žalobu pro veřejný podvod a zavedla v té příčině vyšetřovací řízení, aby sebrala potřebných důkazů. Vyšetřování toto připomínalo poněkud smutnou dobu revoluční hrůzovlády z osudných let 1793 a 1794 krutou bezohledností, kterou stíhání a týráni byli všichni známí přívrženci a přátelé princovi. Všichni byli nejen podrobeni přísnému výslechu, ale papíry jejich byly libovolně zabaveny a mnozí uvrženi do vězení. Ale všichni vydali takové svědectví o svém nezvratném přesvědčení, že tak zvaný Naundorf jest korunním princem Ludvíkem XVII., a podali k tomu tak jasných důkazů o totožnosti těchto dvou osob, že celé soudní jednání proti princovi bylo konečně zastaveno. Vláda francouzská se tím zjevně přiznala, že svého úmyslu, prohlásiti prince za podvodníka, prověsti nemůže, i lze tedy říci, že vláda francouzská nemohouc vřaditi Naundorfa mezi falešné korunní prince musela nabýti přesvědčení, že Naundorf jest ten pravý, předpokládaje ovšem, že francouzská vláda takové přesvědčení neměla již dříve.

Nejzajímavější ze všech v tomto vyšetřovacím řízení (1836—37) učiněných výpovědí jest výpověď Brémonda, bývalého soukromého tajemníka krále Ludvíka XVI. Jan Hieronym Brémond, stařec 78 let, žil ve vesnici Semsalesu ve Freiburském kantoně švýcarském, a byl tam dle žádosti francouzské vlády vyslýchán soudcem švýcarským. Na otázku: »Dle čeho poznal jste prince?« odpověděl Brémond: »Především dle toho, že znal skryš, kterou udělal jeho otec v paláci Tuilerijském. Skryš tuto mohl znáti jen on sám, jelikož jen on byl přítomen, když král ji uzavřel. Podrobnosti, které mi podal o skryši v Tuileriích, jsou mi patrným důkazem o totožnosti jeho s korunním princem.«

Na otázku: »Kterak jste nabyl vědomostí o skryši v Tuileriích?« odpověděl Brémond: »J. V. králem Ludvíkem XVI., kterého jsem prostřednictvím ministra Monciela byl upozornil na to, že železná skříň (l'armoire de fer), v níž uschovány byly tajné spisy, mohla by býti od-

kryta ve dnech nešťastných, a že by se mělo z ní odstraniti všechno, jak by se bylo za dobré uznalo. Král na to odpověděl, že se to již stalo, a že pro případ své smrti uložil do tajné skryše, udělané v přítomnosti jeho syna, autentické listiny, kterých syn jeho by mohl míti potřebi, aby dle toho řídil své jednání. Ministr Monciel mi přinesl tuto odpověď královi. Od prince somého pak vím, že má klíč od železné skřínky, zhotovené jeho otcem, který byl jedním z nejdovednějších zámečnicků, a že jenom on sám zná tajemství, jak tímto klíčem lze otevřít skříňku, a že by jiná osoba i s tímto klíčem skřínky otevřít nemohla. Slavně prohlašuji před Bohem a před lidmi, že není na této zemi jiného člověka kromě skutečného syna Ludvíka XVII., který by věděl o zmíněné skryši, jelikož jenom on sám jediný byl při tom, když jeho vznešený otec skříňku tam uložil.« Brémond odvolal se na svědectví vévodkyně Angoulemské, která v Templu o této skryši v Tuileriích slyšela, a která, jak pravil, tu má snadný prostředek přesvědčiti se, zdali tak zvaný Naundorf jest její bratr čili nic.

O vysvobození korunního prince z Templu pravil Brémond: »Já vím, že vláda rakouská má v této příčině listinu nad míru vzácnou. Jeden můj přítel, nebožtík M. P., kterého Jeho Exelence (rakouský) ministr Thugut měl u sebe za soukromého tajemníka, řekl mi, že měl sám v rukou tuto listinu v kabinetě pana ministra. Byl to protokol sepsaný o vysvobození prince z Templu.«

»Chci dokázati,« praví Brémond na jiném místě, »že syn Ludvíka XVI. z Templu vysvobozený nemohl najíti ochrany u svých strýců, kteří na místě jeho vládli pod jmény Ludvíka XVIII. a Karla X.« Brémond určitě říká, že Ludvík XVI. pokládal oba své bratry jakožto spiklé proti němu s revoluční stranou, a že král i královna se těchto dvou více báli než ostatních Jakobínů. »V archívech Rakouska, Anglicka, Ruska a Pruska najdete osvědčení,« praví Brémond, »která Ludvík XVI. v tomto smyslu podal cizím dvorům prostředkem svého tajného vyslance barona Breteuila.«

Zvláště významná jsou slova, která Brémond hned na počátku svého výslechu řekl švýcarskému soudci: »Lituji, že vláda francouzská zvolila tuto cestu, aby na-

byla světlá v této záležitosti, a že soud francouzský vyžaduje si mého svědectví v obžalobě, kterou musí provést proti panu Naundorfovi, vydávajícímu se za syna Ludvíka XVI., jakožto obviněného z veřejného podvodu. Ten soudce sám zajisté bude toho litovati, že upadl do takového omylu, až pak uslyší moje svědectví, bude snažně prositi svých představených, aby to svědectví mohl spáliti a truchliti nad smutnou úlohou, kterou při tom musel hráti.«

Víme již, že francouzská vláda přelíčení proti princovi zavedené zastavila, a možno říci, že francouzské soudy skutečně při tom hrály smutnou úlohu.

Markýz de la Ferrière a hrabě Gruau de la Barre provázeli prince do vyhnanství. V Anglicku zůstal princ do konce roku 1844. Žil v Londýně z podpory svých přívrženců. Rodina jeho, která na žádost francouzské vlády byla vypověděna z Drážďan v srpnu roku 1837, jeden rok strávila ve Švýcarsku v zámku Grandelorském u Villeneuveu při Ženevském jezeře, a pak přišla do Londýna na začátku měsíce listopadu r. 1838. Princ našel i mezi Angličany věrné přívržence, ale vláda anglická ho nedbala. Kletby, které naň uvrhla vysoká státní politika evropská, nemohl překonati. Všechno namáhání jeho přátel o veřejné uznání rodných jeho práv zůstalo marné. Jediným výsledkem snad byl druhý útok na život princův dne 16. listopadu 1838.

Princ oslyšán byl od mocnářů evropských, kterým psal z Londýna, o bránil se na zastupitelstvo národa francouzského se žádostí, aby záležitost jeho byla soudně vyřízena. Dne 10. listopadu 1837 poslal první petici francouzským komorám deputovaným a piarům, dne 21. ledna 1838 poslal druhou velmi obšírnou.⁴⁴⁾ V této druhé petici pravil princ velmi případně: »Kdy byste Vy myslili, kdy by Váš král byl myslil, že jsem prostým hodinářem pruským, nebyli byste mi prokázala čest býti ke mně nespravedlivými. V těchto třech letech, která jsem strávil v Paříži, byli byste mě pohnali před policejní soud pro přestupky a dali odsouditi jakožto nebezpečného podvodníka. Nebyli byste mne dali zatknouti bez příčiny, nebyli byste zabavili mé papíry, nebyli byste mne vypověděli do Anglicka. Nebyli byste hned na hranici zaba-

vili můj spis obhajovací⁴⁵⁾; nebyli byste oloupili mé přátele o mé soukromé dopisy, jakmile přistáli na francouzské půdě, nebyli byste před soud pohnali mé advokáty, nebyli byste nařídili domovní prohlídky u všech mých přívrženců v Paříži a všude po celé Francii, nebyli byste zabavili u nich každý lístek, v kterém byla řeč o mně, nebyli byste je všechny citovali před vyšetřovacího soudce, nebyli byste až ve Švýcarsku dali vyslýchati ctihodného pana Brémonda, starého služebníka Ludvíka XVI., který mě poznal dle okolností velmi rozhodujících; nebyli byste mi odepřeli dobrodiní soudu, jehož jsem si ustavičně vyžadoval; nebyli byste dali ze Saska vypověděti mou rodinu, která tam žila klidně pod blahosklonným pohostinstvím vlády.«

Petice tyto k zastupitelstvům francouzského národa neměly lepšího výsledku než dopisy princovy k mocnářům evropským; 25 výtisků poslední petice pod adresou ednotlivých členů komory deputovaných bylo francouzskou vládou beze všeho zabaveno a zničeno. Princ nesměl býti veřejně uznán, protože tím by bylo těžce kompromitováno příliš mnoho vysoko postavených osob v Evropě. Tím je vše vysvětleno.

Jedinou útěchou v tomto beznadějném stavu jeho záležitostí byla princovi konečně zpráva, že mladý král holandský Vilém II. uznává královský původ nešťtstného vypovědence. Následkem toho vešel princ během roku 1844 ve spojení s holandskou vládou. Měl v Londýně chemickou laboratoř a zabýval se pracemi v oboru dělostřelecké techniky. Holandská vláda tehdy chystala opravu svého námořního dělostřelectva. Princ nabídl jí své vynálezy, a nabídnutí jeho bylo ochotně přijato. V lednu 1845 odebral se do Holanska. Vyjednávání s holandskou vládou vedlo k žádoucímu konci, a princovi kynula podstatná naděje, že konečně najde pro sebe a pro svou rodinu postavení čestné a v každém ohledu zabezpečené. Bydlil v Rotterdamu. V červnu 1845 šel se svým důvěrným přítelem a rádcem hrabětem Gruau de la Barre do mořských lázní Scheveningenských, odkud se odebral nemocen do Haagu. Za krátký čas zotavil se tak, že se mohl vrátiti do Rotterdamu. V arsenále Delftském měly se právě tehda učiniti pokusy s novými

projektily od něho vynalezenými. Chtěl při tom býti, a šel churav do Delftu. Tam se nemoc jeho zhoršila. Dva námořní lékaři dle nařízení ministra nábožnictví ho ošerovali a museli každodenně ministrově podávat zprávu o stavu jeho. Neviděli sice ještě hrozící nebezpečství, ale nemocný sám vyslovil snažné přání, aby mohl viděti svou rodinu. Hrabě Gruau odjel do Londýna a vrátil se do Delftu s rodinou princovou dne 4. srpna. Stav nemocného zatím valně se zhoršil, ba byl již beznadějný. Nastala agonie, princ mluvil v zimničném blouznění, o svém krutém osudu, o nešťastné Francii, o své manželce milované a věrné, o svých dětech. »Odejdu k svému Otci nebeskému«, pravil, »ten mě bude korunovati. . . Ubohé děti! nemáte jmena! . . . Bože můj, buď jim milostiv! . . . Od toho dne, co mého otce popravili, žil jsem v temnotách.«

Šest dní trval zápas se smrtí. Dne 10. srpna po druhé hodině odpolední byl královský mučedník vysvobozen ze všech strastí vezdejšího života. Smrt mu vrátila jmeno, jehož mu lidé nechťeli přiznati za živa. Úmrtní list a náhrobek jej jmenují Ludvíkem XVII. Historie musí jej nazývati nešťastnou obětí státní politiky, která patrně není vždy moudřejší a neispravedlivější. Úmrtní list zní takto:

Provincie Holandska jižního.

Obec Delft.

Osobní rejstřík.

Roku 1845 dne 12. srpna v 6 hodin odpoledne dostavili se k nám Daniel van Koetsveld, městský zřízenec obce Delftské, Karel Eduard z Bourbonu, 24 let starý, bez zaměstnání, a Modeste Gruau, hrabě de la Barre, 50 let starý, bývalý státní návladní královský při soudu první stolice v městě Mayenně ve Francii, oba dva zde bydlící, první jsa synem a druhý přítelem doleji naznačeného zesnulého, kteří nám oznámili, že dne 10. srpna t. r. ke třetí hodině odpolední v domě č. 62 ve čtvrti II. Starého Delftu zemřel

Karel Ludvík z Bourbonu,
vévoda z Normandie

(byvší znám pod imenem Karel Vilém Naundorf), narozený v zámku Versailleském ve Francii dne 27. března

roku 1785, a tedy v 61. roce svého věku, bydlící v tomto městě, syn nebožtíka Ludvíka XVI., krále francouzského, a J. C. Kr. V. Marie Antoinetty, arcivévodkyně rakouské, královny francouzské, kteří oba zemřeli ve Francii, manžel vévodkyně z Normandie, rozené Johanný Einertové zde bydlící.

Podepsali: Karel Eduard de Bourbon.
M. Gruau de la Barre.
Daniel van Koetsveld.

Věrně dle originálu:
Správce rejstříku osobního
A. van der Leeuw.

Tento úmrtní list sepsán dle výslovného nařízení holandské vlády, která takto oficielně chtěla vysloviti své přesvědčení, že tak zvaný Naundorf jest korunním princem francouzským. Jiný důkaz tohoto přesvědčení holandské vlády a holandského krále Viléma II. jest tento nápis na náhrobním kameni na hřbitově Delftském:

Ici repose

Louis XVII

Roi de France et de Navarre,
Charles-Louis, Duc de Normandie,
Né à Versailles le 27 mars 1785,
Décédé à Delft le 10 août 1845.

Rodina princova zůstala v Holandsku a usadila se v městě Bredě. Vilém II. pojistil jí slušnou existenci. Hrabě Gruau de la Barre, nevěrnější a nejobětavější přívrženec a přítel princův, zůstal u ní. Synové princovi vstoupili do státní služby holandské.⁴⁶⁾

Dne 29. srpna 1850 rodina princova citovala před Pařížský občanský soud první stolice členy rodiny Burbonské, vévodkyni Angoulemskou, vévodu Bordeauxského a jeho sestru vévodkyni Parmskou, aby proti nim dokázala práva svého královského rodu. Pařížský advokát Jules Favre hájil ve dvou sezeních (dne 2. a 30. května 1851) nároky žadatelů. Státní návladní Dupré-Lasale naproti tomu uvedl všechny úřední zprávy o smrti Ludvíka XVII. v Templu roku 1795 uveřejněné

(o kterých jsem ukázal, že vlastně úmrtí korunního prince v Templu nedokazují), mluvil o nemožnosti vysvobození korunního prince z Templu a učinil návrh, aby žadatelé byli odmrštěni, kterýž návrh soudem potvrzen. Členové rodiny Bourbonnské se k soudu nedostavili.

Dne 13. dubna 1872 rodina princova podala appelačnímu soudu Pařížskému žádost, aby toto rozhodnutí občanského soudu první stolice bylo zrušeno, a citovali před soud vévodu Bordeauxského, který se opět nedostavil. Přelíčení konalo se v únoru 1874. Jules Favre provedl tehdy v několika sezeních onu slavnou obranu nároků rodiny princovy, která téhož roku vyšla tiskem pod titulem: »Plaidoirie de Jules Favre devant cour d'appel de Paris pour les héritiers de Charles Guillaume Naundorf« (600 stran.)

Appelační soud vydal svůj rozsudek dne 28. února r. 1874. Opět byly uvedeny úřední zprávy z r. 1795 jakožto platný důkaz, že korunní princ zemřel v Templu, opět byla uvedena nemožnost jeho vysvobození z vězení, vše, co proti tomu svědčí, bylo nazýváno lichými pověstmi a odvážnými domněnkami; o svědectvích paní Rambaudové, pana i paní de Saint-Hilaire, ministra de Joly a tajemníka Brémonda neučinila se žádná zmínka, a žadatelé byli odmrštěni, rozsudek první stolice potvrzen.

Hrabě Hérisson ve spise »Le Cabinet noir« (v Paříži 1887) vypravuje:

»Jules Favre byl podepsal smlouvu o příměří (1871) v domě, v němž bydlil železný kancléř (Bismarck), č. 18 ulice de Provence ve Versailles, a jenž patřil paní de Jessé. Vraceli jsme se oba smutni a sklíčení ve skrovném povoze, který nás dopravil k mostu Sèvreskému, abychom vstoupili do loďky, po nížto jsme se měli přeplavit přes řeku.

Mluvili jsme o strašlivém dramatu, jehož poslední jednání právě se odehrálo a zničilo všechnu naději v na-

šich srdcích bolestně zkormoucených. Mluvili jsme o příhodě, která se sběhla před několika hodinami, když pan Bismarck podepsal smlouvu a vtisknuv na ni svou pečeť vybidnul Jul. Favra, aby učinil totéž.

„Ale Exelence,“ řekl Jules Favre, „nevzal jsem s sebou pečeti.“

„To nic nedělá,“ odpověděl kancléř; „dejte na to svou pečeť nebo cokoli chcete . . . Tuhle váš prsten, který máte na prstě, postačí úplně.“

Jules Favre skutečně sundal svůj prsten a zpečetil jím smlouvu pod svým podpisem.

Mluvě o této příhodě a o nesnázi, v níž se nacházel zapomenuv úřední pečeť, Jules Favre pravil:

„Tento prsten, jehož jsem užil ke zpečetění smlouvy, má podivnou historii. Vy bez pochyby víte, že jsem byl právním rádcem Naundorfovým, a že jsem se po dlouhá léta snažil objasniti záležitost tohoto poctivého a nespravedlivě pronásledovaného člověka v jeho prospěch. Hájíil jsem jeho nároky roku 1852. Jelikož jsem nikdy nechtěl přijmouti honoráře, Naundorf na důkaz vděčnosti dal mi tento prsten, který od toho času nosím na prstě.“

„Tedy prstenem vnuka Ludvíka XVI. zpečetěna jest smlouva o příměří?“

„Jak pravíte.“

Prsten tento má kámen, na kterém vyryta jest bohyně vítězství.

„Chcete mi dovoliti otázku?“ pravím. „Vím totiž, že povinností advokáta jest často hájiti lidí, o jichž vině sám jest přesvědčen a jichž nevinnost musí dokazovati. Ale co se týče Naundorfa, věřil jste nebo věříte skutečně, že jsem vnukem Ludvíka XVI.?⁴⁷“

„Jsem pevně přesvědčen. Hájíil jsem jeho nároky ne z povinnosti profesionální, ani k vůli nějakému zisku, to si snadno můžete mysliti, nýbrž z lásky k pravdě.“

„A vaše smýšlení republikánské tím nebylo do-
tknuto?“

„Proč? pravda nemá politické barvy; mámi něco za pravdu, hájím to proti komukoliv.“ —

Pravda, které Jules Favre hájil, má ještě pořád ve Francii velmi mnoho rozhodných odpůrců; avšak počet těch, kteří bez ohledu na zájmy bývalých panovníků ochotni jsou vzdávaní jí náležitou čest, vůčhledě roste, i lze téměř s jistotou předpovídati, že brzy nastane doba, kde tato sporná historická otázka bude definitivně rozřešena, a kde již nikdo nebude pochybovati o tom, že Ludvíkem XVII. skutečně byl tak nazvaný Karel Vilém Naundorf.

Poznámky.

¹⁾ Prameny: Eckard, Mémoires historiques sur Louis XVII. A Paris 1817. — Otto Fridrichs, Un Crime politique. Etude historique. sur Louis XVII. Bruxelles 1884. — Henri Provins, Le dernier roi légitime de France. Paris 1889 2 vols. — Delrosay, La Question Louis XVII. Paris 1890. — Baron de Gaugler, L'enfant du Temple. Paris 1891. — Elisabeth Evans, The story of Louis XVII. of France London 1893. — Bulletin de la Société d'études sur la Question Louis XVII. Paris 1893, 1894. — C. G. Perceval, An abridged account of the misfortunes of the Dauphin. London 1838. 714 p. — Le Moniteur universel; Mémoires du temps etc.

²⁾ »Málokterá z otázek dějepisných spotřebovala tolik inkoustu, jako otázka o smrti — skutečné nebo předstírané — korunního prince, syna Ludvíka XVI., ve věži Templářské. Více než sto spisů, pro nebo proti, již bylo uveřejněno v této příčině; ale otázka není rozluštěna a nezdá se, že brzy rozluštěna bude.« (Journal des Débats. Samedi matin 3 mars 1894.)

³⁾ Bulletin. Janvier 1893, Nro. 1. A nos lecteurs (Našim čtenářům). Měsíčník tento přestal vycházeti 5. číslem r. 1894. K svému dotazu dostal jsem z redakce zprávu, že se bude dále vydávati, až zase nastanou příznivější poměry.

⁴⁾ Wilson Croker, Essays of the early period of the French Revolution. London 1857, p. 244.

⁵⁾ Mémoires de Madame la duchesse de Tourzel gouvernante des enfans de France pendant les années 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1795. Publiés par le duc de Cars. Paris 1884 2 vols.

⁶⁾ To bylo ke konci roku 1789, když královská rodina, přivedená lidem Pařížským z Versailles do Paříže dne 6. října, sídlila v Tuilleriích. Král byl přinucen propustiti svou životní stráž, a národní garda Pařížská nastoupila na její místo.

⁷⁾ Mémoires de la duchesse de Tourzel. 34—8.

⁸⁾ Viz Mémoires de Barbaroux o tom, že to bylo skutečné spiknutí, a že spiklenci s velkým strachem očekávali dne 10. srpna výsledku zbourání, v kterém sami neměli činného podílu. I jed byl připraven pro případ nezdaru, což vrhá velmi podivné světlo na stav věcí před 10. srpnem r. 1792.

⁹⁾ Cléry kroky počítal.

¹⁰⁾ Harmand de la Meuse, Anecdotes relatives à quelques personnes et à plusieurs événements remarquables de la Révolution. Paris 1814.

¹¹⁾ M. Thiéry, Guide des amateurs et des étrangers voyageurs à Paris. Paris 1787 2 vols. I. 595 et suiv. Tableau de Paris. Amsterdam 1783 8 vols. VII. 158 et suiv.

¹²⁾ Cléry, Journal de ce qui s'est passé à la Tour du Temple pendant la captivité de Louis XVI. A Londres 1798, p. 56.

¹³⁾ Gustave Bard, La vérité sur la condamnation de Louis XVI. Paris 1885.

¹⁴⁾ Výboru pro obecné blaho zdálo se býti slovo »gouverneur« patrně příliš aristokratické; užil tedy slova »instituteur.« co vlastně znamená učitel, a napsal tím sám na sebe nejtrpčí satiru, neboť dobře věděl, že to bude podivný učitel, kterého kommuna dá princovi.

¹⁵⁾ A. de Beauchesne, Louis XVII., sa Vie, son Agonie, sa Mort. Paris 1852, 2. vols.

¹⁶⁾ Vilate, jeden z porotců revolučního soudu, vypravuje ve svém spise (Les Causes du 9 thermidor), že Robespierre obědvaje dne 16. října se Saint-Justem a Barèrem, vyslovil svou nespokojenost »s tím pitomým Hébertem«, který svou výpověď podal Marii Antoinettě v posledním okamžení ještě příležitost těšiti se ze soucitu obecnstva. (Maxime de la Rocheterie. Histoire de Marie-Antoinette. Paris 1890. 2 vols. II. 565^b6.)

¹⁷⁾ Réimpression du Moniteur XVIII. 602.

¹⁸⁾ Srv. Ch. d'Héricault, La Révolution de Thermidor. Paris 1878.

¹⁹⁾ Adolphe Schmidt. Tableaux de la Révolution française. Leipzig 1869. 3 vols. II. 301 et suiv.

²⁰⁾ Provins II. 186.

²¹⁾ Vyložím později, že těmito slovy velmi trefně jest naznačena tehdejší situace.

²²⁾ Les intrigues dévoilées, ou Luis XVII., dernier roi légitime de France, décédé à Delft le 10 août 1845. 3 vols. 1846-8. — Non! Louis XVII. n'est pas mort au Temple. Réfutation de l'ouvrage de M. de Beauchesne. Bruxelles 1858. — Appel à la Conscience publique. Breda 1880, 2 vols.

²³⁾ Jindřich Karel hrabě Chambord, nar. dne 29. září 1820.

²⁴⁾ Tento na oko malicherný příběh s modrým dětským oblekem jest každému nepředpojatému posuzovateli jedním z nejmocnějších důkazů totožnosti Naundorfovy s Ludvíkem XVII. Podvodník zajisté by byl řekl: »Ano, ten oblek měl jsem na sobě v Paříži.« Naundorf naopak odpověděl: »Ne v Paříži, ale ve Versaillesch,« udal den, kdy to bylo, a doložil, jak víme z jiných zpráv, ještě to, že ten modrý oblek měl na sobě je-

nom jednou. Tak tomu skutečně bylo, a tím ovšem paní Rambaudová musela nabyti přesvědčení, že před ní stojí bývalý chovanec její, korunní princ Ludvík.

²⁵⁾ Guerres des Vendéens et des Chouans. Par un supérieur des armées de la République. Paris 1825. IV. 339.

²⁶⁾ Zemřelý dne 4. června 1789.

²⁷⁾ Tety krále Ludvíka XVI.

²⁸⁾ Bylo to v městečku Sèvres. Ti dva chlapi šli do krámu holičského a nutili holiče, aby ty hlavy holil a učesal. Holič tento, imenem Getée byl hrůzou tak přemožen, že se zbláznil a skončil samovraždou. (Georges Duval. Souvenirs de la Terreur Paris 1841. 4 vols. I. 78.)

²⁹⁾ Hrabě Provenceský (potom Ludvík XVIII.) tehdy sám bezpečně odjel z Paříže do Bruselu, ale důvěrného sdělení svého bratra zneužil k tomu, že ho zradil.

³⁰⁾ Královna měla pas na jméno paní Kortové a král byl oblečen jako její komorník.

³¹⁾ Byla to lože žurnalistů ve sněmovně.

³²⁾ Do bývalého kláštera cisterciánského vedle sněmovny.

³³⁾ Tehdejší kočáry byly mnohem rozsáhlejší než naše.

³⁴⁾ Journal de ce qui s'est passé à la Tour du Temple pendant la captivité de Louis XVI., roi de France. Par M. Cléry, valet de chambre du Roi. A Londres 1798.

³⁵⁾ Skutečně tehdež v okolí Štrasburském byla rozšířena pověst, že se tam skrývá korunní princ se svou sestrou.

³⁶⁾ Henri Provins ve svém spise »Le dernier roi légitime de la France« uvádí brožurku, kterou nějaký lékař uveřejnil roku 1795, a v které dokazuje, že to dítě bylo otráveno (I. 261 n.)

³⁷⁾ Byla to paní Delmasová, mladá vdova, jejíž manžel padl dne 10. srpna r. 1792 při obraně Tuilerii. Tato mladá paní, vroucně oddaná královské rodině, byla v přestrojení národního gardisty v Templu a prokazovala zajaté rodině královské všeliké služby.

³⁸⁾ V Německu se říká poštovským »Schwager.«

³⁹⁾ Un secrétaire de Napoléon I. Paris 1894.

⁴⁰⁾ »Jsem nyní otcem rodiny, a mám za svou svatou povinnost dáti svým dětem alespoň jméno, které mi patří.« Dopis ministru Hardenbergovi daný v Špandavě 27. března 1820.

⁴¹⁾ An abridged account p. 451—457. Viz také spis Morelův Le dernier fils de Louis XVI. tamže str. 479—530.

⁴²⁾ An abridged account p. 458—465.

⁴³⁾ Na žádost hraběte Gruau de a Barre, který se rychle dostavil, byly papíry aspoň spočítány; bylo všech zabavených 202, které nikdy nebyly vráceny ani princovi samému, ani jeho rodině.

⁴⁴⁾ An abridged account p. 601—634.

⁴⁵⁾ 266 výtisků princovy autobiografie, v Londýně roku 1836 vytištěné, bylo v Boulogni zabaveno a zničeno.

⁴⁶⁾ Z manželství princova s Johannou Einertovou pocházelo 9 dětí, z nichž r. 1845 ještě 8 bylo na živu: 1. Amalie, nar. ve Špandavě 1819, provdaná 1876 za Abela Lapradea; — 2. Karel ědvard, nar. ve Špandavě 1821, † v Bredě 1866; — 3. Berta Julie, nar 1823, † 1825; — 4. Marie Antoinetta, nar. v Krossenu 1829, provdaná 1851 za p. Van der Horsta; — 5. Ludvík Karel, nar v Krossenu 1831, oženil se 1880 s paní Saversovou; — 6. Karel ědmund, nar v Krossenu 1833, oženil se 1872 s Kristinou Schonlanovou, † v Bredě 1883; — 7. Marie Terezie, nar. v Drážďanech 1835, provdaná 1875 za p. Le Clercq; — 8. Adalbert, nar. v Londýně 1840, oženil se 1865 s Marií Du Quesne, † 1887; — 9. Ange Emanuel, nar. v Londýně 1843, † 1878 na ostrově Batavii. — Manželka princova zemřela v Bredě r. 1888.

⁴⁷⁾ Mluví se tu o synu Karla Viléma Naundorfa čili Ludvíka XVII.